

Пралетарыі ўсіх краін, аднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 32 (3026)
8 жніўня 1980 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

З юнымі ўдзельнікамі мастацкай самадзейнасці гутарыць народны артыст СССР Генадзь Іванавіч Цітовіч. Матэрыялы, прысвечаныя ягонаму 70-годдзю, чытайце на стар. 6—7.

Фота Ул. КРУКА.

А Д КАМІТЭТА ПА ДЗЯРЖАЎНЫХ ПРЭМІЯХ БССР У ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ, МАСТАЦТВА І АРХІТЭКТУРЫ

КАМІТЭТ ПА ДЗЯРЖАЎНЫХ ПРЭМІЯХ БССР У ГАЛІНЕ
ЛІТАРАТУРЫ, МАСТАЦТВА І АРХІТЭКТУРЫ ПАВЕДАМЛЯЕ,
ШТО ДА УДЗЕЛУ У КОНКУРСЕ НА АТРЫМАННЕ
ДЗЯРЖАЎНЫХ ПРЭМІЯХ БССР 1980 ГОДА ДАПУШЧАНЫ
НАСТУПНЫЯ КАНДЫДАТУРЫ:

У ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ

1. БУРАУКІН Г. М. Кніга паэзіі «Варта вернасці».
2. ГІЛЕВІЧ Н. С. Кніга паэзіі «У добрай згодзе».
3. КАВАЛЕНКА В. А. Даследаванне па развіцці беларускай літаратуры XIX—XX стст. «Вытокі. Уплывы. Паскоранасць».
4. САЧАНКА Б. І. Аповесці і апавяданні «Ваўчыца з Чортавай Ямы».

Вылучаны Саюзам пісьменнікаў БССР.
5. БАРЫСЕНКА В. В., НАВУМЕНКА І. Я., ДЗЮБАЙЛА П. К., ПЕРКІН Н. С. (пасмяротна), ПШЫРКОУ Ю. С., КОРШУНАУ А. Ф., МАЛЬДЗІС А. І., МУШЫНСКІ М. І., ЧАМЯРЫЦКІ В. А., ЯРОШ М. Р. «История белорусской дооктябрьской литературы» і «История белорусской советской литературы».

Вылучаны Бюро аддзялення грамадскіх навук АН БССР.
6. ХЕЛЕМСКІ Я. А. Пераклад на рускую мову вершаў П. Броўкі, кнігі А. Куляшова «Хутнасць», П. Панчанкі «Дзе начуе жаваранак», М. Танка «Нарачанскія сосны».

Вылучаны выдавецтвам «Мастацкая літаратура».

ЗА ТВОРЫ ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ
1. КАГАН Э. С. (Здзі Агняцвет). Кнігі вершаў «Мы сур'езныя, мы вясёлыя», «Доктар Смех».

Вылучаны Саюзам пісьменнікаў БССР і дзіцячай бібліятэкай № 2 г. Мінска.

У ГАЛІНЕ ЖУРНАЛІСТЫКІ

1. КАРПЕНКА М. І. Кніга нарысаў «Кожнаму хочацца шчасця», а таксама нарысы, апублікаваныя ў зборніках «Выпрабаванне буднямі», «Сучаснік» за 1978 г. і «Сучаснік» за 1979 г.

Вылучана Саюзам журналістаў БССР.
2. ХАЦЯНОУСКІ У. А. Праблемы ўдасканалення кіравання народнай гаспадарчай, кніга «Вектор четвертый (Размышления публициста)».

Вылучана часопісам «Коммунист Белоруссии», Саюзам журналістаў БССР і Мінскім аўтамабільным заводам.
3. ЯКУТАУ У. Д. Кніга «А. Г. Червяков. Страницы биографии».

Вылучана Пухавіцкай Цэнтральнай бібліятэчнай сістэмай, рэдакцыяй пухавіцкай раённай газеты «Сцяг працы» і калектывам настаўнікаў Свіслацкай школы імя А. Р. Чарвякова.

У ГАЛІНЕ МУЗЫКІ

1. СМОЛЬСКІ Д. Б. — кампазітар, ШТЭЙН С. А. — рэжысёр, МАШЭНСКІ У. А. — дырыжор, ШЫКУНОВА І. С. — артыстка, опера «Сіва легенда».

Вылучана Саюзам кампазітараў БССР.

У ГАЛІНЕ ВЫЯВЛЕНЧАГА МАСТАЦТВА
1. КІШЧАНКА А. М., САВІЦКІ М. А. Габелены «Ленінізм у дзеяннях» і «Этапы вялікага шляху».

2. ШЧАМЯЛЕУ Л. Д. Цыкл палотнаў «Край мой Міншчына»: «Ільня івянецкая», «Навала 22 чэрвеня 1941 года», «Ліставей», «Лета».

Вылучаны Саюзам мастакоў БССР.

У ГАЛІНЕ АРХІТЭКТУРЫ

1. КРАМАРЭНКА В. У. — аўтар, галоўны архітэктар праекта, ПАПОУ Б. С. — аўтар інтэр'ераў глянцельнай залы, кіраўнік групы аўтарскага нагляду, ПІРАГОУ М. М. — аўтар інтэр'ераў глянцельнай залы, АНАНЬЕВА В. К. — мастак, аўтар генеральнага рашэння дэкаратыўна-мастацкага афармлення тэатра, БАРАЗНА А. Р. — былы намеснік старшыні гарвыканкома, начальнік УКБ, кіраўнік будаўніцтва, КАКТЫШ Э. П. — брыгадзір цесляроў-бетоншчыкаў БУ-73 будаўніча-мантажнага трэста № 22 Міністэрства прамысловя будаўніцтва БССР, МАКАШВІЛІ М. Ш. — мастак, аўтар генеральнага рашэння дэкаратыўнага афармлення тэатра. Архітэктурнае рашэнне і інтэр'еры Магілёўскага абласнога тэатра драмы і камедыі імя Дуніна-Марцінкевіча ў Бабруйску.

Вылучаны Бабруйскім гаркамом КПБ і Бабруйскім выканкомом Савета народных дэпутатаў.

2. ЧАНТУРЫЯ У. А. «История архитектуры Белоруссии» (дакастрычніцкі перыяд), ВОІНАУ А. А. «История архитектуры Белоруссии» (савецкі перыяд).

Вылучаны Дзяржбудам БССР і Саюзам архітэктараў БССР.

Даследаванне В. Каваленкі «Вытокі. Уплывы. Паскоранасць», калектыўнае двухтомнае «История белорусской литературы», працы У. Чантурыя і А. Воінава па гісторыі беларускай архітэктуры перанесены Камітэтам на сьветліне абмеркавання з 1978 года. Некаторыя творы не прыняты да разгляду з-за паўторнага іх вылучэння ў сукупнасці з новымі творами.

Вялікай дапамогай Камітэту па Дзяржаўных прэміях БССР з'яўляюцца актыўнае абмеркаванне твораў, дапушчаных да ўдзелу ў конкурсе, грамадскія арганізацыі, творчыя саюзы, установы культуры, навукова-даследчыя інстытуты, шырокі абмен думкамі на старонках газет і часопісаў рэспублікі.

Водгукі, заўвагі і прапановы просьба дасылць да 1-га лістапада 1980 года на адрас: 220034, Мінск-34, вул. Фрунзе, 5, Саюз пісьменнікаў БССР. Камітэту па Дзяржаўных прэміях БССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры.

ВЫПУСКАЕ ВАЕННАЕ ВЫДАВЕЦТВА

Усеаюжны чытач неўзабаве зноў сустрэнецца з шырока вядомымі раманами І. Чыгрынава «Плач перапёлкі» і «Апраўданне крыві». Творы гэтыя асобнай кнігай плануе выпусціць ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга ваеннае выдавецтва Міністэрства абароны СССР у наступным годзе. У тэматычным плане ёсць і іншыя кнігі, што маюць дачыненне да Беларусі.

Адна з іх — «На васьмі франтах» П. Траяноўскага. У гады Вялікай Айчыннай вайны аўтар працаваў ваенным карэспандэнтам газеты «Красная звезда». Аб гераізме савецкіх людзей, у тым ліку і на часова акупіраванай ворагам тэрыторыі Беларусі, у час змаганьня з фашызмам ён расказвае на канкрэтных прыкладах.

Выходзіць сёмай кніга зборніка «Герой і подзвігі», у якой, як і ў папярэдніх выпусках, змешчаны нарысы пра Героў Савецкага Саюза, прадстаўнікоў розных нацыянальнасцей нашай краіны.

Мужнасць савецкіх людзей будзе адлюстравана і ў камплекце плакатаў «Герачыныя подзвігі ў Вялікай Айчыннай вайне».

ЧУЙНЫ БАРОМЕТР — ПАМЯЦЬ

Старонкі аповесцей, апавяданняў многіх аўтараў, прадстаўнікоў шматнацыянальнай савецкай літаратуры пра Вялікую Айчынную вайну, зноў зможна перагарнуць усесаюжны чытач, пазнаёміўшыся з кнігай «Вогненныя кіламетры», якую выпусціла выдавецтва «Молодая гвардия».

Зборнік, у які ўвайшлі творы В. Астаф'ева, У. Багамолава, Ч. Айтматова і іншых, папоўніў серыю «Бібліятэка юнацтва». Сярод публікацый — і шырока вядомая аповесць В. Быкава «Пастка». Сіладаўнік кнігі Г. Кастрова, прадмову напісаў крытык І. Дзядкоў.

С. ВІРЗОУСКІ.

У наша імклівае жыццё ўліўся свежы магутны грамадска-палітычны струмень. Крыніца яго — пастанова ЦК КПСС «Аб сацыялістычным спаробніцтве за дастойную сустрэчу XXVI з'езда КПСС», якая стала для савецкіх людзей натхняючым стымулам у працоўных здзяйсненнях, выклікала далейшы ўздым патрыятычнай акрыленасці, гарачае імкненне працаваць лепш, дамагацца новых поспехаў. Развіваючы творчую актыўнасць, праўленую ў ходзе падрыхтоўкі да 110-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна, працоўныя калектывы прымаюць павышаныя сацыялістычныя абавязальнасці. «Пяцігодцы — ударны фініш», «Новай пяцігодцы — натхнёны старт!» — гучыць на сходах і мітынгах.

КРЫНІЦА НАТХНЕННЯ

Гэта не толькі словы. Паведамленне ЦСУ БССР сведчыць, што большасць галін народнай гаспадаркі, многія прадпрыемствы, калгасы і саўгасы, аспрэджваючы час, дабіліся выдатных вынікаў у выкананні планаў завяршальнага года дзесятай пяцігодкі. Перавыкананы паўгадавыя планы пазыпску многіх відаў прадукцыі, у тым ліку такіх, як аўтамабілі, трактары, сельскагаспадарчыя машыны.

Усё гэта хвалюе, радуе і нас, пісьменнікаў. А яшчэ мы добра разумеем, што XXVI з'езд нашай партыі — новая веха ў жыцці ўсяго савецкага народа. Гэта не можа не натхняць на новыя мастацкія творы пра час, пра нашага сучасніка. Як тут не ўспомніць словы Г. Маркава, сказаныя на паслядзінні сакратарыята праўлення Саюза пісьменнікаў СССР: «Ніколі ў нас не было так, каб пісьменніцкая грамадскасць стаяла недзе на абочыне, калі гутарка ідзе аб магістральных падзеях у жыцці дзяржавы. Пісьменнікі, як верныя памочнікі партыі, заўсёды падтрымлівалі яе пачынанні, прапагандавалі іх, становіліся актыўнымі іх прадведнікамі і палітыкамі».

Прапагандуючы сродкамі мастацкай літаратуры усё тое становіцца, што з'явілася і робіцца, мы аднак не павінны забываць

і ўказанне Леаніда Ільіча Брэжнева, што прагучала на чэрвеньскім (1980) Пленуме ЦК КПСС: «Нам неабходна беражліва падысці да ўсяго становіцца, што ёсць у нашай рабоце, — няхай гэта будзе ў горадзе або вёсцы».

Разам з тым неабходна крытычна паглядзець на хібы, недахопы, якія, на жаль, ёсць і ў практыцы гаспадарання, ды і партыйнай рабоце».

Днямі мы, група пісьменнікаў, выступалі ў Крупскім раёне. Пабывалі на прадпрыемствах, у саўгасах, калгасах. Паўсюдна адчувалі імкненне людзей ударнай працы сустрэць чарговы з'езд роднай партыі. Мы бачылі, як мянецца і прыгажэ кожны куток роднага краю. Нас кранала і радала любоў простых людзей да літаратуры і нагадала аб адказнасці перад чытачамі за свае творы.

Мы, пісьменнікі, паказваючы ў сваіх творах усё добрае і станоўчае, не можам праходзіць і міма тых з'яў, якія пераходзяць сумленнем працаўнікаў выконваць свой абавязак. Да гэтага нас заклікаюць рашэнні чэрвеньскага Пленума і пастанова ЦК КПСС аб сацыялістычным спаробніцтве ў гонар XXVI з'езда нашай роднай партыі.

Леанід ПРОКША.

ПЛАНЫ СТАНУЦЬ РЭАЛЬНАСЦЮ

Шырыцца ўсенародны рух за дастойную сустрэчу XXVI з'езда Камуністычнай партыі Савецкага Саюза. Кожны дзень да яго далучаюцца ўсё новыя калектывы: калгасныя фермы, цэкі прадпрыемстваў, навуковыя ўстановы і творчыя арганізацыі. Сродкі масавай інфармацыі заклікаюць аператыўна, па-дзелавому асяццяць ход перадаўскага сацыялістычнага спаробніцтва. Зрабіць гэты рух шырока вядомым, давесці да свядомасці працоўных навуковыя асновы і прыныцы спаробніцтва і тым самым садзейнічаць рэалізацыі ўсіх планаў дзесятай пяцігодкі — адна з галоўных задач радыё і тэлебачання на сёння.

Пра планы і асноўныя накірункі перадаўскага тэматыкі расказвае карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва» сакратар парткома Дзяржтэле радыё БССР В. Скварцоў.

— Асноўны сэнс і змест гэтых перадач — вызначыць эканамічную і палітычную накіраванасць, дзейнасць і канкрэтнасць сацыялістычнага спаробніцтва. «Пяцігодцы — ударны фініш. Дваццаць шостага з'езда КПСС — дастойную сустрэчу» — пад такой рубрыкай будучы весціся рэпартажы, інтэрв'ю, інфармацыйныя паведамленні аб ходзе спаробніцтва, падрыхтаваныя рознымі рэдакцыямі.

Цэнтральнае месца ў перадачах перадаўскага тэматыкі зойме паказ дасягненняў дзесятай пяцігодкі і авангарднай ролі камуністаў у ажыццяўленні рашэнняў XXV з'езда КПСС і XXVIII з'езда КПБ.

— Назавіце, калі ласка, некількі асноўных цыклаў радыё-перадач на гэту тэму.

— Пра дасягненні рэспублікі ў эканоміцы і культуры расказуць цыклы «І сталі планы рэальнасцю» і «Погляд скрозь гады». Гэтыя перадачы — аб сацыяльным развіцці краіны, павышэнні дабрабыту народа, аб дасягненнях культуры, народнай адукацыі і аховы здароўя працоўных. У перадачах пад рубрыкай «За гарызонтам — гарызонт» прагучаць рэпартажы са справаздачна-выбарчых партыйных сходаў, на якіх будучы падводзіцца вынікі пяцігодкі. У форме радыёіспісмаў, аб'яднаных назвай «Пяцігодкі крок імкліва», будучы пададзеныя расказы аб ролі парткомаў і партыйных арганізацый у выкананні дзяржаўных планаў. «Табе, партыя, дакладваем» — так назвалі радыёжурналісты цыкл перадач-рэпартаў працоўных дасягненняў у гонар XXVI з'езда.

Арганізуючы і накіроўваючы дзейнасць партыйных камітэтаў, іх роля ў дасягненні высокіх вытворчых паказчыкаў знойдзе адлюстраванне ў цыклах тэлевізійных перадач «Публіцыст», «Спытай сябе, таварыш», «Табе даручаецца, ка-

муніст» і іншых. Тэлежурналісты будучы таксама пастаянна расказваюць аб правафланговым спаробніцтве за дастойную сустрэчу партыйнага з'езда, аб выкарыстанні іх вопыту на адстаючых прадпрыемствах, узнімаюць пытанні павышэння прадукцыйнасці працы, павышэння якасці работ, удасканалення кіравання вытворчасцю, унаранення высокай працоўнай і дзяржаўнай дысцыпліны.

У тэлевізійных праграмах «Пускавай — у строй» мяркуецца асяццяць справы важнейшых будоўляў: Пінскага завода аўтаматычных ліній, аб'яднанню «Белаўтамаз», «Азот» і інш.

Пад кантролем рэдакцый радыё будучы знаходзіцца аб'яднанні «Мазырнадфта», «Беларускаліт», «Хімваланно», Бабруйскі завод па выпуску машын для ўнясення ўгнаенняў, Гродзенскі завод сінтэтычнага валакна, Мінскі завод будаўнічых матэрыялаў, Магілёўскі камбінат шаўковых тканін і іншыя.

Аналізаваць работу прадпрыемстваў, якія не спраўляюцца з вытворчымі заданнямі, будучы тэлевізійныя цыклы «Вузлы няўвязан», «Арыфметыка беражлівасці» і інш.

— Гэта ўсё датычыцца прадпрыемстваў і іх вытворчых планаў. Аднак планы выконваюцца людзьмі. Відаць, асноўная ўвага павінна быць аддадзена людзям?

— Узначаліць усенароднае спаробніцтва, накіроўваць энтузіязм савецкіх людзей на рашэнне канкрэтных эканамічных і гаспадарчых задач павінны перш за ўсё камуністы, намсамольскія і прафсаюзныя ваякі і актывісты. Нашы рэдакцыі будучы пастаянна расказваюць пра герояў пяцігодкі, пра іх ударную працу, паказваюць іх духоўную, чалавечую прыгажосць.

Плануем стварыць галерэю радыёпартрэтаў пад рубрыкай: «Іх імёны назвала пяцігодка», падрыхтаваць серыю радыёнарысаў аб дэлегатах XXVI з'езда КПСС і XXIX з'езда КПБ.

Дыялогі ў радыёстудыі — яшчэ адна форма расказа пра дэлегатаў папярэдніх і чарговага з'езда партыі. Гэтым людзям прысвячаецца цыкл перадач «Гады здзяйсненняў, гады перамог». Перад мікрафонам выступаць рабочыя, калгаснікі, вучоныя, інжынерна-тэхнічныя работнікі. Пра іх удзел у сацыялістычным спаробніцтве расказуць цыклавыя радыёперадачы «Тваё месца ў пяцігодцы», «Правафланговыя...» і тэлевізійныя цыклы «Слова пра камуніста», «Добраахвотнікі», «Запалі ў душы агонь», «Пра час і пра себе» і інш.

— У пастанове ЦК КПСС «Аб сацыялістычным спаробніцтве за дастойную сустрэчу XXVI з'езда КПСС» падкрэслена, што неабходна ўзмац-

няць уздзеянне спаробніцтва на рашэнне выхавальных задач...

— Так, выхоўваць трэба на лепшых прыкладах, актыўна распаўсюджаць станоўчы вопыт. Адна з важнейшых нашых задач — раскрываць вобраз нашага сучасніка-працаўніка, чалавека высокага інтэлекту, шырокай далагягдзай, высокіх маральных якасцей. Такім людзям прысвечаны перадачы для слухачоў і глядачоў усіх узроўняў. Напрыклад, «Расказваем пра камуністаў», «Бяры з камуністаў прыклад», «Савецкі чалавек, савецкі характар». Цікавымі абцякаюць быць перадачы «Сацыяльны партрэт сям'і», «Мой калектыў, мой дом, мая сям'я», «Увайдзі ў кожны дом»...

Паказу сацыяльна-маральных якасцей савецкага чалавека адвядзца выпускі тэлепраграм «Народныя чытанні».

Аб маральных кодэксе будаўніка камунізму, аб выхаванні ідэяльна перакананасці, высокіх духоўных якасцей нашай моладзі пойдзе гаворка ў радыёперадачах «Субсэдні» і тэлевізійных праграмах «Сучаснік». У «Дыялогу пакаленняў» радыёжурналісты, а ў цыкле «Асабіста адказны» тэлежурналісты будучы расказваюць аб пераемнасці рэвалюцыйных і працоўных традыцый і аб адказнасці кожнага савецкага чалавека за сваю працу, свае ўчыны перад сацыялістычным грамадствам.

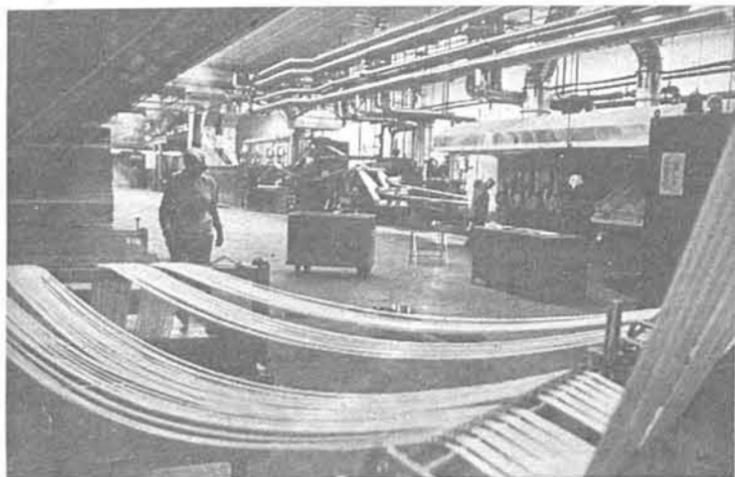
Асабліва ўвага аддаецца напярэдадні з'езда перадачам па пісьмадзых радыёслухачоў і тэлеглядчоў. Так, будучы рыхтавацца цыклы «Слухач раіць», прапануе, ставіць праблему», «Пісьмо паклікала ў дарогу», тэлевізійны агляд «Наша пошта».

Немалая роля належыць у перадаўскага перадачах пісьменнікам, дзечкам культуры і мастацтва. Будзе дрыхтаваны шэраг праблемных публіцыстычных выступленняў відных літаратараў аб савецкім ладзе жыцця, аб маральна-эстэтычным выхаванні чалавекатворцы, аб фарміраванні ў савецкага чалавека грамадзянскай пазіцыі, выхаванні савецкага патрыятызму і пралетарскага інтэрнацыяналізму. Прадоўжым рубрыкі «Пісьменнік і пяцігодка», «Літаратурны чытанні», «За рабочым сталом пісьменніка», «У творчых саюзях рэспублікі» — новы цыкл тэлеперадач, у якіх пойдзе гаворка пра новыя творы мастакоў, пісьменнікаў, кампазітараў, прысвечаных партыі, камуністам.

Ну і, зразумела, значная колькасць перадач будзе прысвечана міжнароднаму значэнню XXVI з'езда партыі, барацьбе савецкіх людзей за мір і дружбу паміж народамі, барацьбе КПСС за разбраенне, за разрадку ў Еўропе і ва ўсім свеце.

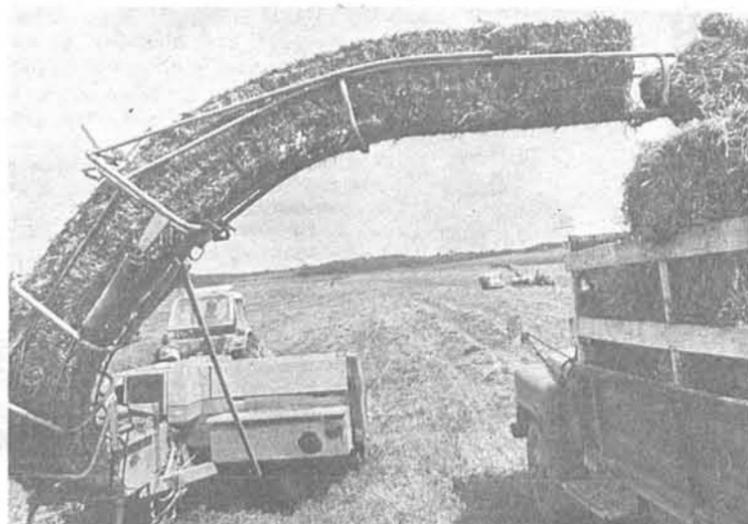
У САЮЗЕ ПІСЬМЕННІКАЎ

Першага жніўня з Брэста на агітцэплаходзе «Уладзімір Маякоўскі» у падарожжа па Дняпра-Бугскім канале, Прыпяці, Дняпры і Сожы накіравалася група беларускіх пісьменнікаў у складзе А. Асіпенкі, Я. Каршукі, Н. Пашкевіча, П. Макаля, У. Някляева, Б. Спрычана, А. Махначы.

Апошні пускавы комплекс вытворчасці Штапель-3 уступіў у строй дзеючых у аб'яднанні «Хімваланно» імя У. І. Леніна. Перапрацоўка сыравіны і выпускі валакна аб'яднаны тут у адзін бесперапынны працэс.

На здымку: адна з тэхналагічных ліній пускавога комплексу Штапель-3. Фота М. ЖАЛУДОВІЧА. (БЕЛТА).

Гэты здымак зроблены на полі саўгаса «Багушэўскі» Сенненскага раёна. Вось такіх магутных і універсальных «касцы» забяспечваюць сытую зімоўну саўгаснага статна.

Фота А. ЦЕРЛЮКЕВІЧА. (БЕЛТА).

У фае Дома літаратара разгорнута фотавыстаўна, якая расказвае, як праходзіла рэспубліканскае свята паэзіі на Віцебшчыне, што адбылося ў чэрвені гэтага года. Фотарапартаж са свята зрабілі Ул. Крук і М. Мінювіч.

М. ГАМОЛКА.

НАС АБ'ЯДНАЛА ДРУЖБА

У культурнай праграме XXII Алімпійскіх гульняў у Маскве прымаў удзел народны ансамбль танца «Дружба» Беларускага політэхнічнага інстытута.

Наш калектыў створаны ў 1959 годзе, і ўжо праз два гады яму было прысвоена званне народнага. Сапраўднага поспеху ансамбль дасягнуў, калі яго кіруючым стаў Мікалай Васільевіч Міронаў, колішні выкладчык харэаграфічнага вучылішча.

Дзіўна гарманіруе назва ансамбля з духам узаемаадносін яго ўдзельнікаў. Нас аб'ядноўвае сапраўдная дружба і ўзаемадапамога. Амаль усе ўдзельнікі ансамбля вучацца на «добра» і «выдатна». Праз дзень праходзяць рэпетыцыі, часта паўтараюцца канцэрты, і студэнты іншы раз, як кажучы, трапляюць «з карабля на баль» — з чарговай рэпетыцыі на экзамен, і тым не менш добрая адзнака ў заліковай кніжцы заўсёды вянчае адказ удзельнікаў нашай «Дружбы».

Нават дні нараджэння мы адзначаем у ансамблі. У гэты дзень выпускаем газету-маланку, пішам вершы-віншаванні, выконваем урачысты танец-паданец для імянінніка...

Наш ансамбль — нязменны ўдзельнік усіх аглядаў мастацкай самадзейнасці. У яго рэпертуары — беларускія народныя танцы «Белая Русь», «Польна-Янка», «Беларускі суверен», «Як той Зосі давалася», «Тры парачкі» і іншыя, а таксама танцы народаў СССР — эстонскі, малдаўскі, украінскі, грузінскі.

Немагчыма назваць усіх удзельнікаў ансамбля — іх шмат. Але такіх, як Ж. Стрэн, Н. Мельнікава, Т. Трацяковіч, Л. Мьяльгій, М. Каштанаў, Э. Гугель, А. Мысліцкі, не могуць назваць — яны не толькі лепшыя танцоры ансамбля, але і выдатныя вучобы ў інстытуце. Пастаянна абнаўляючы свой рэпертуар, ансамбль выступае на святковых вечарах інстытута, а таксама ў многіх ВНУ нашага горада, у палацах культуры, на заводах, прадпрыемствах Мінска, у раённых цэнтрах, калгасах і саўгасах Міншчыны. У красавіку, знаходзячыся з нашай агітбрыгадай у Валожыне, мы марылі пра тое, якой будзе наша паездка ў Маскву на Алімпіяду-80.

І вось мы пабывалі ў Маскве. Для выступлення перад спартыўнымі дэлегацыямі мы падрыхтавалі лепшыя танцы. Самым радасным быў удзел у канцэртах, прысвечаных урачыстаму адкрыццю і закрыццю Алімпійскіх гульняў. Мы выступалі на стадыёне імя У. І. Леніна ў музычна-танцавальнай сюіце «Дружба народаў».

Ганарымся тым, што былі ўдзельнікамі выступленняў, якія ўбачылі тэлеглядчы многіх краін свету.

Алена АГЕЕВА, студэнтка V курса БПІ.

РАСКАЗВАЮЦЬ ФАТАГРАФІІ

Выстаўна ўнікальных фатаграфій адкрылася ў Цэнтральным архіве кінафотадакументаў БССР. Яна знаёміць наведвальнікаў з выдатнымі рэвалюцыянерамі і прагрэсіўнымі палітычнымі лідэрамі, з савецкімі і зарубежнымі дзеячамі культуры першаі пакалення нашага стагоддзя. На адным са здымкаў — выступленне Анры Барбюса на антываенным кангрэсе ў Амстэрдаме перад другой сусветнай вайной. Другі фотадакумент адлюстравуе сустрэчу генеральнага сакратара Кампартыі Францыі Марыса Тарэза з Далорэс Ібаруры. Захаваліся здымкі Эрнста Тэльмана і Клары Цэткін.

У зборы фотадакументаў можна ўбачыць партрэты К. С. Станіслаўскага, Аляксея Талстога, Фёдора Шаляпіна, Ганны Паўлавай. На здымках — Альберт Эйнштэйн, Бернард Шоу, Рабіндранат Тагор, Марк Твен. Занята сустрэча маладога Міхаіла Святлова ў Мінску ў сярэдзіне 20-х гадоў з членамі літаратурнага аб'яднання, у якое ўваходзілі рабочыя, чырвонаармейцы, студэнты і іншыя аматары паэзіі.

БЕЛТА.

СТУДЭНЦКАЕ ЛІТАБ'ЯДНАННЕ

Некалькі гадоў існуе літаратурнае аб'яднанне «Наднёманскія галасы» пры Гродзенскім дзяржаўным універсітэце, якім кіруе паэт Міхась Губернатару. Гэты натхнёны студэнцкі калектыў некалькі разоў у месяц збіраецца на свае чарговыя пасяджэнні, каб вынесці на суд таварышаў першыя спробы яра. Многія члены літаб'яднання знаёмы ўжо рэспубліканскаму чытачу. Гэта маладыя паэты І. Кліз, Ю. Ленец, М. Гарданаў, Г. Парфімчык, Т. Лісіцына і многія іншыя. Іх паэтычныя радкі друкаваліся ў рэспубліканскім і абласным друку, гучалі па радыё, па тэлебачанні.

Частымі гасцямі «Наднёманскіх галасоў» бываюць вядомыя беларускія літаратары. Шчыра сустраюць з паэтычнай моладдзю Юрка Голуб, Данута Бічэль-Загнетава, Алясей Карлюк і іншыя гродзенскія пісьменнікі. Карысныя парадкі старэйшых дапамагаюць пачаткоўцам у іх творчым росце.

С. ЧЫГРЫН.

ГЭТА — НАША РЭСПУБЛІКА

Назва гэтай кнігі, выпушчанай выдавецтвам «Вышэйшая школа», вызначае яе змест: «Сагасная Беларусь сёння» — расказ пра рэспубліку, якая за параўнальна кароткі гістарычны тэрмін дасягнула ўзроўню перадавых краін свету.

Канкрэтныя факты, прыклады з культуры і знамянічнага жыцця Беларусі дапамогуць нашым гасцям (а кніга выйшла на рускай, англійскай і французскай мовах) лепш убачыць сённяшні дзень нашага народа, які ў дружнай сям'і савецкіх народаў будзе камуністычнае грамадства.

Складальнікі кнігі Н. Ермалюк і С. Заяц, каляровыя здымкі выкананы калектывам фотамайстроў рэспублікі.

К. СВІДЗЕРСКИ.

«ЗВІНЯЦЬ АЛІМПІЙСКІЯ КОЛЬЦЫ»

Пад такой назвай прайшло ў Жытківічах дзіцячае свята, прысвечанае Алімпіядзе-80. Сцягі, малюнічыя плакаты, бадзёрыя маршы і песні стваралі прыўзняты настрой у гараджан, што прыйшлі на цэнтральную плошчу. Прагучала радыёперадача аб Алімпійскіх гульнях, падрыхтаваная работнікамі раённага Дома культуры. Дырэктар РДК Л. Кабардзіна абвясціла адкрыццё свята.

Стройнымі малюнічымі калонамі ішлі яго ўдзельнікі — выхаванцы дзіцячых садоў. Пад урачыстыя гукі аркестра капітаны каманд усклалі кветкі да помніка У. І. Леніну. Была ў гэты дзень сустрэча з алімпійскім Мішкам, запальванне алімпійскага агню. Цікава праходзілі і спаборніцтвы маленькіх спартсменаў. Па выніках журы камандам былі ўручаны «медалі» і прыгожыя торты з сімвалічнай Алімпіяды.

А. СУЛКОУСКАЯ.

МАЛАДЗЁЖНЫ КАЛЯНДАР

«Молодежный календарь-81», які выпускае Выдавецтва палітычнай літаратуры ў Маскве, як і папярэднія выпускі, знаёміць чытача з публікацыямі, што маюць дачыненне да Беларусі. Друкуецца верш народнага паэта Беларусі М. Танка, пад рубрыкай «Камсамол у тваім жыцці» змешчана невялікае інтэрв'ю І. Лучанна, расказваецца таксама пра легендарныя падзвігі М. Гастэлы і Л. Даватара, адзначаецца 90-годдзе з дня нараджэння вядомага савецкага вучонага, дзяржаўнага і грамадскага дзеяча О. Шміта.

У карэспандэнцыі «Пасляслоўе да подзвігу» гаворыцца аб тым, як была створана трантарная калона імя камсамольца А. Мярзлова (пляч машын сабралі і перадалі юнакі і дзяўчаты Мінскага трантарнага завода).

В. РАСОЛЬКА.

АЎТАР ПРАЕКТА — ШКОЛЬНІК

Чырвоны гальштук на чорнай ад ран зямлі. А побач з ім — трапяткое дыханне Вечнага агню. Такім бачыць манумент дзеці, якія згарэлі ў палымі вайны, сямікласнік з Ваўкавыска Ігар Гулеўскі — пераможца рэспубліканскага конкурсу на лепшы праект такога помніка.

Нялёгка дасталася яму перамога. У адрас арганізатараў конкурсу — ЦК ЛКСМБ, рэдакцыі піянерскай газеты «Зорка» і Саюза архітэктараў БССР — прыйшлі ад дзяцей сотні п'янаў і ўсіх куткоў Беларусі. У іх дарослыя ўбачылі малюнікі, эскізы, падрабязныя апісанні будучага манумента.

Нялёгка было з мноства цікавых прапаноў выбраць самую лепшую, — гаворыць першы сакратар праўлення Саюза архітэктараў БССР І. Боўт. — Эскізы Ігара Гулеўскага зацікавілі нас арыгінальнасцю рашэння складанай тэмы. У адрозненне ад большасці ўдзельнікаў конкурсу, якія прапаноўвалі прывычныя стэлы або абеліскі, гэтым таленавітам хлопчыку ўдалося знайсці сваё, вельмі дакладнае і вобразнае выражанне ўсёнароднай памяці і смутку. У групу прафесійных скульпта-

раў і архітэктараў, якім будзе даручана дэталёвая прапрацоўка праекта, мы маем намер уключыць і Ігара.

Па задуме арганізатараў конкурсу, працягвае І. Боўт, помнік павінен быць узведзены на сродкі, заробленыя школьнікамі ў дні канікул, атрыманыя ад збору металалому і макулатуры, лекавых траў і раслін. Гэта важна ў першую чаргу з пункту гледжання выхавання падлеткаў, бо кожны з іх, удзельнічаючы ў такой важнай і выснароднай справе, будзе сэрцам адчуваць жывую сувязь пакаленняў, захоўваючы, як святыню, памяць аб загінуўшых.

І было б, відаць, мэтазгодна ўжо цяпер адкрыць у банку рахунак, на які дзеці маглі б пералічваць, няхай невялікія, сумы грошай, заробленых у час летніх канікул.

Помнік мяркуецца пабудаваны ў Мінску ў мемарыяльным парку побач з будучым рэспубліканскім Палацам піянераў і школьнікаў. Сюды ж плануецца перанесці манумент юнага партызана, Героя Савецкага Саюза Марата Казяе, узвесці іншыя помнікі і мемарыяльныя знакі. Кар. БЕЛТА.

У САЮЗНЫМ ДРУКУ

Праблемы савецкай шматнацыянальнай прозы абмяркоўваліся на пленуме Савета па крытыцы і літаратуразнаўстве Саюза пісьменнікаў СССР у лютым сёлётнага года. У гэтым нумары часопіса «Вопросы литературы» змешчана справаздача з гэтага прадстаўнічага мерапрыемства — даклады Л. Навіцкай, Г. Броўмана, В. Літвінава, Я. Сідарава, а таксама (з некаторымі скарачэннямі) выступленні ўдзельнікаў абмеркавання, у тым ліку Д. Бугаёва.

У Фонд міру перадаў ганарар паэт і празаік Э. Сябелеў за гістарычную драму «На Кулікова—ціжкі шлях», прысвечаную 600-гаддзю Кулікоўскай бітвы і змешчаную ў сёмым нумары часопіса «Наш современник». Падзеі яе адбываюцца ў сярэднявечнай Русі са жніўня 1380 года па жніўне 1382, срод герояў твора — рэальныя гістарычныя асобы.

«Мужнасць» — пад такой назвай надрукавана ў пятым нумары часопіса «Молодая гвардия» дакументальная апавесць У. Ліпскага «Крутыя вёрсты» пра Героя Савецкага Саюза Зінаіду Тусналобаву-Марчанка (пер. А. Бутэвіча).

Вядомую апавесць З. Бядулі «Салавей» асобнай кнігай выпусціла літоўскае выдавецтва «Вага». Твор пераклала В. Пётрылайтэ.

Пленуму Саюза кампазітараў БССР, на якім ішла размова аб творчасці маладых, прысвечаны агляд С. Бірукова ў дванаццатым нумары «Музыкальной жизни». На прыкладзе твораў В. Войціка, Л. Шлег, Л. Захлеўнага, У. Дарохіна, А. Залётнева, А. Гурава, В. Іванова і іншых аўтар разглядае асаблівасці «ўваходжання ў прафесію» маладых кампазітараў нашай рэспублікі.

У сёмым нумары часопіса «Новый мир» працягвае публікацыю даследавання А. Адамовіча «Пра вайну і пра мір». Змешчаны другі артыкул.

Народны тэатр Ашмянскага раённага Дома культуры паказаў спэнтань «Новыя прыгоды Несцеркі» па п'есе маладога драматурга Г. Марчука. Паставіў спэнтань рэжысёр тэатра Л. Спірыдонаў. На здымку: сцена са спэнтаня «Новыя прыгоды Несцеркі».

«НА УСЕ ЖЫЦЦЕ запаміну Міша той дзень, калі ў іх вёсцы пачулі пра Кастрычніцкую рэвалюцыю», — гэтак, як пачынае адно са сваіх аўтабіяграфічных апавяданняў Алесь Пальчэўскі, маглі сказаць многія яго папелічкі — тыя беларускія пісьменнікі, хто, як і ён, прыйшлі ў літаратуру ў сярэдзіне 20-х гадоў. У полі іх зроку аказаўся вялікі абсяг жыцця, якое дало шмат матэрыялу для роздуму і творчасці і шырока расцунула грамадскія даягляды. Многае з перажытага скарыстаў для сваіх твораў і А. Пальчэўскі, які пакінуў у спадчыну — дарослым і дзецям — нямала дабротных кніжак.

Гадоў з пяць назад выйшаў яго двухтомнік выбраных твораў, прызна сустрэты чытачамі і крытыкай. Сёлета на паліцах кнігарняў з'явіўся ягоны двухтомнік для «сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту», які, аднак, уяўляе сабой цікавасць і для чалавека сталага. У двухтомнік увайшлі многія творы пісьменніка — наведы, замалёўкі, аповесці. Але калі гаварыць пра найбольш удалы, найбольш значны з іх, то гэта, на наш погляд, будзе аўтабіяграфічная аповесць «Сцежкі», створаная ў 1961—1974 гадах. Працаваў ён над гэтай рэччу, па ўсім відаць, з асаблівым хваляваннем.

Аповесць «Сцежкі», нягледзячы на тое, што складаецца са шматлікіх асобных навед, вызначаецца ідэйным адзінствам і цэласнасцю. Яна перадае працэс самаўсведамлення чалавека, станаўлення ў ім асобы. Першымі настаўнікамі тут выступаюць самыя блізкія людзі — бацькі.

«Светлы вобраз бацькоў я пранёс праз усё нягоды і радасці жыцця. Не было ў іх ні прагнасці да багацця, ні хвалення перад людзьмі сваім скарбам: ці то ўраджаем на палосцы, ці лепшай жывёлінай, ці будынкамі, ці ўбраннем, як гэта даводзілася чуць мне ад іншых гаспадароў. І зусім не было зайздрасці, з людзьмі дзяліліся апошнім. «Неяк жа трэба зрабіць», — адразу абна-

дзейваў тата, выслухаўшы чыю-небудзь просьбу, а нам потым казаў, нібы апраўдваючыся:

— Як адмовіш, калі ў цябе ёсць? Чалавек жа ішоў з надзеяй. Каб людзі памагалі ў бядзе табе, памагалі першы ім, як можаш...

Наведы, якія ўваходзяць у «Сцежкі», цікавыя тым, што яны — дакументальныя. «Юзі-

«падкладка», звязаная з асэнсаваннем маральных кантэнтнасцей жыцця, з беражлівым стаўленнем да народнага вопыту.

У многіх апавяданнях Пальчэўскага два планы дзеяння — цынеранні і колішні. Гэта, дарэчы, характэрна і для аповесці «Сцежкі», і для многіх іншых твораў.

Аповесць «Ты не адзі» рас-

сёды перамагае справядлівасць, дабро, чалавечнасць... Зрэшты, без гэтага літаратуры не існуе, асабліва дзіцячай. Але думка пра справядлівасць у Пальчэўскага выяўляецца вельмі арыгінальна, па-свойму, у адпаведнасці з творчай індывідуальнасцю.

У кожным творы, акрамя герояў, якія дзейнічаюць у ім, ёсць яшчэ адзін — сам пісь-

бачыць маральна-эмацыянальны свет яго асобы. Ён умее спыніцца на нейкай, на першы погляд, малазначнай дэталі ці якой дробязі, рэчы і з дапамогаю яе паказаць аблічча жыцця, якое яго цікавіць. Скажам, ножык-складанчык стаў мастацкай дэталлю, праз якую пісьменнік здолеў вельмі канкрэтна і праўдзівая расказаць пра ўзаемнаасцяжныя людзей у класавым грамадстве.

Уладзімір Юрэвіч у прадмовы да двухтомніка ўспамінае словы Алеся Пальчэўскага, сказаныя ім пра літаратуру: «Чалавек вучыцца ў літаратуры пачуццям. Пачуццям дабраты, чысціні, высакародства. Яе прызначэнне — змагацца супраць душэўнай глухаты і нематы. Інакш і нечага брацца за яро». Гэта — яго пазіцыя як мастака.

А. Пальчэўскі клапаціўся пра пашырэнне пазнаваўчых даяглядаў сваіх чытачоў. Гэта відаць у яго творах. Яны вельмі цікавыя менавіта ў пазнавальным плане.

Настаўніца раіць Мішу (апавяданне «Жывы барометр»):

— Трэба, Міша, прыглядацца да таго, што вакол цябе. Прырода — найцікавейшая кніга. Запомні: перад дажджом белая лілея аберагае свае кувечы ад дажджовых кропляў, хоць і расце сама ў вадзе. А ці бачыў ты калі, як «плача» клён?..

І пісьменнік шчодро раскрывае перад маленькім чытачом вялікую кнігу прыроды.

«Чаго толькі не бывае на свеце», «Пра тваіх сяброў — птушак і звяроў» — гэта цэлыя нізкі апавяданняў, пазнавальнае значэнне якіх бяспрэчнае. Тое ж самае можна сказаць і пра многія іншыя творы.

Дыдактызм, які прысутнічае ў яго апавяданнях, ніколі не бывае назойлівым, гола павучальным. Пісьменнік умее вучыць так, што чытач гэтага і не заўважае, але засвойвае яго гуманістычныя «ўрокі» глыбока і трывала.

Двухтомнік выбраных твораў А. Пальчэўскага для дзяцей і юнацтва пераканаўча пасведчыць значнасць укладу пісьменніка ў развіццё беларускай дзіцячай літаратуры.

Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ.

кавы слёзы», «Мой першы настаўнік», «Лішці», «Крыніца» і многія іншыя — у жывых, запамінальных вобразах раскрываюць яны своеасаблівае парыв дзяцінства і юнацтва самога пісьменніка і людзей яго пакалення.

У наведзе «У пошуках долі» ён расказвае сумную і павучальную гісторыю пра старэйшага свайго брата Уладзіка, які семнаццацігадовым хлопцам — яшчэ да першай сусветнай вайны — паехаў на заробкі ў Амерыку, ды так, небарака, і не вярнуўся адтуль, нягледзячы на ўсе намаганні і ўжытыя захады...

Разам з тым яго творы для дзяцей і аб дзяцінстве (у тым ліку аповесць «Сцежкі») выходзяць за рамкі асабистых успамінаў, і значэнне іх, магчыма, не столькі ў самім матэрыяле, а больш у тым, уласцівым для іх эмацыянальна-маральным зарадзе, які здольны абудзіць у чытачу светлыя пачуцці. Радасць твараць дабро — я б так сфармуляваў пафас яго кнігі для дзяцей.

Больш чым пяцьдзесят гадоў працаваў Алесь Восіпавіч Пальчэўскі ў роднай літаратуры. За гэты час ім напісана шмат твораў, якія сведчаць, што праблемы выхавання чалавека займалі яго на працягу ўсяго жыцця. У яго кнігах прысутнічае глыбокая філасофская

казвае пра заходнебеларускага хлопчыка Грышу Васільца, маральнае і грамадзянскае станаўленне якога адбываецца ў надзвычай цяжкіх умовах даверасіёўскай рэчаіснасці, пад сацыяльным і нацыянальным уціскам паноў і асіднікаў.

Выпадка ён трапляе на савецкі бок граніцы, сустракаецца са сваімі равеснікамі, уключаецца ў стваральную працу, становіцца гаспадаром сваёй долі.

Да гэтага ж тэматычнага пласта адносіцца нізка апавяданняў «Многа дзён з той пары прамінула», дзе расказваецца пра падзеі Кастрычніцкай рэвалюцыі і грамадзянскай вайны на Беларусі, пра геранізм і патрыятычныя ўчынкі дзяцей. Пісьменнік умее стварыць востры, займальны сюжэт, які актыўна ўдзельнічае ў даследаванні жыцця і чалавечых характараў.

Аповесці «Данеўцы — нашы знаёмыя» і «Тайна аднаго звяна» знаходзяцца цалкам у рэчышчы сучаснасці. Гаворка ў іх ідзе пра выхаванне дзіцячага калектыву, пачуцця дружбы, чалавечай чולасці. Аўтар, мне думаецца, добра знаёмы з паняццем «народная педагогіка». Яго героі з дзяцінства прывучаюцца да працы, вучацца паважаць блізкіх, цаніць чалавека.

У творах Пальчэўскага заў-

яму зорка, пранікліва ўглядацца ў жыццё, бачыць чалавека. Пра гэта сведчыць апавяданне «Начлег на хутары», у якім некалькімі мазкамі, але вельмі ўдала намаляваны гаспадар хутара Юзаф Завіша — тыповы прадстаўнік гэтага тыпу уласніцкага свету — і яго жонка Марыся, сердабольная жанчына, якой нялёгка жывецца на гэтым хутары.

З цікавасцю прачытаюць дзеці цыкл апавяданняў «Іх гартавала змаганне», прысвечаных падзеям Вялікай Айчыннай вайны, геранічным учынкам сваіх равеснікаў, якім было яшчэ цяжэй, чым дарослым.

Пісьменнік добра ведае і адчувае ўзрост падлетка, добра

ад твора да твора расло яго майстэрства.

Першы том адкрываецца артыкулам Л. Кароткай, у якім робіцца агляд жыццявага і творчага шляху пісьменніка, засяроджваецца ўвага на асноўных, вузлавых момантах у яго біяграфіі, аналізуюцца апавяданні, аповесці, раманы, гаворыцца аб даследчыцкай і грамадскай рабоце.

Змест першага і другога тамоў склалі апавяданні і аповесці «Семнаццацігадовая», «Вераніка», «Снежань», «Хлопчы-равеснікі» і іншыя, у якіх раскрываецца няпросты ўнутраны свет падлетка, што вымушаны рана сталець ва ўмовах акупацыі, рана ўсведамляць сябе грамадзянінам.

У другім томе будуць змешчаны і творы, што напісаны І. Навуменкам параўнальна нядаўна — аповесць «Замец жаўталісця», апавяданне «Іван ды Мар'я» і іншыя.

У трэці — пяты том увайдзе адпаведна кнігі вядомай трылогіі пра Вялікую Айчынную вайну: раманы «Сасна пры дарозе», «Вецер у соснах», «Сорак трэці». Акрамя таго, у трэцім томе будзе змешчана аповесць «Бульба», у чацвёртым — роман «Смукат белых начэй», у пятым — аповесць «Інтэрнат на Нямізе».

Аднак І. Навуменка вядомы не толькі як празаік, але і як крытык, даследчык роднай літаратуры, вучоны-філолаг. Яго даследчыцкія працы «Янка Купала. Духоўны воблік героя» і «Якуб Колас. Духоўны воблік героя», за якія аўтару была прысуджана Дзяржаўная прэмія БССР, складаюць змест заключнага, шо-

стага тома. Сюды ж увайдзе многія крытычныя, публіцыстычныя артыкулы і выступленні.

Пімен Панчанка — паэт абвостранага грамадзянскага пачуцця і тонкай мастацкай інтуіцыі, як аголены нерв эпохі, — сказаў пра яго Рыгор Барадудлін. Ён даўно заваяваў шырокае прызнанне не толькі ў Беларусі, але і далёка за межамі рэспублікі.

У новым, чатырохтомным Зборы твораў народнага паэта Беларусі, у адрозненні ад папярэдняга, трохтомнага збору, які выходзіў у 1967—1968 гадах, усе творы даюцца ў храналагічным парадку.

Асобны том склалі вершы апошніх гадоў, уключаны новыя пераклады.

Том публіцыстыкі папоўніўся новымі артыкуламі, новымі ўспамінамі, у прыватнасці, пра Аркадзя Куляшова, Івана Мележа, Пятруса Броўку, таварышаў і папелічкіў народнага паэта.

Прадмовы да збору твораў П. Панчанкі напісаў Васіль Быкаў. Ён, у прыватнасці, піша: «Пімен Панчанка нямала стварыў у беларускай літаратуры за амаль паўстагоддзя сваёй творчай дзейнасці. Значэнне яго пазіцыі цяжка пераацаніць. Яго пазытычныя творы даўно жывуць у сядомасці чытачоў, вывучаюцца дзецьмі ў школах. На лепшых здабытках ягонай лірыкі выхоўваліся дзесяці маладзейшых, цяпер шырока вядомых паэтаў Беларусі. Яна складала яркую і непаўторную старонку ў гісторыі нацыянальнай пазіцыі».

А. ВІШНЕЎСКІ.

МОЖНА ПАДПІСАЦА...

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» ў наступным годзе пачынае выпускі падпісных збораў твораў некалькіх вядомых беларускіх пісьменнікаў. Сярод іх Алесь Адамовіч і Іван Навуменка. Праводзіцца падпіска на новы, чатырохтомны збор твораў народнага паэта Беларусі Пімена Панчанкі.

Наш карэспандэнт пабываў у выдавецтве, гутарыў з яго кіраўнікамі, рэдактарам збору твораў. Пра змест кнігі, творчасць пісьменнікаў, што так прадстаўніча выходзяць на новую сустрэчу з чытачамі, і расказае ён сёння ў гэтых нататках.

Творчасць Алеся Адамовіча вядома не толькі ў нашай краіне, але і далёка за яе межамі. Творы яго неаднаразова перавыдаваліся, а не так даўно ў нашым выдавецтве выходзіў двухтомнік. На гэты раз чытач атрымае магчымасць у адным выданні пазнаёміцца з тым, што напісана А. Адамовічам як у прозе, так і ў крытыцы, літаратуразнаўстве.

Першы том адкрываецца артыкулам В. Каваленкі, у якім ён расказвае пра жыццёвы і творчы шлях пісьменніка, аналізуе яго творы. Першы том складаюць раманы «Вайна пад стрэхамі» і «Сыны ідуць у бой» — творы пра Вялікую Айчынную вайну, пра тое, як беларускі народ змагаўся з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. У аснову твораў гэтых пакладзена і тое, што перажыў сам аўтар, які падлеткам быў партызанам.

Змест другога тома складаюць аповесці «Асія» і «Апошні водпуск», а таксама літаратурна-крытычныя артыкулы, напі-

саныя аўтарам на пачатку творчай дарогі.

Творы, што увайдзе у трэці і чацвёрты томы, зноў пра вайну. Гэта — шырока вядомая «Хатынская аповесць» і новая аповесць «Карнікі», з якой чытач нядаўна мог пазнаёміцца ў часопісе «Дружба народаў».

У гэтых жа двух тамах будуць змешчаны таксама і літаратурна-крытычныя артыкулы.

Іван Навуменка падлеткам сустрэў вайну, потым як партызан разам з часткай Чырвонай Арміі вызваляў родныя Васілевічы, а затым ваяваў на Ленінградскім і 1-м Украінскім франтах.

Пасля вайны быў студэнтам-завочнікам філалагічнага факультэта БДУ імя Леніна і супрацоўнічаў у газеце «Бальшавік Палесся», пазней быў карэспандэнтам рэспубліканскай газеты «Звязда».

Паступова, крок за крокам, пісьменнік звяртаўся да біяграфіі сваёй і біяграфіі свайго пакалення, расказваў аб пражытым і перажытым. Спачатку пісаліся апавяданні пра вогненнае юнацтва, потым ішло асэнсаванне першых уражанняў пасляваенных гадоў. Крыху пазней з'явіліся першыя аповесці І. Навуменкі. А пасля ўжо пісьменнік звярнуўся да жанру рамана.

Шасцітомнік і дасць у пэўнай ступені магчымасць чытачу прасачыць эвалюцыю творчасці пісьменніка, убачыць, як

Гаваркое, або характарыстычнае, слова не толькі абазначае нешта, а і характарызуе тое, што абазначае, адразу дае штрышок вобраза ці нават вобраз. Хоць бы: **вясёлка** і **бліскавіца**, **зічка**, **родныя ліпны** (ліпа цвіце), **жнівень** (жніво ідзе), **верасень** (верас цвіце), назвы вёсак **Жывунь** і **Збажынка**, **Гасцілаўцы** і **Гасцілавічы**. Хоць бы: **трубіла** (хутка, многа і ўсе падрад есць), **смятаннік** (лізун), **лізікі** (ласункі, калі смяюцца з хлопчыка, які толькі і просіць цукерак, марожанага; не з'есці хлеба, капусту, скварку, а толькі «палізаць»), **баба** (пра мужчыну). Хоць бы: **з ветру вярхоўку саўе** (платкар), **з твару хоць напіся** (вельмі прыгожая), **травіца брат-сястрыца**, **не фігуруйся**, **Грышачка!**..

Самы прасценкі прыклад. На поўдні ад Бабруйска, каля Глуска і Рудабелкі, на Слуцкім Палессі, Койданаўшчыне-Дзяржыншчыне жыве жывое слова **напарозніца**. Яно лёгка гаворыцца, прамалюецца, добра чуецца. Яно не прыдуманае. Мастаку-празіску ўспрыняць, зразумець, як... дыхнуць.

І ўсё ж прачытайма радкі з адной невялікай кніжкі:

«...Не ведаю, як дзе, а ў нашай вёсцы так: прыйдзе чалавек у хату, прынясе расказаць цікавую навіну, але загаворыцца ды і забудзецца пра яе.

3 БЛАКНОТА ПІСЬМЕННІКА

**С Л О В А
Г А В А Р К О Е.
С Л О В А
Н Е А С Ц Я Р О Ж Н А Е.
І Н Ш А Е
С Л О В А**

— Ах няма часу! — скажа. — Трэба ісці.
— Пабудзь, пагуляй.
— О не! Дзе вы бачылі?! Трэба ісці.
Стане ў парозе, возьмецца за клямку. Дагаворвае сваю распачатую мову.
Ва ўрывачку — пра **напарозніка**, **напарозніцу**. Слова **напарозніца** — «сваячка» слоўу пахатуха, хоць яны і «някрэўныя», ад розных каранёў. А сэнс, значэнне? Пахатуха — жанчына, якая не шкадуе часу. «мае» час, любіць завітаць у адну суседнюю хату, у другую, суседнюю і не суседнюю, а то і далекаватую, каб нешта расказаць, пра нешта ці нешта паслухаць, пачуць. Пахатуха — з «пахат-ах»; утварылася з дапамогаю суфікса -ух- (параўнайце: дзеўка-векавух-а, рагат-ух-а, скак-ух-а, пай-ух-а—пяхуха). **Напарозніца**—ад слова **пароз**? Не зусім дакладна. Яно — ад «напароз(е) -ніц-а».

Учора вычытаў у аповесці У. Паўлава слова **стрэльба**. Вычытаў — прыпыніўся. Пачуў, неяк нечакана і не ад няведання, новае ў гучанні, нават у напоўненасці даўно знаёмага і стылістычна нейтральнага слова. Яго іншым разам замяняюць **ружжам** (ружжамі).

Дзіва! Прачытаў, і звычайнае, з самага маленькага вядомае, багата разоў самім сказанае «спакойнас» слова **стрэльба** пачулася ў радку аповесці гаваркім, характарыстычным. Нескладаная загадка: пры двух словах з адным значэннем — **стрэльба** і **ружжам** — названае нейтральнае **стрэльба** пажывела, ажывілася, набыло характарыстычнасць. Не што-небудзь, з слова **ружжам**, якое ціснуць у старонкі аўтары, падкрэсліла, пабагаціла тое першае, якое аднаго гнязда са словамі страляць, стрэл, страляніна... Слова **стрэльба** пераклікаецца, «жыве перазовамі» з **бахнуць**, **бабахнуць**.

Прычынае і негаваркое, як і стол, як і двор, як і нож, як і сноп, як і поле, слова **стрэльба** з дапамогаю... **ружжа** атрымала пэўную акрасу, стала гаваркім.

Вычытаў у Паўлава слова **стрэльба**, прыпыніўся, падумаў. І прыгадаліся (можа, не ўсе дакладна) дзесяткі «кавалачкаў» — родных тэкстаў.

Радок з верша Якуба Коласа: «Стрэльбы, хлопчыкі, бярэ!» Давайце зробім маленькі (хоць паэтычны радок і не любіць гэтага) нібы эксперымент: заменім радок і не любіць гэтага) нібы эксперымент: заменім радок адно слова другім, але абавязкова двухскладовым, абавязкова з націскам на першым складзе і з тым самым значэннем: **стрэльбы**—**ружжы**: «**Ружжы, хлопчыкі, бярэ!**». Замянілі, і адразу прыйшоў на памяць другі Коласаў радок, адразу прыйшла ацэнка такой падстаноўкі. Ацэнка Коласавым радком: «Ну, як на смак?».

Яшчэ з Якуба Коласа: «Узяўшы **стрэльбу**, ляснік

з каморы яшчэ ўдзень пайшоў пільнаваць (крышку адхілюе; не ахоўваць, не каравуліць—пільнаваць) капцы, якія сам і постаўляў».

І яшчэ з Якуба Коласа:
«— Ты адзін? — запытаўся асцярожны незнаёмы чалавек.

— Адзін і не адзін: са мною **стрэльба**.
З дзесяці Коласавых сказаў, урывацкаў прыйшлі да мяне, вярнуліся з гадоў маленства і юнацтва, калі добра чыталася і слухалася, цвёрда запаміналася.

З Янкі Купалы: «Калі **стрэльбу** ў цябе адабралі тваю, ты з застрэшку вазьмі касу востру сваю!».

Такім чынам: **руж-ж-а** (руж-ж-аў, руж-ж-амі, на руж-ж-ах) вярнула мне, пасвяжэлым і даражэйшым, чым было, слова **стрэльба**.

Могуць запярэчыць: у некаторых беларускіх гаворках было і ёсць слова **ружжам**, то яно мае права на жыццё ў літаратурнай мове. Могуць, магчыма, і мае слова такога права. Толькі ж і другое: не ўсё, што ёсць у гаворках, можа і павінна ісці ў літаратурныя творы. Есць, напрыклад, у беларускіх гаворках «перра» (пер'е, Гародзкі раён), «набуць» (мабыць, Глускі раён), «азбё» (узаяў, Маладзечанскі раён)..

Ці «валачы» такія ў аўтарскую мову літаратурных тэкстаў? Відаць, не трэба.

«Мне, — казаў учора знаёмы, — патрэбна вырашыць клопат па гаспадарцы. Трэба вырашыць клопаты па дачы». Прыгадалася і з кніжак, і жывое, размоўнае: «клопаты ёсць», «сёе-тое дома зрабіць», «нешта дома зрабіць», «клопат гэты з мэбляй», «ні-як не давяду да ладу», «на дварэ спарадкаваць», «дачы не дагледзеў», «сбраўся дагледзець» і іншае, і іншае, і іншае. Такое і падобнае.

Успомнілася, пасля тых «клопатаў па гаспадарцы» і «клопатаў па дачы», знаёмае і незабыўнае прыказка: «Хоць горшае, абы іншае...».

Ці добра, ці трэба: «патрэбна... па гаспадарцы», «праца па гаспадарцы», «клопаты па гаспадарцы», «клопаты па дачы»?

Чалавек пры сустрэчы паказвае звязаныя вярвачкаю тоўстыя і тонкія кніжкі і кажа: «Неабходна ліквідаваць мне маю бібліятэчную запасычанасць. Патрэбна разлічыцца. І гэта не якім-небудзь жартам і не іраніяна. Не-не!»

Прыкіньма: нашто ў такім выпадку «Неабходна»? Якое тут «Патрэбна»? Дзея чাগо тут «ліквідацыя» ці «ліквідаваць»? Чаго тут быць «запасычанасці» і «разлічыцца», «ліквідаваць мне», «мая запасычанасць»?..

Звычайнае і простае, ва ўсіх адносінах людскае: нясу ў бібліятэку кніжкі, даўнавата ўзяў; аднесці трэба; што вінен—аддаць павінен; з бібліятэкі ўзяў з дзесяці; аднясу, некому таксама трэба, нехта ж чакае... Не пералічыць!

Ці ж натуральная ў размове такая закончанасць фразы: «Неабходна ліквідаваць мне маю бібліятэчную запасычанасць. Патрэбна разлічыцца з бібліятэкай»?

А каб проста—як праўда? Так проста, як сёння ўзяць кніжку ў бібліятэку. Так проста, як, прачытаўшы, аднесці яе ў бібліятэку...

Толькі ці не правінаваціўся я? У загалоўку ж не пра штампы, не пра «канцылярыт», не пра набор звяротаў, лішчымных і халодных, як чыноўнікава душа часоў Багушэвіча і Каліноўскага...

Але, мабыць, не. Не правінаваціўся. І я ж чытаю, слухаю, бачу і чую слова. Яно бывае халоднае, абьякавае, штампаванае.

Трэба сказаць і пра «іншае» слова.
Прачытаў: «На тэму барацьбы з п'янствам сёння выступае лектар т. Н...» Ці ж чуваць тут належная за чалавека трывога? Ці ёсць клопат пра таго і спагада да таго, хто збіўся з ладу, валіцца з ног і гіне? Не проста холадна і золька. Ці па-людску: «На тэму барацьбы з п'янствам выступае...»?

Не хоча мая рука запісваць тлумачэння: як жа гэтакім пісаннем «збяспечваецца» золь, холад, абы-якавасць?

Вычытаў аднойчы і такое (ды яшчэ падкрэсленае прыгожаю лініяй і з выклічнікам): «П'янству бой!» Прачытайма, таварыш, яшчэ раз словы, сказ: «П'янству бой! Што такое п'янства» і што такое «бой»? Можна на двярозы розум спалучыць гэтыя неспалучальныя словы? І што ў гэтым «п'янству бой!»? Заклапочанасць? Не. Гульня ці забава са словам. А то і рогат зубаскалу.

У нібы фельетонах разы тры пісалі смакуючы пра «**паклоны** зялёнаму змію», пра «**вялікае сяброўства** з зялёным зміем», пра «**адданасць** зялёнаму змію». На Беларусі расказвалі пра Кавалю-вярнідуба, пра Асілка, Волата, пра Вяля і пра паклоны ім; пра Іваньку, **вернага і адданага**, кемлівага і гуманнага, знаходлівага і **сяброўскага**.

А чаму—«змію»? Чаму спалучылі пазычонага «змія» з родным **паклонам** і з **вялікім сяброўствам**? А няхай бы—цвяроззе і строгае чалавечнае і чалавечнае: «Выратавалі», «Вылечылі», «Прымусілі вылечыцца і вылечылі», «Пакаранне за п'янства». Ці іншае, іншае і іншае. І не «п'янству бой», і не «пакланенне змію», не «адданасць змію». Апрача ўсяго, «п'янству бой»—непсіменнасць, як і ў вычытаным нека «атакуем безгаспадарчасць!» (не раўнуючы, як «напад на...мерцвяка»).

Чытач (і я ў ліку чытачоў) не можа патрабаваць, каб усе, хто піша, каб усе журналісты, пісьменнікі пісалі толькі так, як вялікі мастакі, так, як умелі пісаць Колас, Багдановіч, Гарэцкі... Не ўсім, хто піша, быць «чародеямі слова», не ўсім, хто піша, быць мастакамі слова. Але чытач, грамадскасць чакае і мае права патрабаваць, каб не пісалі (скажам па-народнаму) «орт ведае як».

Прыкладу яшчэ прыклады, сустрэтыя зусім нядаўна. «На працягу адной гадзіны (нашто, дарэчы, гэта «на працягу»?) ён (футбаліст — Ф. Я.) галавою апрацоўваў футбольны мяч... і далей: «На гэты раз (быў устаноўлены рэкорд у «апрацоўцы мяча» — Ф. Я.) акрамя галавы ў ход пайшлі рукі і ногі» (футбалістаў — Ф. Я.)

У той самай газеце аб'яўляюць: «Кінастудыя... купіць рэчы, якія датычацца 1938—45 гадоў». Калі б такое, падобнае і горшае выпісаў толькі з аднаго нумара (13 сакавіка 1980 г.), давядося б заняць шэрую старонку нашага штотыднёвіка.

«Аўтар цэліцца вылаць двухтомнік і піша: «Я распачаў аўтарскую працу над падрыхтоўкай да выдання свайго збору апавяданняў у двух тамах». Не яго бада, што піша, паўтарам «у двух тамах», «у трох тамах». Але нашто нібы літаратурнае, нібы «особенно достойное» і высокае: «Аўтарская праца» (а яе, працу, «распачаў!»), «праца над падрыхтоўкай», «свайго» і «збору», «у двух тамах»? Нібы эпідемія (нашы дзяды і бацькі называлі яе словам мор) пустаслоўя. Бескантрольнасць за фразою, за спалучэннем слоў збядняе думку, а то і пазбаўляе думкі надрукаваных тэксты.

Давайце вызначым, што збіраўся сказаць той, хто «распачаў аўтарскую працу над...»?

Відаць, вельмі што: Збіраю (або складаю, або рыхтую...) двухтомнік сваіх апавяданняў.

Аўтар жа «мабілізаваў» не чатыры словы, а чатырнаццаць «Я распачаў...»

Не будзе, мабыць, памылкі: цэлы том з двух—лішняе словы.

Неасцярожнае слова. Можна, лічу, і не раскаваць, не тлумачыць, што гэта—неасцярожнае слова.

Жанчына расказвае ў нарысе пра сустрэчу з былою настаўніцаю, якая ведала багата каго са сваіх сучаснікаў-літаратараў, і яны ведалі яе. Цэлая паліца кніжак (і такіх, якіх сёння не знайсці) — з аўтографамі. Жанчыне восемдзесят. Нарысістка піша: «Размаўляю з ёю, гляджу, узіраюся. Бачу, што яна некалі была вабная, прыгожая». Гэта піша сама жанчына... пра...жанчыну. Піша, што яна, гэта старэйшая і дасведчаная, была некалі... вабная, прыгожая.

Ну, а калі тое, што «калісьці была вабная, прыгожая», прачытае жанчына, пра якую пішуць? Як ёй, «некалі прыгожай», чытаць пра сустрэчу ў яе хаце з тою нарысісткай?

Часцей, чым у беларускіх тэкстах, сустракаецца вельмі не тое, зусім не тое слова ў перакладах з іншых моў на беларускую.

Кароценькае апавяданне «Традыцыя» ў кнізе Рабіндраната Тагора «Выбранае» (1976 год, с. 233). Чытаем, «Калі (імя) разлавалася. У суседнім пакоі служанка, напэўна, падумала, што муж падсунуў жонцы штучныя каштоўнасці». Чытаем яшчэ: «Калі **выкручвае**, як бялізну ў пральні, усе нашы спрэчкі і нясе іх да сяброў»..

На невялічкім апавяданні і гэтага замнога. А калі дадаць з перакладу яшчэ такія радкі і спалучэнні слоў: «**пароў** (што **пароў?** нашто **пароў?** чым **пароў?**) **чаю**», «**пачулі гук удараў**» (гук адзін, а ўдараў многа?), «**гук яе голасу**», «**адмова ад прычынення зла**», «**вада сажалкі**... не тушыць полымя пакут разімы?»..

Выпісаў радкі і ўбачыў, што тут, мабыць, горшае за неасцярожнае слова. Зусім не тое слова...

Каб перакладаць, трэба, кажуць, ведаць **хоць бы дзве мовы**, а калі на стала ляжаць падрадоўнікі — трэба ведаць (засмяешся, чытач)... **хоць бы адну мову**. Тую, на якую перакладаеш. А перакладчык піша: «**пароў чаю**» (с. 237), «даруйце мяне» (с. 238), «гук удараў» (с. 237), «вада сажалкі». Есць жа **вада ў сажалцы**, **вада з сажалкі** (вада ў раце, вада з ракі, рачная вада, вада са студні, вада ў студні, крынічная вада, вада з **крыніцы**, вада ў **крыніцы**...) На што і чаму тут «вада сажалкі»? Ці яшчэ: «спрэчка аб ішэнні» (с. 235), «праводзіў святочныя дні» (с. 234)... «Гук голасу», «падсоўваць штучныя каштоўнасці», «гук удараў», «адмова ад прычынення зла»... Ці ж Тагорава гэта? Не.

А «даруйце мяне», «пароў чаю», «вузы звычайно»? Ці ж гэта па-беларуску? Не.

«Пераклад...»

Прамоўца казаў пра недакладнасць перакладу з беларускай на іншыя мовы і з іншых—на беларускую. Казаў шчыра, зачытваў адзін за адным кавалкі з арыгінала і адпаведныя з перакладаў. Не халала належнага абагульнення, выказанага каротка, не халала пэўных рэкамендацый, не халала ацэнкі... А як жа прамоўца? Што, лічыць ён, трэба?

Раптам зала рагатнула: прамоўца сказаў не перапад, а **пераклад**. Неспадзявана атрымалася нібы акрэсленне, ацэнка не аднаго і не двух недарэчных, паказаных у дакладзе, выпадкаў з практыкі перакладу.

І ўспомнілася: неяк у адным беларускім зборніку падавалася перакладзеная цытата з вучонай нарэміялагічнай працы. Аўтар той працы пісаў, што рускі тэрмін **поговорка** кніжнага паходжання, што тэрмін «прыдуманы людзьмі кніжнымі». А перакладчык цытаты на беларускую мову напісаў, што тэрмін **прымаўка** «прыдумалі кніжныя людзі». Атрымаўся—як ні паглядзіш — «пераклад»..

Слова **прымаўка** з даўняй даўняны жыве ў народнай мове, народнае слова. Тэрміна **прымаўка** не прыдумалі кніжныя людзі.

Можна было і забыцца на згаданы выпадак «перакладу», калі б «перакладзеная» цытата не пайшла гуляць па старонках. У артыкулах, рэфератах. Нейк сустрэў яе нават у адной кніжцы, потым у другой..

Фёдар ЯНКОЎСКІ.

ЖНІ- ВЕНЬ ДОБ- РЫ- ЖНІ- ВЕНЬ УМА- ЛОТНЫ

МІЖВОЛІ прыслухаеся да старажытнага павяр'я, баіцца чалавек, народжаны ў жніўні, з'яўляецца на свет «пад сузор'ем ільва». І быццам выходзіць гэты чалавек характарам шчодры і незласлівы, душою — вялікі і высакародны. І мудры.

Міжволі верыцца ў гэту прыгожую алегорыю, калі надумаеш пра чалавека, чый дзень нараджэння мы адзначаем.

Чалавек гэты (многія, многія ведаюць яго!) нарадзіўся сёмага жніўня семдзесят гадоў назад. Толькі ў ягоны семдзесят някавата назваць Генадзя Іванавіча «дзядулем». Жывы і не пасрэдны, гаваркі і дасціпны, неўгамонны і пунктуальны Цітовіч заўсёды некуды спяшаецца. Справы ж не замінаюць яму быць чутым, напісаць у газету ці выступіць у радыёперадачы, быць дасціпным расказчыкам...

Так, многія, многія ведаюць яго — народнага аргэста СССР, лаўрэата прэміі ЛКСМБ і Дзяржаўнай прэміі рэспублікі, «залатога» лаўрэата Шостага сусветнага фестывалю моладзі і студэнтаў у Маскве, арганізатара знакамітага народнага хору, зборальніка народнага песен, танцаў, інструментальных найгрышаў — і не толькі беларускіх; аўтара шматлікіх фальклорных апрацовак, кніг, брашур, артыкулаў...

Зрэшты, старонкі біяграфіі Г. І. Цітовіча наўрад ці трэба старання пераказваць. Кожны іх можа пагартцаць. У іх — звесткі пра вучобу Цітовіча на прыродазнаўча-матэматычным

факультэце Віленскага ўніверсітэта і ў Віленскай кансерваторыі, пра пачатак яго дзейнасці як музыканта-этнографа ва ўмовах буржуазнай Польшчы і выданне першых яго даследаванняў у Вільні і Кракаве; пра яго кіраўніцтва самадзейнымі харавымі калектывамі на Баранавіччыне і пра стварэнне ім вядомага хору ў вёсцы Вялікае Падлесце. Шэршыце, пра заснаванне ў 1952 годзе Дзяржаўнага народнага хору БССР, мастацкім кіраўніком якога Цітовіч прабыў 23 гады.

Вось каб сёння прыгадаў тут сеё-тое сам Генадзь Іванавіч! Ды сёння, няўлоўны і неўтаймоўны, Цітовіч зноўку ў дарозе. Тым не менш, некалькі нядаўніх дзён пакінулі ў мяне адчуванне своеасаблівай сустрэчы з ім.

НЕЯК наказалі мне важкі альбом: у фотакопіях, рэпрадукцыях з дакументаў, арыгінальных канцэртных праграмак, газетных вырзках — уся Цітовічавы біяграфія. Альбом, яшчэ да 60-годдзя артыста, рабілі разам з педагогам Л. Мухарынскай студэнткі-будучы музыкантаў. Ва ўсім гэтым найбольш арыгінальным і кранальным сведчаннем шанавання юбіляра была, бадай, «Песня пра песняра». З любімых напеваў Цітовіча складальнікі альбома абралі два, запісаныя Генадзем Іванавічам у канцы 40-х гадоў. Злучылі іх, трохку дапоўнілі тэксты і — атрымалася стылізаваная велічальная песня:

— Ды заблудзіў бел моладзец, у чыстым полі палюючы. Ды прыблудзіў бел моладзец да чыстай крынічанькі. Ды стаў жа з той крыніцы піці, ды забыўся з вусю змахнуці. І кранула тая вадзіца яму сэрца, і прапела яму песню пра дзяўчыну: «Ян на моры дзяўчыніца бэль баліла». І пайшла жа тая песня ў пуць-дарогу, і лунае тая песня па ўсім свеце. А хто ж яе, тую песню, зноў сустрэне, а таму жа крынічанька лічка ўмяе...

Дзе ж сустрэць тую дзівосную песню?.. Фальклорна-даследчыцкая, прапагандысцкая дзейнасць адмысловага песняра «матэрыялізуецца» ў дзейнасці народнага хору. І хаця пяты год на капітанскім мосціку тут — новы кіраўнік, Цітовіч — неадлучны ад гэтага калектыву. Бо тут — жывы добры дух яго традыцыі, туг — людзі, з якімі ён пачынаў. Ветэраны...

Марыя Адамейка, заслужаная артыстка БССР, старэйшая салістка хору, усхвалявана, пранікінена гаворыць:

— Бацька... Ведама ж, ёсць калектывы, дзе пра кіраўніка кажуць: «шэф» ідзе. Ці «галюны», «ён», «сам». Ці па прозвішчы завуць, а то і дадаюць мянушку. А мы як звалі, так і заўвём яго: бацька. Як утварыўся хор, пачаліся вандрункі — нялёгка часам даводзілася. Але падтрымлівала, падбадзёрвала спаднасьць і клопатлівасць Генадзя Іванавіча. Сціпласць яго, прастата нават здзіўляла. Артыстаў уладкуе лацвей, а сам едзе ў пыльнай машыне. Панурым яго: маўляў, Генадзь Іванавіч, дзе ж ваша саліднасць, вы ж — начальнікі! Ваша месца пачэснае. А ён: «Нічога, нічога. Я лепей во тут пасяджу, у куточку».

На вясковых канцэртах, калі

бывала патрэба, стане ў хор, спяе партыю. Як дырыжор ён у час канцэрта амаль не выходзіў — дамагаўся такога адточанага, суладнага выканання на рэпетыцыях. Вось ужо сапраўды чалавек сваёй справай, беларускую песню любіць і ведае да драбніц — ва ўсім яе паўтонах, выканаўчых штрыхах. Менавіта ў ягоных апрацоўках адкрыліся слухачу «Пры Дунаечку», «Бульба», «Куряныты»...

Строгі да сябе, строгі да нас... Але Цітовічавы строгасць не можа пакрыўдзіць. Не ведаю, ці ёсць людзі, пакрыўджаныя Цітовічам... Адночы на рэпетыцыі я адчула сябе блага. Каб наладзіць дыханне, каб лягчэй было спяваць, я абалерлася на крэсла. Цітовіч шумна абурыўся: як гэта вы станяце?! Мінута дзён колькі, да наступнай рэпетыцыі я амаль забылася на той выпадак. Але — уяўляеце сабе?! — на пачатку рэпетыцыі, дачкаўшыся, пакуль усе харысты будуць у зборы, Генадзь Іванавіч публічна папрасіў у мяне прабачэння (аказалася, хтосьці з сярбовак «шапнуў» яму прамаў неадароўе). Не кожны кіраўнік адважыцца на такі ўчынак — можа і маладушна змаўчаць.

Шчырага сэрца чалавек Генадзь Іванавіч. Дзе ён ні быў — у бяседзе, у гасцях, — там і вясёласць, там і песня. Прыязджаеш у аддалены куток суседняй Украіны ці Расіі (пра Беларусь і не кажу!) — і пачынаюцца пацалункі, усмешкі, і там аказваюцца ў яго блізкія сябры. Гады ідуць, а здаецца, не мяняецца наш бацька. Няхай і застаецца такі — малады і здаровы душою, энергічным.

ШЧАСЛІВЫ юбіляр, пра якога людзі могуць гаварыць вельмі так — не лісліва і не крывадушна, па заслугах і мінулых і сённяшніх, ад чыстага і адкрытага сэрца. Вось гутарым мы са старшынёй праўлення

ДРУЖБА, ПЕС- НЯЙ ГАРТАВА- НАЯ

Трыццаць пяць мінула вёсен,
Трыццаць пяць мінула зім,
Як мы песню заспявалі
Звонкім голасам сваім.

Гэта слаўны наш Генадзі
Хлопчаў, дзевяць напрынадзіў.
З першай песні пачалося —
«Як той Зосі давялося».

Сорок дзевяты год, верасень. У Дзяржаўным тэатры оперы і балета БССР у гонар 10-годдзя ўз'яднання Беларусі праходзіў канцэрт. Вось аб'явілі выступленне калгаснага хору з вёскі Вялікае Падлесце.

Прагучала некалькі песень, сярод іх была песня на мае вершы — з музыкай кіраўніка хору Генадзя Цітовіча. «Як той Зосі давялося»... Кантакт слухача і хору адчуваўся з першага куплета, па рэакцыі залы. Потым — апладысменты... У антракце за кулісамі адшукаў чарнявага высокага чалавека, якога толькі што бачыў на сцэне. Ён адразу абняў мяне і перайшоў на «ты». Гаворка была толькі пра песні, пра задумкі. Адчуваўся крэда Цітовіча: патрабавальнасць, прыняццо-

васць, непрымірымасць да пошласці, халтуры. Хацелася працаваць з ім надалей, пісаць новыя песні... З таго часу жыве паміж намі жарт, што казнаёміла-парадзіла нас Зося.

Нашы сустрэчы сталі часцейшымі. З'яўляліся новыя песні. Адночы Генадзь Іванавіч падзяліўся думкай: заграсіць для пастаноўкі танцаў у калектыве Ігара Маісева.

Ігар Маісеў паставіў беларускія танцы — «Юрчанка», «Бульба». Генадзь Іванавіч паказаў яму нашу «Зося», і той убачыў магчымасць ператварыць харавую песню ў вакальна-харэаграфічную карцінку. І мы разам паехалі ў вёску.

На машыне дабраліся да Узды. Далей дарогі не было: снежная замецца. Да вёскі Замосце, дзе жыла мая сястра, ехалі на вазку. Там сабралі моладзь, наладзілі вечарынку на ўсю ноч. У вялікай хаце было дзе разгарнуцца людзям, паказаць сваё майстэрства!.. А Ігар Маісеў і Генадзь Цітовіч

запісвалі музыку і танцавальныя каленці. Раніцай выправіліся ў Мінск...

Прыгожая вакальна-харэаграфічная карцінка (у сярэдняй частцы была скарыстана «Зося») неаднаразова ўзнаўлялася ў рэпертуары Дзяржаўнага народнага хору БССР. Маісеў уключыў яе і ў настаноўку ў сваім ансамблі сюіты «Дружба народаў», паказанай у многіх краінах свету. Вось што значыць умненне Генадзя Іванавіча перадаць каларытны беларускі нацыянальны задор у творы, які заспявалі ва ўсіх куточках рэспублікі. «Харошая песня — гэта настрой. Радасць павінна ляцець, як птушка, і прыносіць цяпло, вясну ў кожны дом-хату», — так гаворыць Генадзь Цітовіч.

Выдатны музыкантавец і артыст, нястомны зборальнік фальклору, які патрабавальны ён да ўласных песенных мелодый! Прыслухацца да народнай песнятворчасці, перадаць прыволле беларускіх палёў, лясоў, шэпт лістоў, чысціню рачных хваль, пера-

ліўныя галасы юнакоў і дзяўчат... І месяц, і два, і болей выношвае ён будучы напеў, пакуль не ўсталюецца мелодыя. І толькі тады павінна пачацца «Беларусь мая», «Добры вечар», «Калгасны вальс»... Колькі пісалі мы песень! А колькі варыянтаў было ў іх! Толькі ў «Калгаснага вальса» — трыццаць чатыры. Два месяцы пісалася гэтая песня. Здавалася б, што складанага ў вальсе? Але сапраўдны майстар-віртуоз не можа паказаць твор, пакуль ён адмыслова не адшліфаваў. І Генадзь Цітовіч патрабуе дакладнасці, лаканічнасці, пісьменнасці кожнага песеннага радка, шліфоўкі кожнага слова, каб было яно залатым, а не мішурным, модным. Каб цэласным быў вобраз твора, стыхія якога зачароўвае і стабіць, як імклівы, высокі палёт.

Крытык ён цудоўны. Калі трэба ўнесці папраўкі ў тэкст, ён ніколі не пакрыўдзіць годнасць аўтара, але пранаваным варыянтам дапаможа належным чынам вы-

ШЧОД- РЫ, ШМАТ- ГРАННЫ...

Генадзь Іванавіч Цітовіч... Гэтае імя вядома самым шырокім колам аматараў народнай песні не толькі ў нашай краіне, але і за яе межамі. «Хор Цітовіча» — так любіўна называлі спачатку, а старэйшыя і цяпер яшчэ называюць Дзяржаўны народны хор БССР — аб'ездзіў усю Беларусь, увесь Савецкі Саюз, выступаў на сцэнах Польшчы, Румыніі, Амерыкі і іншых замежных краін, усюды выклікаючы захапленне і пахвалу, заваёўваючы чалавечыя сэрцы.

Генадзь Іванавіч Цітовічу, як і незабыўнаму Рыгору Раманавічу Шырме, мы абавязаны сёння тым, што яны глыбока раскрылі жывую, трапяткую душу беларускай народнай песні і сваім высокім прафесіяналізмам, сваёю нястомнаю працай вывелі яе ў шырокі свет

сусветнага мастацтва. Іх адносіны да народнай культуры, да народнага мастацтва, іх нястомны клопат пра тое, каб духоўная спадчына мінулага служыла не толькі сённяшніму дню, але і будучыні — гэта і высокі для нас прыклад і свяшчэнны заповіт.

Жыццё ў песні і для песні — гэта ўжо можна было сказаць пра юнака Генадзя Цітовіча яшчэ на пачатку яго жыццёвай дарогі, калі ён рашуча развітаўся са сваім захапленнем біялогіяй у Віленскім ўніверсітэце і аддаў сваё сэрца музыказнаўству і этнаграфіі. Яшчэ з большым правам мы гаворым гэта пра народнага (у самым дакладным сэнсе слова — народнага!) артыста Савецкага Саюза, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі і заслужанага дзеяча культуры

Беларусі Генадзя Іванавіча Цітовіча, у якога любоў да народнага мастацтва з гадамі не толькі мацнела і святлела, але яшчэ становілася і «заразлівай»: яе нельга не набрацца ад яго, апантанага, кожнаму, хто з ім сутыкнецца, каб потым усё жыццё быць удзячным яму за гэты бяссэнны набытак.

Плён працы яго на ніве нашай культуры — вялізны. Арганізатар і кіраўнік славуэтага ў свой час хору вёскі Вялікае Падлесце, ён упершыню парадаваў нас на Дэкадзе беларускага мастацтва ў Маскве: пад шчырую, «самаробную» і ад гэтага вельмі кранальную песню гэтага хору «Нам прыслала Масква падкраленне» мы абдымаліся са сваімі братамі і сёстрамі з Заходняй Беларусі, толькі што вызваленымі Чыр-

вонай Арміяй. Мы перажылі шмат высокіх, шчаслівых хвілін, бываючы на канцэртах ужо Беларускага дзяржаўнага народнага ансамбля песні і танца пад кіраўніцтвам Цітовіча: за-таплялі сэрца цеплынёю і высокім гонарам за свой народ, што стварыў такія цуды, славуція «Рэчаньку», «Ой рана, на Івана», «Жаварончкі, прыляціце», песні ў выкананні «залатога» актэта хору, прасіліся на вочы слёзы захаплення ад дасціпных сцэнак «Як той Зосі давялося», «Вішанька», маладзела душа і варушыліся самі сабой пад крэслам ногі, калі мы глядзелі, што «вытварае», як хораша вядзе свой рэй танцавальная група хору. А колькі на гэта ўсе

Саюза кампазітараў БССР Юрыем Семіякам, і прыемні ліхаць не выказанай афіцыйнай асобы, а цёплым сяброўскім разнагі чалавека, які ведае Цітовіча больш за трыццаць гадоў:

— Яму семдзесят. А, знаеце, — не верыцца! Трапінае слова ёсць у нашай мове: «апантань». Колькі гадоў сустракаюся з Генадзем Іванавічам, ён заўсёды падаецца мне апантаным і маладым. Апошнім часам нам часта даводзіцца удзельнічаць у журы аглядаў самадзейнага мастацтва. Зацікаўленасць яго ў развіцці народнай творчасці дзівосная. З якім тэмпераментам, добразычлівацю і непазрэднасцю рэагуе ён на кожнае выступленне! Заспяваюць самадзейныя артысты — і ён падпявае і дырыжыруе; на сцэне танец — і ён у сваім «судзейскім крэсле» быццам падтрымлівае танец. Так любіць жыць народную творчасць і хоча, каб і ўсе любілі — як ён!

Не выпадкова, што створаны ім народны хор стаў эталонам, на які раўняюцца сёння многія калектывы. І творчая дружба з гэтым хорам не можа не радаваць мяне. Тактоўны інтэрпрэтар і рэдактар, Генадзь Іванавіч «выправіў у жыццё» не адзін мой твор. Ды хіба толькі мой! Дзякуючы падтрымцы Цітовіча ў 50-я гады актыўна разгарнулася творчасць самадзейных кампазітараў рэспублікі.

А яго даследаванні! Падарыўшы мне кнігу сваіх нарысаў «Аб беларускім песенным фальклоры», Генадзь Іванавіч зрабіў жартоўны надпіс, накіраваны да мяне будзе пакутаваць ад бяссоння — чытай. Але я прачытаў усё на адным дыханні — так гэта пазнавальна, цікава, жыва, свежа напісана!

Нямала пачуў і спазнаў Цітовіч у народа. Многія нашы кампазітары нарыстаюцца і будучы карыстацца яго фальклорнымі

запісамі. Я зусім нядаўна звяртаўся да яго зборнікаў: у музыцы да тэлеспектанія «Плач перапёлкі», у сюіце для народнага аркестра і хору, у оперы «Новая зямля».

Аднойчы вярталіся разам з Гомеля. Генадзь Іванавіч намерваўся паехаць потым у Баранавічы. Калі дабраліся да Мінска, ён не пайшоў з вакзала дамоў, а паехаў далей. Яго там чакаюць, і ён не можа не толькі не прыехаць, але і затрымацца. Ён едзе, каб не толькі пашунаць новых песень, а і пагутарыць з людзьмі — аб песнях, аб жыцці. Хачу яго яшчэ доўгія гады бачыць іменна такім, якім ведаю сёння.

У РЭПЕТЫЦЫН — перапынак. Міхась Дрынеўскі, мастацкі кіраўнік Дзяржаўнага народнага хору БССР, шукае сярод нотных папер нейкі «лісток Генадзя Іванавіча»:

— Хачу сёе-тое глянуць, каб дакладней вам сказаць. Гэта ж мы ўжо рыхтуемся да юбілейнага выступлення. Святаваць сямідзесяцігоддзе Генадзя Іванавіча будучы ў верасні: урачыстыя выступленні, фільм пра Цітовіча, канцэрт нашага хору... Цяжка нават адабраць штосьці для гэтай невялікай праграмы. Хочацца аднавіць творы розных перыядаў, выканаць і апрацоўкі Цітовіча, і яго арыгінальныя творы ці песні на ягоныя тэксты. Усё, канечне, на юбілейным вечары прагучаць не можа, але рэпэціруем мы шмат: «Рэчанька», «Вяне рута», «У зялёнай дуброве», «Ой, рана на Івана», «Жаварончкі, прыляццеце» — апрацоўкі. На словы Адама Русака — «Калгасны вальс» і «Прыватальная» Цітовіча. На словы самога Цітовіча — «Верасы» Рыгора Пукста...

Незвычайны, працаздольны, цікавы чалавек — «бацька хору». І музыкант тонкі: так адчувае слова, фразу, а галоўнае —

душу народнай песні. Ад сустрач з ім багацее... Думае: выключны гэта выпадак, калі чалавек просіцца на пенсію, ідзе на пенсію, але дбае пра свайго «пестуна», не аднасоўваецца ад яго. Генадзь Іванавіч з хорам у вялікай дружбе. Хор называе дачкой, ну а мяне — сваім творчым сынам і зяцем (выдаў, нажэ, дочку свая). Радуецца дасягненням нашым, журыцца, калі няўдачы — без іх жа не бывае... Калі ён гадоў дванаццаць назад запрасіў мяне, выпускніка кансерваторыі, у свой калектыв, я не думаў, што потым «кіне» сам-насам з калектывам за галоўнага хормайстра. Прасіў яго паправаць хаця б гадоў пяць побач, ды ён супакоў, абяцаў памагаць. Сапраўды, ён наш першы слухач, галоўны крытык, аўтарытэты кансультант і добразычлівы дарца.

Да размовы далучаюцца музычны кіраўнік калектыву Мікалай Сірата і малады хормайстар Іван Абразевіч, якія вельмі ахвотна памагаюць дапоўніць партрэт Цітовіча свежымі рысачкамі:

— Увесь ён — «на ўсмешцы», увесь ён літаральна паглынуты музынай, і таму часта здараюцца з Генадзем Іванавічам цікавыя прыгоды, пра якія ён умее потым дасціпна расказаць. Ягоны рухавы розум, душэўнае здароўе распаўсюджваюцца на тых, хто побач з ім. Як і шчыры клопат Цітовіча пра тое, каб народны хор трымаў марку захавальніка нацыянальнай песеннай культуры ў ле чыстыні.

ЗЕНІТ беларускага лета. Месяц ураджаю, шчодры, ветлівы, руплівы. Неслакойны, працавіты семідзесяты жнівень Генадзя Цітовіча!

С. БЕРАСЦЕНЬ.

правіць радок, дасць талковую творчую параду.

Калі трэба, Генадзь Іванавіч апрацоўвае спрадвечныя беларускія песні: святочна-абрадавыя, акцябрынныя, карагодныя. Для старадаўніх песень стварае новыя дасціпныя тэксты (асабліва сябрае з трапнай, вострай частушкай!). Часам Цітовічу даводзілася пісаць песні цалкам — музыку, тэкст. Але, бадай, няма для яго найбольшай справы, чым вандройкі па песні — у народ. Паспець сабраць залатыя россыпы і вярнуць народнаму апрацаваныя скары, каб уплечены ў крылатую песенную паэзію мелодыі загучалі з новай сілай!

Шмат вандруе Генадзь. На ўсіх відах падарожнага транспарту, на лодцы і пехатой, па бальшакі і па бездарожжы. Помніцца адзін наш супольны паход па песні. Гэта было ў Столінскім раёне. Прышлі мы на станцыю, а цягніка ўжо няма. Хвост толькі паказаў. А наступны будзе ажно раніцай. Генадзь пытае:

— Дзе будзем начаваць?
— Не ведаю.

пакладзена яго праці! Колькі ўкладзена яго душы!

І сёння, калі Генадзь Іванавіч ужо на заслужаным... — хацелася сказаць — адпачынку, але які там адпачынак можа быць у гэтага непаседлівага чалавека, — і сёння ў нашым народным хоры гучыць жывое, роднае, Цітовічава — ужо ў своеасаблівым спалучэнні з тым, што ўносіць у гэтае гучанне вельмі таленавіты яго паслядоўнік Міхась Дрынеўскі.

Аднак дзейнасць кіраўніка народнага хору, у вышэйшай ступені плённая, не ўмясціла ўсяго таленту, якім шчодро надзелены Генадзь Іванавіч Цітовіч. Трэба яшчэ пабачыць, што перацягне ў яго вялікіх жыццёвых набытках: яго дзей-

— А пойдзем вунь на луг, да стажкоў!

Выспаліся мы ладна; назаўтра, абтрасаючы сухое сена, крочылі на станцыю...

Наступную экспедыцыю правялі ў вёску Лапаціна. Народ там вясёлы і песень ведае шмат. Запісалі песень цэлы мех, між іншым, знайшлі «Сярожку». Але ў тым выглядзе песня аказалася «не для паказу». Мне давялося пісаць новыя словы, Кастусь Паплаўскі зрабіў апрацоўку музыкі, Цітовічу хор даў ёй другое, шырокае жыццё.

І якіх толькі неспадзяванак не бывае ў дарозе! Неяк выправіўся я адзін паблукнаць уздоўж Нёмана з вудаю ў руках. Падарожнічаў, упадабаўшы прыгожыя нуты, расілаў вогнішча. Хутка ўжо варылася юшка... Вячэрнюю цішу раптам парушылі галасы з ракі. Паблытаць нельга было ні з чыёй тую шпарку гаворку, і, змяніўшы голас, крыкнуў я туды:

— Прывітанне Цітовічу! Прывітанне мараплаўцам!

Хто ў гэтай глухамані ды ў цемры пазнаў Цітовіча?.. Здзіўленыя вандройнікі прысталі да берага. Генадзь Іванавіч, а ён быў з групай фальклорнай экспедыцыі Акадэміі навук БССР, весела мяне пажурыў:

— Шэльяма! Уцён адзін — і ўсё роўна знайшоў!

Прысутнасць Генадзя, ра-

насьце як кіраўніка хору ці як збіральніка народнай мудрасці. Гэта ж паглядзіш, колькі ён песень набіраў, колькі даследаваў, колькі апублікаваў — на дзяржаўную прэмію! Урад нашай рэспублікі па справядлівасці ацаніў гэтую яго дзейнасць, прысудзіўшы яму за «Анталогію беларускай народнай песні» Дзяржаўную прэмію Беларускай ССР, падкрэсліўшы тым самым вялікую карысць гэтай працы для развіцця культуры сацыялістычнага грамадства.

Нельга не сказаць пра яшчэ адну карысную справу, якой Генадзь Іванавіч аддае шмат увагі і душы, — яго шэфскую дапамогу калектывам мастацкай самадзейнасці. Яго работу ў гэтай галіне нельга пераацаніць. Сёння, пры ўсенародным імкненні да культуры, да яе

дасць адносіні з ім вабяць сэрцы людзей. Аптыміст, гумарыст, вялікі весялун, ён як кажуць яго сябры, — «хадзячая энцыклапедыя». Шырокі духоўны свет, рознабаковасць ведаў, надзвычайная працаздольнасць Цітовіча — які гэта магутны ўток у беларускую музыку, культуру. Асабістая абаяльнасць, аптымізм год ад году прыцягваюць усё новых прыхільнікаў выдатнага песнятворцы, які разам са сваім хорам аб'ехаў ледзьве не ўвесь свет, за 23 гады, што кіраваў калектывам, падрыхтаваў калі пяцісот песень для канцэртных праграм.

Зараз, калі я пішу гэтыя радкі, ён зноў у дарозе. Сёлетая фальклорная экспедыцыя адправілася па рацэ Гарыні, што на мяжы Украіны і Беларусі.

Здароўя табе, дружа! Спідарожнага ветру! Новых песень!

Адам РУСАК,
заслужаны дзеяч культуры БССР.

здабыткаў такі настаўнік — на вагу золата.

...Застаецца ззаду верставы слуп з адмецінай «70». Пласкадонка Генадзя Іванавіча, на якой ён аб'ездзіў усю вялікія і малыя рэкі Беларусі і «уплываў» у вялікае мастацтва, і сёння, — во цяпер, калі мы чытаем гэтую газету, — імкліва плыве недзе па Гарыні, прыпяці альбо Шчары, кіруючыся туды, куды адведку кіравалася сапраўднае мастацтва, у глыбіні жыцця, да нашых найсвяцейшых духоўных крыніц. Каб аднавіць сябе, пазбыцца стомы і душэўнай напружанасці. Набрацца свежых сіл.

Спадарожнага Вам ветру, дарагі Генадзь Іванавіч, і сустрачы з новай, нязнанай песняй, якой, пакуль жывая, заўсёды прагне душа!

Вера ПАЛТАРАН.

Валянцін ТАРАС

БАЛАДА
ПРА
ХЛАПЧУКОЎ

Алесью АДАМОВІЧУ

Дзяцінства лес
далёка дзесь
дагэтуль нас гукае.
«Гэй, Тарасок!
Э-гэй, Алесь!» —
у лесе не сціхае.
Яго пачатак — як пралог
вялікага рамана...
Узгорак светлы,
цёмны лог,
зялёная паляна.
Рухавай хмаркай камары
свой мак таўкуць над ёю.
Скубе травіцу конь стары,
матае галавою.
Крынічка сонная цурчыць,
і, здэмухнуўшы ігліцу,
бяруць чатыры хлапчукі
сцюдзёную вадзіцу.
Ды не, яны не пастухі.
І гэта карабіны —
не пугі — ўздзеты на сукі
вяцістае рабіны.
Пад арабінай гонкай той
на ўскрайчыку паляны
паселі ў засені густой
падлеткі-партызаны.
Яны дамоў, у свой атрад,
вяртаюцца з разведкі.
Адпачываюць ля кастра —
стаміліся падлеткі.
Картоплю ў прысаку пякуць,
па лесе дым віецца;
па небе воблакі плывуць,
як паглядзіш — здаецца,
што гэта копы збажыны,
стагі на лугавіне.
А цішыня, нібы вайны
няма і у паміне.
І толькі конікі адны
страляюць і страляюць...
Пад'елі хлапчукі —
яны
у чахарду гуляюць!
Дурэюць, скачуць праз касцёр.
Адкуль ўзяліся сілы?
Ды ўжо над імі распасцёр
Каршун фашысцкі крылы!
Падкраўся ціха «Фокс-Вульф».
Не зразумелі дзеці,
адкуль сыпнула ліўнем куль
па шапатлівым вецці.
Тры кулямётныя чаргі

па іх паслала «рама»:
упаў адзін... упаў другі...
і траці ўпаў таксама...
У роспачы, нямы, глухі,
чацвёрты моўчкі плакаў.
А конь стары іржаў з тугі
і храпай мёртвых кратаў.
Пад арабінай на траве
крыві чырвонай кроплі.
Дым ад кастра плыве, плыве,
а ў дыме пах картоплі...

Зусім звычайны эпізод.
Куды яго падзець мне?
Ні гераізму, ні прыгод.
Ды сніцца мне дзесяты год
паляна з тымі дзецьмі.
І не пазбыцца гэтых сноў.
І, каб шчырэла споведзь,
вяртацца трэба зноў і зноў
ў Хатынскую Аповесць.
Жыццё ідзе,
а лёс,
а лес
ваенны ўсё гукае.
«Гэй, Валянцін!
Э-гэй, Алесь!» —
у лесе не сціхае.
...Высокі бор, глыбокі лог,
грымоты і завеі...
Яшчэ ён будзе,
эпілог
народнай эпапеі!..

ЗГАДКА

Мне дзевяць год.
Чытаю мала.
Адно футбол у галаве.
Што мне з таго,
Што сам Купала
Непадалёку дзесь жыве?

Саджае мама за чытанку
Мяне сілком: «Вучы, гультай!»
Мінут мо пяць вучу на ганку
Купалаў верх пра родны край.

Вучу паспешліва, нядбала.
Пабег — усё пазабываў!..
Што мне з таго,
Што сам Купала
Да нас у госці завітаў?

Мой бацька афармляе кніжкі—
Да мастака прыйшоў паэт.
На стол стаўляюцца кілішкі —
Святочны будзе ў нас абед!

Госць усміхаецца ласкава,
Сядзіць ціхутка у кутку.
А мне у ім адно цікава:
Той ордэн, што на пінжаку

Блішчыць, палае сцягам алым,
Бо ордэн быў тады — ого!!!
Я любавалася не Купалам,
А толькі ордэнам яго.

Не разумеў я і не ведаў,
Што буду помніць ўвесь свой
век,

Як некалі у нас абедаў
Ласкавы, ціхі чалавек.
Даўно падралася чытанка...
Паэт даўным-даўно спачыў...
Вы мне даруйце, дзядзька
Янка,
Што кепска вершы я вучыў!..

Даруй і ты мне, памяць
мамы...
Я вывучыў Купалаў верш!
І зразумеў — ён хлеб таксама,
А як без хлеба пражывеш?

Алег САЛТУК

На радзіме маёй

На радзіме маёй —
Праз вярсту абеліскі,
Брацкіх мсгілак не злічыць.
У бацькоў, у радні маёй блізкай
З той вайны сівізны
У валасах ажно зямлячкі кіпіць.
На радзіме маёй
Яшчэ каскі ржавеюць
І аксы не ўсе зараслі.
Словы гсркія ў горле нямеюць,
Калі бачу глыбокія чорныя раны зямлі.
На радзіме маёй
Стогне голас Хатыні,
У якім і жалоба і гнеў...
На радзіме маёй абеліскі святыя
І святыя ўдвойне
На Ушацкай маёй старане!

Тае снег,
Цвіркуны-капяжы

Узбунтавацца прымусілі сокі.
Аж да самага мора бяжыць
Ручаіна з гарэзным прыскокам.

Тае снег.
Пралягла далячынь
Без канца і без краю, здаецца.
Сэркі —
Куды вокам ні кінь —
Паднябесная песня нясецца.
Тае снег.
Позірк твай пераняў,
І хаця ўжо далёка за дваццаць,
Не хапае ні ночы, ні дня
Неглядзецца.
Нялюбавацца.

Усход малады і бадзёры —
Дзяцюк на чырвоным кані,
Лясы абскакаў і азёры
І знік — паспрабуй дагані...
Усё добра, Свята палілося
На хаты, у душы людзей.
Калоссе да сонца ўзнялося —
Жывая надзея з надзей.

арганізацыі на Віцебшчыне супала з
правадзеннем рэспубліканскага свята
паэзіі ў горадзе Віцебску. Тым са-
мым як бы падкрэсліваецца пераем-
насць высокіх традыцый беларускай
паэзіі, якія павінны захоўваць і па-
мянаць літаратары Віцебшчыны.
Удзячная, высакародная задача!
Сёння ў віцебскім абласным ад-
дзяленні Саюза пісьменнікаў сем чле-
наў і вялізны рэзерв для росту ў лі-
таратурных аб'яднаннях. Маладыя і
немалядыя ўжо літаратары Віцеб-
шчыны знаходзяцца на перадавых ру-
бляжах жыцця, імкнучыся, і не без по-
спеху, шырока і шматфарбна адлюст-
роўваюць багаты і складаны свет са-
вецкага чалавека ў сваіх творах.
Падборка твораў некаторых пісь-
меннікаў Віцебшчыны, якую штотыд-
нёвік прапануе ўвазе чытача, не можа
ў поўнай меры адлюстравать твор-
чыя і плённыя здабыткі ўсёй аргані-
зацыі, але яна дае пэўнае ўяўленне
аб пошуках і знаходках паасобных
паэтаў і празаікаў. Застаецца толькі
пажадаць новых поспехаў на літа-
ратурнай ніве ўсім пісьменнікам Ві-
цебшчыны.

Алесь АСПЕНКА.

— Ой, тарганула! — дванаццацігадо-
вы Васілёк, седзячы ў пяце чоўна і па-
цягваючы правай і левай рукою леску
дарожак, якія знікаюць дзесьці ў бяз-
доннай глыбіні, напята, быццам стру-
ны, чуйна насцярожваецца.
— Можна, травы чапанулі. Ці дроту...
— Дзядзька Толя, ёсць!
Васілёк саскоквае з месца, кідае ле-
вую дарожку, зачэпленую для пэўнасці
за рабрыну чоўна, і дзвюма рукамі па-
чынае спрытна выбіраць леску.
Анатоль Пятровіч таксама насцярож-
ваецца — а што, можа, і праўда, ёсць —
і забываецца пра вёслы.
— Вяслуйце, вяслуйце! — камандуе
хлопчук. — А то другая дарожка на дно
ляжа. Толькі паціху.
Хвалі хліпаюць у нос чоўна, які нацэ-
лены на Гатаўскі бор, не даюць чоўну
ходу, але Анатоль Пятровіч дужымі ка-
роткімі рыўкамі праштурхоўвае човен
наперад, і той слухмяна рэжа блакітна-
вата-зялёныя хвалі, што нібы самі са-
бой коцяцца насустрач.
— Ну як, Васілёк? — пытаецца ён у
хлопца, убачыўшы, як той спахмурнеў і
азіраецца разгублена і ніякавата.
— Нешта пайшло слабка. Пэўна, са-
рваўся.
— Усё роўна не папускай. Трымай
унацяжку.
Васілёк без ранейшай узрушанасці
выбірае дарожку, адкладваючы ўбок
свінцовыя грузілы — каб не забыта-
ліся, — як раптам метраў за дзесяць ад
чоўна на паверхню выскоквае шчупак і,
пляснуўшы хвостом, імкнецца ўглыб.
Васілёк утрэпа хапаецца абяруч за
леску, якая ажно звінчыла, а Анатоль Пят-
ровіч кідае вёслы, паспешна бярэ пад-
сачык і прыўзнямаецца за лаўкі. Човен
спыняе ход, становіцца бортам да хвалі,
і яго гайдае мацней.
— Трымай унацяжку, ды глядзі, каб
не парваў! Калі трэба — папускай! —
усхвалявана крычыць Васілёк.
Але хлопца — вопытны рыбак: не па-
спявае Анатоль Пятровіч і падсачык
падвесеці, як ён выхоплівае шчупака з
вады і шлёпае на дно чоўна. Шчупак

пачынае біцца, выгінаючыся дугой і
расплёскаючы нагрэтую ваду, але хлоп-
чук спрытна вымае ў яго з губы трай-
нік з серабрыстай блешняй і адкідае
ўлоў у нос чоўна, дзе барты вышэй-
шыя.
— А вы гаворыце — дрот. Нічога са-
бе... — смяецца задаволена Васілёк.
— Харошы шчупак. Кілаграмы на тры,
калі не больш! — Анатоль Пятровіч
спрактывавана садзіцца на лаўку і рап-
там ускідаецца: — А другая дарожка?..
Бярэцца за вёслы, выроўнівае човен
супраць хвалі. Васілёк хачэнка выбірае
леску, потым яна напінаецца і — ні з
месца.
— Зачапіліся, — сумна аб'яўляе Ана-
толю Пятровічу. — Што ж вы, дзядзь-
ка Толя? Трэба было паціху веславаць,
а вы вёслы кінулі...
— Я ж хацеў табе дапамагчы. Думаў,
не справішся, — усур'ёз апраўдваецца
Анатоль Пятровіч.
— Не спраўлюся! Не з такімі спраў-
ляўся. Як убачылі шчупака — на ўсё
забыліся. А яшчэ марак! — усміхаецца,
лагаднеючы, Васілёк. — Сталі мы з ва-
мі сярод возера на якар. Але нічога.
Зараз буду выбіраць, аж пакуль не па-
дыдем да таго месца, дзе зачапіліся.
Ён асцярожна працягвае на сябе лес-
ку, а човен, гайдаючыся на хвалях, ады-
ходзіць назад. Нарэшце, яны заўважаю-
ць, што леска крута ідзе на дно. Ва-
сілёк смялей торгае яе, і яна паддаец-
ца.
— Але нешта ўсё-ткі зачапілі.
На канцы дарожкі заблытаўся на
трайнік кавалак іржавага калючага дро-
ту. Васілёк трымае яго ў руках, здаец-
ца, збіраецца кінучь зноў у ваду, але
перадумвае і, праціснуўшыся каля Ана-
толя Пятровіча, зачэпляе драціну за
ланцуг у носе чоўна. Потым вяртаецца
на сваё месца і пачынае разбіраць да-
рожку.
— І адкуль у возеры столькі дроту?
Я ўжо каторы раз дастаю, — нібы сам
у сябе пытаецца.
— Аж з той вайны яшчэ, — узмах-
ваючы вёсламі, гаворыць Анатоль Пят-

Жыві — шчодрыць голас зязюля,
Жыві — паўтарае асвер,
Жыві — пчолы ўвесь шуганулі,
Жыві. Спадзявайся і вер,
Жыву, то шчаслівы, то ў скрусе,
І покуль не зжухла трава,
У птушак спяваць падвучуся,
У пчол — працаваць,
Працаваць!

На маіх вачах памерла зорка.
Нада мной згарэла ўся датла.
Здрыгануўся.
Стала горка-горка:
Я ж не ведаў, як яна жыла.

Алесь ЖЫГУНОЎ

Пачынае світаць

Пачынае світаць.
Вокны
насцех расчыніш,
захлынешся — святла
поўным-поўна Айчына.
Бы жуды не было,
не было кругаверцяў...
За Айчыны святло
трэба жыць і
памерці!

Згублюся ў ранішнім тумане,
густой памыюся расой
і,
(я ўжо не маленькі, мама)
бацькоўскай узмахну касой.
Да вечара даб'ю пракосы,
касу закіну за спіну
і, па-сялянску, пайду босы,
і па-бацькоўску, уздыхну.

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

Вясной прарочыць белы сад
Спакой і шчасце.

ровіч. Потым пакідае адно вясло ў ва-
дзе і паказвае рукою на ўзвышша, на
якое няёмольна апускаецца сонца. —
Вунь там, на Кукалішчы, рускія акопы
былі. А бліжэй да вёскі — нямецкія
бліндажы. Тут фронт доўга стаяў. Зімой
немцы драцяныя загарожы налялі. І
там, на ўзвышшы, і па возеры. Да са-
мага вострава, да Выспы. Вясной усё
гэта і асела на дно. І чысцілі колькі ра-

Вятры шугаюць па лясках,
Адкрытых насцех.
У сэрца просіцца спакой
І позірк юны —
Як хто нябачнаю рукою
Кранае струны.
Дзе дрэвы голья раслі, —
Ужо лістота.
І спее радасны прыліў
Маёй пяшчоты.

Анатоль КАНАПЕЛЬКА

Плошча Перамогі

Я живу на плошчы Перамогі.
Тры штыкі вартуюць цішыню:
тут перакрыжваныя дарогі
трох франтоў ля Вечнага агню.
Тут сурова, велічна і строга,
горычы трывожная струна:
тут адна навечна Перамога
і навечна Памяць тут адна!

Выток

Народнай артыстцы БССР
Зінаіда Іванаўна КАНАПЕЛЬКА
Не Алазанская даліна —
дзівосны казачны куток, —
тут твой выток, твая краіна,
дзе ў жыцце звонкі васілёк,
дзе так азёрна і крынічна,
на зслку зорны халадок,
заўжды знаёмы і прывычны
над хатай матчынай дымок,
дзе столькі песень, столькі танцаў
І млечны шлях аж да відна!..
Сярод усіх вялікіх станцый
ёсць невялічкая,
адна,
дзе верасовы свет палоскай
плыве
у вечаровым сне...
... Растуць дзяўчаткі, як бярозкі,
у багушэўскай старане.
У чалавека крылы — як у птушкі.
Узмах крыла — і вось жаданы міг:

— У многіх. Увесь час у паходах —
ля сценкі мала стаім. За колькі год во-
першы раз на адпачынак сабраўся... Ну
што, зматвай снасі, і курс на бераг.
Ката нам сёння нечага баяцца.
Анатоль Пятровіч нетаропка вяслуе
да берага. Рыпцэ ўключаны, пахне
ўгрэтай смалой і водарасцамі.
— А я вас не бачыў у ваеннай фор-
ме, дзядзька Толя. Цётка Валя маёй

Адольф ВАРАНОВІЧ

А П А В Я Д А Н Н Е

зоў, а ўсё роўна да сённяшняга дня
трапляецца. Рыбакі то ведаюць, дзе і
якія тоні чыстыя. Там можна смела не-
вад цягнуць.
— Дзядзька Толя, а мора — якое
яно? Як наша возера, толькі большае?
Анатоль Пятровіч глядзіць на зелена-
ватыя з ружовымі блікамі затухаючыя
пад вечар хвалі, што, нібы добрыя дзель-
фіны, ільсняцца, пераварочваючыся з
боку на бок, на далёкі, пазалочаны ве-
чаровым сонцам бераг з лазенькамі ся-
род вербалозу, на Выспу, дзе стаяць
тры сасны і куды ў канцы лета зля-
таюцца нанач стаі шпакоў, на родную
вёсачку, што бліскае аканіцамі, і вы-
дыхае:
— Не, мора не такое. Яно бяскрай-
няе. Магутнае. Словамі не раскажаш—
трэба бачыць.
— А вы ў многіх марах плавалі?

мамцы гаварыла, што вы ох і прыгожы
ў форме.
Анатоль Пятровіч насцярожыўся, ха-
цеў прапусціць яго словы міма вушэй,
але, счэкаўшы, усё ж спытаў асцярож-
на:
— Якая гэта цётка Валя?
— Вы што, не ведаеце? — здзівіўся
Васілёк. — Яе мама раней настаўніцай
была, а цяпер старая ўжо. На пенсіі.
— Вера Мікалаеўна?
— Ага. Мы яе баба Вера завём. Яна
нас хоць чым-небудзь, ды і пачастуе. А
цётка Валя да яе на адпачынак пры-
ехала. З Мінска.
— Валя, Валя... — нібы ўспамінаючы,
прамовіў Анатоль Пятровіч.
— І дзядзька Коля. Смешны такі.
— І дзядзька Коля... — сцвярдзальна
кінуў галавою.

І ты імчыш у зорную бязважкасць!
І ты імчыш праз промні і вятры
туды, дзе сонца, дзе блакіт
бязмежны, —
о дзіўны міг узлёту і пазнання!

І значаць шлях сюзор'і гарадоў,
што так падобны на сюзор'і неба,
на гронкі лістападаўскіх рабін.

Шляхі зямныя, зорныя шляхі
наканавана звездаць чалавеку.
І чалавек становіцца ікарам!

Уладзімір ПАПКОВІЧ

Раслі, як кажучь, самапасам
Мы — хлапчукі,
Сыны вайны,
Хоць часам
І трапляла пасам
За шкоду нам ніжэй спіны.

Але якія дзеці ў свеце
Баяцца матчынай рукі?
Тым больш, знаёмыя са смерцю
З блакаднай пушчы хлапчукі.

Каго і білі,
І бамбілі,
Палілі жудаснай вайной...
Якія за бацькоў рабілі
З пілсой, касой і бараной...

Пакуль падняліся на ногі,
Ох, даўся ў знакі самапас...
Між педагогаў
Самы строгі —
Вялікі час
Выхоўваў нас.

Хвала
кірзовым ботам

У гэтых не забуксую,
Хай гразка, хай лівень ліе.
Мыю, сушу, ваксую
Кірзовыя боты свае.

— Вы іх ведаеце? — Васілёк глядзіць
на Анатоля Пятровіча.

— Што? А-а. Ведаю. Школу разам
канчалі.

— У раёне?

— У раёне. Пешшу кожны дзень ха-
дзіў. Сем кіламетраў туды, сем назад.

— І яны?

— Не. Яны на веласіпеды.

— А вы што, не ўмелі? — вочы Ва-
сілёка акругляюцца.

— Умеў, ды не было яго. Бацька з
вайны не вярнуўся, дык дзе там: есці
не хапала, не тое каб веласіпеды куп-
ляць.

Анатоль Пятровіч азіраецца назад і
бярэ кірунак на лазеньку сярод верба-
лозу, потым глядзіць на пяту чоўна, дзе
сядзіць Васілёк, прыкмятае за ім на
далёкім беразе светлы дах школы і
разганяе човен.

Бліжэй да берага вада святлее: хвалі
затухлі зусім, і праз тоўшчу вады прас-
вечваецца пясчанае дно.

— Адзін раз гулялі мы ў хованкі. Ко-
ля, ну дзядзька Коля, на хутары тады
жыў, — Анатоль Пятровіч узнімае вёс-
лы, і човен, запальваючы ход, сам
плыве да берага, потым спыняецца.
З мокрых вёсел, якія адсвечваюць ве-
чаровым сонцам, падаюць залацістыя
кроплі-пацеркі. Стаіць цішыня, толькі
чайкі, учуўшы рыбу, парушаюць яе пра-
рэзлівым крыкам. — Дзядзька Коля
якраз вадзіў. Я ў раўчuku ці то ў акол-
чыку ў высокай траве схаваўся. Добра
так схаваўся, ажно ён праз хвіліну кры-
чыць мне: вылазь, я цябе знайшоў, я
цябе бачу. Не вылажу. Трасцу, думаю,
ты бачыш. На понт бярэш. А ён ці то
падгледзеў, ці што. Бо хітры быў хлопец.
Бярэ камень і — трэба ж так трапіць—
бабах мне па галаве. Ну, я зароў, вядо-
ма, вылез са сваёй хованкі. Знайшоў
жа, нічога не скажаш. Галава баліць,
кроў ідзе, не да гульні. А Коля ля мя-
не, як паслугач: што хочаш прасі, толь-
кі татку майму не гавары. Бо хоць і
зрэдзь, ды дабіраўся да яго бацька
дзядзька Лявон. Я і папрасіў дзесяць
разоў праехаць на веласіпеды ад іхняй
хаты да шашы. Так у яго і не выпрасіць
было, а тут згадзіўся. Пайшлі да возе-
ра, галаву прамылі, і пачаў я катацца.
І так мне хораша было. На ўсё жыццё
зепомніў...

— А мне мапед даўно купілі! — па-
хваліўся Васілёк. — Ужо цэлы год ад-
ездзіў.

Работа —
наибольшае свята.
Блішчаць ад пяты да мыска.
Боты —
абутак салдата
І рупнага працаўніка.

Бывалі і ў пыле, і ў попеле,
У снезе і ў сыпкім пяску.
Прапалі ўздоўж і ўпоперак
Стэпы, пустыні, тайгу,
Айчынае бездарожжа,
Сталіц еўрапейскіх брук...
Сніўся ваякам варожым
Ботаў кірзовых грук.

У партызанскім атрадзе
Іх шылі начамі шаўцы.
У іх на святочным парадзе
Крок адбівалі байцы.

А мне для вясковай працы
Лепшага не знайсці:
Праз лужыны перабірацца,
Без сцежак па полі ісці.

Калі ж уначы баяваю
Трывогу дадуць трубацы,
Я ўскочу і хутка абуу
Салдацкія «кірзачы».

І —
як і належыць салдату —
Выканаю завет:
Абараню гэту хату,
Краіну сваю
і свет.

Народнае роднае слова
Жыве, нібы песня плыве.
Серпікам маладзкіковым
Шчыруе на жніве.

Ляжа акрайцам гарачым
На белы ручнік ільняны,
Гаротна-смяротным плачам
Зойдзецца ля труны.

У горы паспачувае,
Агорне даверам сваім.
У ім —
даўніна сівая,
І сённяшні дзень —
у ім.

— Ездзіць на мапедзе не штука. А ра-
мантуе хто? Разбіраешся хоць?

— Што там разбірацца? — напусціў
важнасць Васілёк.

— Так ужо і няма чаго? Усё проста
з маста? — пакепліваў Анатоль Пятро-
віч. — Фізіку ў школе вучыш добра?
Без яе, брат, ні туды і ні сюды.

Хлопец сарамліва апускае вочы, за-
чэрпвае далонню вады.

— Калі што, тата дапаможа. Ён два-
цаць гадоў шафёрам працуе.

— То-та і яно, што тата! — смяецца
Анатоль Пятровіч. — Вучыцца старайся.
Гэта твая асноўная работа.

— А вы, дзядзька Толя, добра вучы-
ліся?

— Дзесяцігодку без троек скончыў.
Валя, цётка Валя, задачка да мяне ра-
шаць прыходзіла. Цыжкавата яны ёй да-
валіся. І па фізіцы, і па геаметрыі.
А яна, каб мне аддзячыць, пешшу ў
школу пачала хадзіць. Веласіпед знарок
сапсуе і — пешшу са мной. Маці злуец-
ца, просіць людзей, каб адрамантавалі,
а не здагадаецца, у чым справа...

Анатоль Пятровіч усміхаецца, успамі-
ны самы наплываюць, як тыя хвалі, але
потым спахоплываецца, што, магчыма,
лішняе сказаў пры малым. Моўчкі вяс-
луе да берага, які насоўваецца на нос
чоўна. Пахне прывіялай скошанай тра-
вой і ўгрэтай збажыной, што жаўце
на пагорку за вербалозам. Сонца ко-
ціцца па Кукалішчу, нібы цудоўнае вог-
неннае кола.

— Лявей, лявей, — камандуе Васілёк,
глядзячы на бераг, дзе ўкапаны слупок,
да якога прымыкаюць човен, каб не са-
гнала хваляй. — А цяпер трохку пра-
вей.

Анатоль Пятровіч вяслуе кароткімі
рэзкімі рыўкамі, і човен з разгону ўра-
заецца ў пясчаны бераг.

— Усё, дзядзька Толя, селі на мель.

Яны знімаюць вёслы, дастаюць з чоў-
на дарожкі. Васілёк адчэпляе ржавую
калючую драціну і кідае ў лазовы куст,
які бухмаціцца зводдаль ад берага. По-
тым выразае гнуткі дубец, ачышчае яго
ад лісточкаў і галінак, толькі каля зрэ-
зу пакідае сучок. Анатоль Пятровіч, сто-
ячы ў цёплай вадзе, падае яму шчупа-
ка. Хлапчук прасоўвае пад жабры
дубец.

(Працяг на стар. 10).

Кароткія
аповяданні

Іван СТАДОЛЬНІК

Абы
добра

Сёння радаўніца
«мёртвая». Учора была
«жывая». Мая маці збі-
раецца ісці ў царкву.
Хадзіла і ўчора. Маліла-
ся за жывую радню, на-
сіла спіс імён. Сёння па-
нясе памінальную па
нябожчыках. Яна ўжо
прыбралася, і (бачу) ёй
не церпіцца ісці, але
яна робіць выгляд, што
не спяшаецца: то пады-
дзе да люстэрка і па-
правіць на галаве хуст-
ку, то адчыніць і зачы-
ніць шафу... Я ведаю,
што яна хоча папрасіць
мяне напісаць паміналь-
ную, але цяпер, калі я
стаў дарослы і гарадскі
чалавек, пачала саро-
мецца. Сама ж пісаць не
ўмее — непісьменная.

Мне робіцца шкада
маці, і я, нарэшце, ра-
шаюся яе зыручыць,
праўда, не адразу.

— Усё-такі і сёння
пойдзеш, хоць і ногі ба-
лочыць? — пытаюся ў
яе з намерам адгаварыць
ад паходу.

— Ага. Каб жа толькі
не запазніцца во, — ад-
казвае яна і, збедніўшы-
ся, запытальна глядзіць
на мяне.

— У такую даль — і
не лянуешся?

— Ну — даль мне
знайшоў, — з дакорам
ківае яна галавой. —
Усяго якія два кіламет-
ры з гакам.

Я добра ведаю той
«гак» — гэта яшчэ доб-
рыя два кіламетры. Але
маці, бачу, нічым ужо
не пераканаеш, мае ад-
гаворы толькі нервуюць
яе, і я кажу:

— А памінальную ж
ці ўзяла?

— Ай, сыночак, доб-
ра, што ўспомніў! — ус-
пляснула яна рукамі. —
А то ж во гадка забы-
лася і галава дурная!
Напішы хутчэй!

Я дастаю ручку, выры-
ваю з бланкета лісток
паперы. Маці не церпіць-
ца:

— Пішы, сынок: Пёт-
ра, Агана... — Яна заўсё-
ды пачынае дыктаваць
памінальную са сваіх
дзядулі і бабулі, потым
ужо называе бацькоў: —
Паўлюк, Мар'я, Пётра...

— Дык жа тут ужо аж
два Пётры! — наўмысна
пералыняю я яе.

— А другі — гэта ж
твой брацік Пецька, што
памёр маленькі, хіба ж
не ведаеш!... — сур'ёзна
тлумачыць яна, хаця пра
гэта пытаўся я ўжо коль-
кі разоў яшчэ малы.

— І Пётру-дзядзьку
дапішы! — хуценька да-
дае яна.

— Можна, і прозвішча,
і імя па-бацьку напісаць,
а то як зразумець — хто
з іх хто? — сур'ёзна пы-
таюся я.

— Не, не трэба. Бог і
так ведае ўсіх. Пішы да-
лей: Кастусь...

— І тату?.. Учора ж я
яго ў жывых пісаў, —
а сёння ў мёртвых?

— Мала што? — пя-
рэчыць маці. — А можа,
ён і, праўда, забыты...

— Дык што — ты сва-
ёй цыганцы ўжо не ве-
рышь? — дзіўлюся я.

— Чаму? Веру. І сню
Кастуся век жывым, але
— хто яго ведае?.. Ле-
пей там і там успомніць.
Калі жывы — хай бог
дае здароўе і доўгі
век, а калі памёр — цар-
ства нябеснае. Абы яму
ўсюды добра было.

Хаця ў апошняй паха-
вальнай на бацьку чор-
ным па белым напісана,
што ён, паранены пры
штурме Кёнігсберга, памёр
ад цяжкіх ран у
медсанбаче, нават нумар
магілы названы, але
маці і дагэтуль не ве-
рыць, што ён загінуў. Не
верыць таму, што два
ранейшыя паведамленні
аб смерці бацькі былі
памылковыя. Гэта яна
даказвае сваімі снамі,
чутай недзе гісторыяй
пра засыпаннага ў нейкім
падземным складзе сал-
дата, што жыў там мно-
га гадоў, і, урэшце, аўта-
рытэтам нейкай цыганкі,
якая вываражыла ёй,
што бацька жывы.

Мяне не на жарт ура-
зіла, што сёння маці
ўпершыню памінала
бацьку і сярод мёртвых.
Можна, гэты раз ёй пры-
сніўся які блакіт сон, а
можна, што сама ўжо
надта пастарэла, заняду-
жала? Толькі мне ча-
мусьці не хацелася ні аб
чым гэтым пытацца...

Шызы
голуб

Была позняя восень.
Дзьмун прарэзлівы
ўсходні вецер, марозіла.
На пероне аўтавакзала
то стаялі, то сядзелі на
лаўках людзі, як і я, ча-
калі сваіх аўтобусаў. Быў
будні дзень, і не было
звычайнай вакзальнай
мітусні і спешкі. Можна,
гэты рэдкі прывакзаль-
ны спакой і вабіў цяпер
птушак. Шныралі ўсюды,
пералятаючы з месца на
месца, галубы, вераб'і,
сініцы, а то і проста па-
хаджвалі ля самых люд-
скіх ног.

Я чамусьці загледзеў-
ся на аднаго шызага го-
луба, які не мітусіўся, як
іншыя, а непадалёк ад
сметнікавай скрыні не-
шта ўвішна дзеўб. Ён то
зашчэплываў у дзьобу
штосьці падобнае на
скурку ад каўбасы, то
імгненна падкідваў яе,
зноў хапаючы на ляту.
Нарэшце, ён як усё роў-
на здагадаўся, што я за
ім назіраю, трывожна

запаглядаў, схопіў сваю
здабычу і паляцеў бліз-
ка-блізка каля самага
мяне, што я ажно не вы-
трываў — загледзеўся
яму ўслед.

Адляцеўся голуб не-
далёка: крокаў за дзе-
сяць сеў на шэрую ад
высахлай травы і рэдка-
га інею клумбу, якая
была ў баку ад перона
за агароджай з тоўстых
жалезных труб, пафар-
баваных у жоўты колер.
Там ён ужо не дзеўб
сваю знаходку, стаяў,
неяк насцярожана заціс-
нуўшы яе ў дзьобе, і ўсё
яшчэ азіраючыся па ба-
ках.

І тут зусім блізка ад
яго я заўважыў другога
голуба. Спачатку, было,
я падумаў, што гэта ка-
мяк газеты. Голуб ча-
мусьці сядзеў па ветры.
Вецер парывамі налятаў
на яго ззаду, распушва-
ючы сіватае пер'е, як
усё роўна шкуматаў га-
зетныя абрыўкі. Пры
моцных парывах ветру
паміж пнёў пер'я непры-
емна праглядвала да
гідлівасці сіняе цела.

І раптам мой стары
знаёмы памалу пайшоў
да свайго дзівакаватага
сабрата, абышоў яго
круга і, на маё здзіўлен-
не, паклаў перад самай
яго дзьобай сваю здабы-
чу. Але распушаны го-
луб нават і не пагля-
дзеў на яе, як сядзеў,
так і застаўся сядзець
нерухомым камяком.
Наляцеў вецер, падхпіў
скурку, далекавата ад-
нёс ў траву. Першы го-
луб амаль на ляту злавіў
яе і зноў прынёс пад са-
мую дзьобу другому.
Але той і на гэты раз не
глянуў на яе. Абышоў-
шы яшчэ раз свайго та-
варыша круга, шызы го-
луб узмахнуў крыллямі
і паляцеў. І ўжо больш
ён не вярнуўся.

Я пералез цераз ага-
роджу, падышоў зусім
блізка да голуба з рас-
пушчаным пер'ем. Той
нават і не крануўся з
месца, толькі абыякава
глянуў на мяне, так і
застаўся ў ранейшай по-
зе. Быў ён, відаць, ці
пакалечаны, ці хворы.
Паміраў, мусіць... Яму
было, пэўна, ужо ўсё
роўна — і дабрата, і не-
бяспека.

Я глядзеў на гэтую
калматыю, непрыгожую
істоту і думаў, каб хоць
бы сеў ён па-людску,
каб вецер так не калаш-
маціў: і цяплей было б.
І на птушку хоць быў бы
падобны. Што з ім такое
сталася: ці ў яго ўжо не
было аніякай сілы, ці
хацеў хутчэй сканаць —
невядома.

«ХУТКА І У ШТО Б ГЭТА НІ СТАЛА» — новы фільм творчага аб'яднання «Летапіс». У гэтай стужцы шмат хранікальных кадраў, якія робяць нас сведкамі таго, як рускі царызм выціскаў з рабочага чалавека апошнія сілы і шыкаваў у палацах. Есць у самой прыродзе знятых дэрэвалюцыйнымі кінематаграфістамі кадраў не-

ваючы яркі эмацыянальны эфект. Год тысяча дзевяцісот адзінаццаты. Да Кастрычніка, які даўдзе класовае супрацьстаянне да анагею, застаецца якіх шэсць гадоў. Уладзімір Ільіч Ленін у Парыжы. Там засяроджана палітычная думка часу, якая вызначыць хату гісторыі ў Расіі. Тым часам у асяродзі Расійскай са-

У сувязях паміж кіраўніцтвам партыі ў эмігранты і нелегальнымі партыйнымі арганізацыямі ў краіне Беларусь тады была важнейшым звяном. Гомель, Віцебск, Мінск, Гродна — тут дзейнічаюць адважныя канспіратары — бальшавікі Ф. Галашчокін, У. Залужскі, Я. Ануфрыеў... І стужка набывае не зусім звычайны характар. Справа ў

РСДРП вызначыла палітычную лінію і тактыку партыі ва ўмовах новага рэвалюцыйнага ўздыму. І інтанцыйна вельмі выразна значэнне падзеі перадае артыст Ю. Каюраў, які чытае за кадрам ленінскі тэкст, раскрываючы пераможны жыццёва-рэвалюцыйны пафас пісьма Уладзіміра Ільіча Максіму Горкаму аб тым, што на канферэнцыі ўдалося адрадыць партыю і яе Цэнтральны Камітэт: «Спадзяюся, Вы парадуется разам з намі...»

Не буду пераказваць змест фільма «Хутка і ў што б гэта ні стала». У дакументальнай Ленініяне з'явіўся яшчэ адзін варты ўвагі гледачоў і высокай ацэнкі кінематаграфічны твор. Сцэнарысты і рэжысура адшукалі і зрабілі прадметам экраннага даследавання рэдкія фатаграфіі і дакументы. Вельмі тактоўна ўведзены ў стужку выказванні У. І. Леніна і Н. К. Крупскай. Артысты Ю. Каюраў і М. Захарэвіч перадаюць іх словы жыва, натуральна, і застаецца ўражанне, якое бывае, называючы саўдзелам гледача ў падзеях, адлюстраваных на экране, або «эфектам прысутнасці». Сапраўды, Ю. Цвяткоў разам з вопытным гукааператарам фільма Б. Смірновым запісалі гэтыя эпізоды так, што ў нас з'яўляецца ілюзія, быццам мы пачулі галасы жывых людзей, якія непасрэдна рэагуюць на факты і падзеі тых далёкіх дзён.

Вядома, і асобныя кадры, якія дасягаюць часам сімвалічнага гучання, і агульны рух гістарычнага сюжэта прызначаны абудзіць у нас асацыятыўны ўспамін нашых ранейшых ведаў пра тыя ж падзеі — скліканне і арганізацыя дзейнасці Пражскай канферэнцыі 1912 года, абудзіць жаданне яшчэ раз прачытаць старонкі твораў У. І. Леніна. Толькі пасля прагляду стужкі мы адчуваем, якая ёмістая форма падачы матэрыялу абрана сцэнарыстам і рэжысёрам. Майстэрства памагло ім так размеркаваць гістарычныя кадры, дакументы, здымкі, што для нас усё ўбачанае склалася ў паслядоўны і захапляючы сюжэт, зараджаны багатай інфармацыяй і эмацыянальным пачуццём. Пры рабоце з пераважна статычным матэрыялам гэта заслуга, вартая высокай адзнакі.

Сціплай па памерах, стужка «Хутка і ў што б гэта ні стала» з'явіцца адным з творчых падарункаў беларускіх кінематаграфістаў XXVI з'езду КПСС. У ёй ажываюць старонкі хвалючай і гераічнай гісторыі рэвалюцыйнага ўздыму ў Расіі, які завяршыўся перамогай працоўных у Кастрычніку 1917 года.

Барыс БУР'ЯН.

**ПАДРУЧНІКІ
НАСЦІ
СУХАНАВАЙ**

На семінары беларускіх кінематаграфістаў абмяркоўвалі новыя фільмы. Закранулі «Суседзяў». Прызналі, што карціна не з лепшых. Рэжысёры, апраўдваючыся, загаварылі пра старую хваробу — слабы сцэнарый... А яе, апэратара «Суседзяў» Настасію Суханаву, не папракалі — шкадавалі. Шкадавалі за тое, што яе творчы пошук у гэтай карціне не меў трывалай сцэнарнай асновы.

І тут яна сама папрасіла слова. Яна гаварыла пра цяжкасці, якія паўстаюць перад дэбютантамі пры выбары тэмы, пра задуму творчай групы фільма «Суседзі», якая ўзялася за такую складаную і «няўдзячную» сёння тэму — жыццё сучаснай беларускай вёскі. Яна не скардзілася, яна абараняла пазіцыю сваю і сваіх калег, з якімі збіраецца працаваць і далей у тым жа напрамку — стварэнне сучаснага беларускага нацыянальнага кіно, на сучасныя сюжэты, з удзелам беларускіх актёраў.

А пры першых нашых сустрэчах я не чула яе голасу, не бачыла твару: проста быццам разам з ёй і з усёй залай я глядзела на вясковыя вуліцы, людзей, якія там... Такімі сустрэчамі былі карціны, што здымала апэратар «Беларусьфільма» Настасся Суханова, і кожная дабаўляла нейкія новыя штрыхі майго ўяўлення аб яе творчым абліччы.

Яе дэбютам была кінанавава «Ваўкі» ў фільме «У профіль і анфас», пастаўленым паводле трох апавяданняў В. Шукшына.

...Была раніца ў вясковай хаце: мітусіцца жонка; незада-

ВОБРАЗНАЯ СІЛА ДАКУМЕНТА

НОВАЯ СТУЖКА АБ'ЯДНАННЯ «ЛЕТАПІС»

шта арганічна хранікальнае: маўляў, такі парадак існуе, ён быў, ёсць і будзе. Адны — працуюць, другія — жывуць з асалодай. Кадры — кантрастныя. Успышкі святла і шэры фон, напружаны рытм і нейкі аўтаматызм — гэта эпізоды пра рабочых людзей. Сонечныя пералівы святла і зіхачэнне парадных мундзіраў — гэта знята ў палацах, дзе сануўнікі, чыноўнікі, губернатары... І цар. Мікалай II. «Крывавы».

Дыктарскі тэкст, што адразу ж надае фільму адчувальна публіцыстычную інтанцыю, выглядае спачатку як бы палемічна скіраваным супраць «зіхатлівага» кінематэрыялу. «Пачаўся новы ўздым рэвалюцыйнага руху. Яго вядучая сіла — рабочы клас...» — гучыць з экрана. Так кантрастнасць выяўленчага матэрыялу адразу ж набывае вобразнае значэнне. І далей, на працягу фільма, аўтары (сцэнарый У. Мехава і Ю. Цвяткова, рэжысёр Ю. Цвяткоў, апэратар В. Купрыянаў, кансультант кандыдат гістарычных навук М. Сташкевіч) не адзін раз будуць карыстацца прыёмам кантрастнасці, здабы-

цьял-дэмакратыі ўзнікаюць спрэчкі і супярэчлівасці. Ленін гнеўна кляймоць адхіленцаў — ліквідатараў і адзавістаў. З'яўляецца неабходнасць склікання партыйнай канферэнцыі, якая пазней увойдзе ў гісторыю пад назвай «Пражская»...

Да гонару рэжысёра Ю. Цвяткова трэба аднесці яго ўмелае карыстанне архіўным матэрыялам: ён стварае мантажна рухавую паслядоўнасць кадраў са статычнымі рэчамі — дакументамі, фотаздымкамі, тэкстамі газетных публікацый, фрагментамі гарадскіх пейзажаў. Панарамныя кадры, наезды камеры на фатаграфіі, наплывы, выкадроўкі дэталей з агульных планаў — самыя розныя прыёмы найбольш выразнай і нават эфектнай падачы хранікальнага матэрыялу падначалены галоўнай думцы фільма. Гэта клопат і надзённая задача У. І. Леніна: склікаць і наладзіць паспяховаю работу ва ўмовах глыбокай канспірацыі надзвычай патрэбнай партыйнай канферэнцыі. «Хутка і ў што б гэта ні стала», — так вызначана мэта бальшавікоў-ленінцаў.

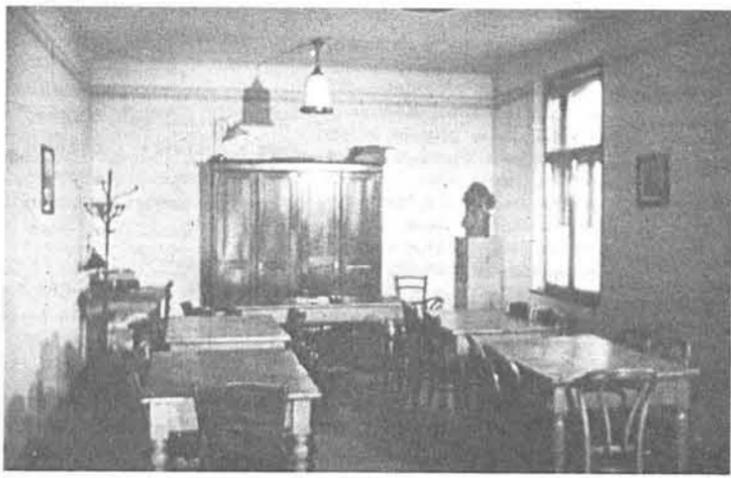
тым, што агенатура царскай ахранкі таксама не спіць: шпіёны і правакатары сочаць за дзейнасцю ленінцаў на тэрыторыі Расійскай імперыі і ў замежных краінах.

Пражская канферэнцыя ўжо набліжаецца да адкрыцця. Па тайным адрасе збіраюцца яе ўдзельнікі. Ахранка спакойная: звесткі пра гэты сход паступаюць. Якія? Тэлеграмы ідуць у Піцер: канферэнцыя адбудзецца ў Парыжы... Дэлегаты збіраюцца ў адным з гарадоў паўднёвай Францыі... Сход прызначаны ў Стакгольме... Надзейныя філёрны, спрактыкаваныя шпіёны, правяранныя віжуні збіваюць з панталыку начальства ў сталіцы. І тыя самыя — паважныя, упэўненыя, на дзіва спакойныя — паны з ахранкі перачытваюць дэлешы ўжо з трывогай. Дыктар тут кідае як бы і ад іх імя саркастычную заўвагу: «З вамі, паны віжуні, не засумуем...» Не, пачакайце! Здаецца, нехта з адмысловых майстроў-філёрнаў намацавае след. У Піцер паведамляецца аб тым, што дэлегатам Пражскай канферэнцыі дадзена ўяка: «Прага, Гібернска вуліца, № 7...»

Дакладны адрас!

Ды спазніліся паны з ахранкі. Агэнт паведамляе пра гэта 19 студзеня 1912 года. Канферэнцыя ж закончылася 17-га!

Пакуль мы сочым за перыпетыямі, што спадарожнічалі скліканню і арганізацыі гэтай важнейшай у гісторыі ленінскай партыі канферэнцыі, фільм набывае ўжо не дэтэктывыны, а зусім дзелавы характар. Рэжысура дамаглася, каб такія пераходы, такія мантажныя сутыкі паміж адметным па настроі матэрыялам былі арганічнымі, плаўнымі і не кідаліся ў вочы гледачу, які сочыць за агульнай пльыню стужкі. І гэта зроблена сапраўды вынаходліва. Кадры фільма нагадваюць нам, што Пражская канферэнцыя

Кадр з фільма «Хутка і ў што б гэта ні стала». Мемарыяльны паной у Празе, дзе праходзіла Пражская Усерасійская канферэнцыя РСДРП.

НАРАЧАНСКІЯ ХВАЛІ

(Працяг. Пачатак на стар. 8).

— Хадзі, Васіль, човен крыху ўсцягнем на бераг.

Яны бяруцца за бакавіны, адзін з аднаго боку, другі — з другога. Васіль крычыць:

— Раз-два, узялі!

Але човен слаба падаецца наперад.

— Хопіць, дзядзька Толя. Нікуды ён за ноч не дзенецца. А заўтра паплыём?

— Можна, і паплыём.

Васіль — сын старэйшага брата Івана. Брат жыве тут, у вёсцы. Побач з бацькавай хатай, у якой цяпер адна ма-

ці, яго новы дом. Пасля сямігодкі ён працаваў у калгасе, пасля вучыўся на шафэра.

Васіль адразу пасябраваў з дзядзькам Толем, і вось ужо цэлы тыдзень яны разам. Можна, таму, што не меў сваіх дзяцей, Анатоль Пятровіч палюбіў жавага хлапчука.

Была і ў яго сям'я... Пасля таго, як забылася Валя — першае яго юнчае каханне, якая немаведама чаму пайшла ад яго, а потым выскочыла замуж. За Лявонавага Колю.

З жонкай ён пражыў нядоўга. Гэта калі па часе. А так — можна сказаць, і зусім не жыў. Жыццё марака звязана з морам. Жонкі застаюцца на беразе

чакаць. У яго жонкі сілы чакаць хапіла ненадоўга, і ён асабліва не вінаваціў яе...

Пакуль Анатоль Пятровіч хаваў вёслы і прымыкаў човен, Васіль апаласнуў шчупака і трымаў яго, узняўшы дубец перад сабой, каб хвост не дакранаўся пяску.

— Ну што ж, — сабраў Анатоль Пятровіч дарожкі, — ты злавіў, ты і нясі.

— А можа, вы нясіце, дзядзька Толя? — знійкавеў Васіль.

— Давай-давай. Наперад! Шагам марш!

Хлапчук шчасліва ўсміхнуўся і, махаючы перад сабой вольнай рукой, падыбаў на сцежку, якая пятляла паміж лазнякамі праз луг. Пасля не вытрымаў і падбегам кінуўся дахаты.

Анатоль Пятровіч басанож няспешна крочыў па сцежцы, якая пружыніла пад нагамі. Было хорава і вольна на душы.

Адвечорак прыглушыў фарбы, пацягвала прахалодай і дымком, відаць, нехта рыхтаваў вячэру на летняй кухні. Ён паглыбіўся ў свае думкі, але раптам пачуў вокліч:

— Анатоль!

Анатоль Пятровіч азірнуўся: ля лазовых кустоў, за якімі пачыналіся зараснікі малінніку, стаяла незнаёмая жанчына са слоікам малін у руках.

— Добры дзень, Толя. Які ты стаў...

— Добры вечар, — адказаў Анатоль Пятровіч, і лёгкая сумнаватая ўсмешка прытомленага жыццём чалавека ўзнікла на яго твары і прапала. Яна толькі крыху была падобна на тую Валю, якую ён памятаў.

Памаўчалі. Ён глядзеў на яе і дзівіўся вялікай перамене.

— Колькі ж мы з табой не бачыліся, Толя?

— А з таго дня, як сядзелі ля возе-

волены цесць; і — буйным планам — няўмыты, абьякавы твар мужа. Была зімовая рэніца: застылыя ў шэрані дрэвы, чысты белы снег. А потым гэта белізна знікала, знікаў спакой і неруш, у кадрах мільгалі ваўкі, што гналіся за людзьмі, і зноў на буйным плане з'яўляўся твар мужа, Івана, — то спалоханы, то мужны, то распачны, то абураны. А потым зноў — спакой вясковага жыцця. Толькі быў ён ужо не ў белым некрутым снезе, а ў вялізным драўляным паркане, за якім схаваўся двор цесця...

Ёсць у кінематографі такое вызначэнне прафесіі кінааператара: «рэжысёр адлюстравання». Слова здатныя, каб характарызаваць і работу Суханавай. Яна не проста здымала пастаўленую рэжысёрам мізансцэну, кадр, а імкнулася перадаваць драматычны рух, сэнсавыя акцэнтныя фільма.

Дэбют і поспех... І сёння Суханава работу ў «Ваўках» лічыць «пакуль лепшай». Крытычнае стаўленне да сябе, імкненне знайсці лепшыя формы выражэння ў сваім мастацтве, няспынным пошук новага — адчуеш гэта, здаецца, у кожнай карціне Суханавай. Вядома, удаецца не ўсё, як задумана было. Вось, напрыклад, з «Суседзямі»...

Калі пасля таго семінара я падышла да яе, каб папытаць пра аператарскую работу, Насця не стала гаварыць пра мінулыя фільмы, пра поспехі. Пачала аб тым, што хвалюе зараз, на чым «спатыкнулася» — аб тэлевізійным фільме «Суседзі»:

— Што ў тэлефільме бывае дапушчальна, для кінематографіста, можа, і не падыходзіць. Тая ж падобнасць у пачатку... Экспазіцыя фільма спецыяльна зацягнутая — разлічана на хатнія ўмовы ўспрымання стужкі па тэлевізары...

...Прыгожы вясковы пейзаж. Зялёны луг, поле, лес удалечыні, калодзеж, сцюдзёная вада, у якой ззяюць промі сонца... Так пачынаецца фільм «Суседзі». І такі пейзаж вясковай ідыліі не выпадковы, таму што расказ пойдзе пра даверлівых, па-дзіцячаму наіўных і чыстых людзей — летуценнікаў. І мы ўбачым іх мары праз прызму шырокавугольнага кінааб'ектыва, калі прастора кадра, здаецца, набывае аб'ёмнае вымярэнне, і дзея ўжо адбываецца на зялёным зямным шары... А ў канцы фільма, калі мары рушацца, героі

пойдуць да гарызонту з тымі, каго яшчэ жыць вера ў неабходнасць мары.

У «Суседзях» быў пошук формы, ды не адбылося адкрыцця зместу. Павярхоўны сцэнарый (а менавіта — схематычная абазначанасць сітуацыі, у якія трапляюць героі) пераходзіў у работу і рэжысёра В. Панамарова, і аператара Н. Суханавай, хаця вылучыліся ў фільме некаторыя акцёрскія работы...

«Усё-такі галоўны ў фільме — акцёр», — і Насця загаварыла аб тым, што аператар застаецца ў найбольш адказнае здымачнае імгненне на пляцоўцы «сам-насам» з акцёрам. Рэжысёр, бывае, да канца здымак не бачыць фільма, аператар жа адразу бачыць кадр, яго прастору, акцёра ў ім. Аператар Суханава лічыць перспектыўнай пабудову падоўжаных кадраў: гэта дае акцёру магчымасць працяглых «кантактаў» з камерай, а значыць, больш глыбокай «апрацоўкі» кінаобраза. Дарэчы, у «Суседзях» доўгая сцэна праходу п'янага лесніка здымалася адзіным кадром, і гэтага не заўважаеш, бо ўся ўвага скіравана на ігру акцёра...

«Суседзі» — другая сумесная работа маладых кінематографістаў: аператара Суханавай і рэжысёра Панамарова. Першай карціне «пашанцавала» болей. Тэлефільм «Дэбют» быў узнагароджаны на рэспубліканскім аглядзе-конкурсе дыпламам за лепшую рэжысуру, спецыяльным дыпламам за вобразнае адлюстраванне атмасферы часу, і, напэўна, самае галоўнае — фільм з поспехам прайшоў па тэлебачанні, паўтараўся па просьбах глядачоў. Што гэта — выпадковасць? Не, заканамернасць: не бывае «гладкай» творчасць, калі знаходзіцца ў няспынным пошuku...

— Мне пашанцавала, — успамінае Насця Суханава, — я вучылася ў Маргарыты Піліхінай, якая да апошніх дзён заставалася ля камеры, яе фільмы «Дзённыя зоркі», «Мне дваццаць год» шмат адкрылі ў аператарскім мастацтве, сталі сапраўднымі падручнікамі для многіх пакаленняў аператараў...

Па такіх падручніках, якія адкрываюць новую старонку ў кінамастацтве, якія не церпяць штампаў, аднастайнасці, — па такіх падручніках вучыцца і Насця Суханава.

Н. ЯКИМОВА.

ПОДЫХ ЖЫЦЦЯ

Партрэт ветэрана Вялікай Айчыннай вайны І. Лютарэвіча (камень).

Партрэт артысткі Алы Паповай (граніт).

Партрэт Пятрова-Водкіна (дрэва).

«Званочки» (граніт).

З творамі Анатоля Бачкарова мы ўпершыню пазнаёмліся на рэспубліканскай мастацкай выстаўцы ў 1974 годзе. Скульптурныя партрэты студэнткі і хакеіста зборнай краіны Аляксандра Мартынюка, выкананыя маладым тады яшчэ скульптарам, прыцягнулі ўвагу наведвальнікаў выстаўкі сваёй акрэсленай канструктыўнай, рэалістычна пераканаўчай трактоўкай пластычнай формы і характэрнасцю знешняга вобліку, непасрэднасцю, прывабнасцю юнацтва, спробай мастака паказаць духоўны свет сучасніка.

Прайшлі гады. Знаёмства з творамі, якія былі паказаны на апошніх выстаўках, і тымі, што знаходзяцца ў майстэрні скульптара, дазваляе меркаваць аб адданасці Анатоля Бачкарова вызначальнай творчай устаноўцы — ісці заўсёды ад рэальных жывых уражанняў і быць да канца шчырым у сваёй творчасці. Іменна таму ў самых розных па сваёй пластычнай мове работах скульптара адчуваецца сапраўдны подых жыцця, акрэслена пазіцыя аўтара.

Анатоль Бачкароў скончыў Ленінградскі інстытут жывапісу, скульптуры і архітэктуры імя І. Я. Рэпіна, дзе займаўся ў майстэрні прафесара Міхаіла Аркадзевіча Керзіна. Тэма яго дыпломнай работы — «Чырвоны сцяг. Сцяганосец». Кампазіцыя экспанавалася на Усеаюзнай выстаўцы дыпломных работ і была першай сур'ёзнай творчай заяўкай маладога скульптара.

Творчасць А. Бачкарова шматпланавая. Ён працуе ў галіне скульптурнага партрэта, жанравай кампазіцыі, выступае як манументаліст. Як мастак-партрэтчыст яго ў аднолькавай ступені захапляюць і вобразы сучаснікаў, і выдатныя людзі мінулага. Сярод іх ён шукае людзей з востра выяўленай індывідуальнасцю, моцных, цэльных: партрэты вядомага рускага вучонага-вынаходніка радыё Аляксандра Сцяпанавіча Папова (па заказе Ленінградскага электратэхнічнага інстытута імя Ульянава — Леніна); мастака Пятрова-Водкіна (дрэва); Аляксандра Фёдаравіча Мяснікова (граніт); партрэты ветэранаў

Вялікай Айчыннай вайны Івана Нікіфаравіча Лютарэвіча (граніт) і камсамолкі партызанкі Надзі Касцючэнка (дрэва), артысткі Алы Пановай (граніт) і іншыя.

Спакойна-засяроджаны хударлявы твар Пятрова-Водкіна. У лаканічных сухаватых скульптурных формах партрэта адчуваецца цікавасць Анатоля Бачкарова да жыцця і творчасці гэтага выдатнага майстра, глыбока самабытнага мастака-філосафа, які занатаваў у сімвалічных вобразах складаны характар свайго часу.

Непахісная воля чытаецца ў партрэце А. Ф. Мяснікова; рашучасць, энергія, уласцівыя моладзі суровых ваенных гадоў, — у партрэце камсамолкі партызанкі Надзі Касцючэнка, якая гераічна загінула ў 1942 годзе; творчая адухоўленасць, прывабнасць, унутраная сабранасць — у партрэце артысткі Алы Пановай.

Цікавыя і скульптуры Бачкарова «Званочки», «Рэха», «Вечер. Парыў», дзе ён імкнецца раскрыць духоўную і фізічную гармонію чалавека. Своясаблівая, напрыклад, паэтычная трактоўка вобраза ў скульптурным творы «Званочки»: ціхміры спакой перадаецца мяккай пластыкай дзявочага твару, злёгку згладжанай аб'ектнасцю формы, цяжкасцю ліній валасоў, якія мякка акаймоўваюць авал твару.

А. Бачкароў спрабуе свае сілы і ў манументальнай скульптуры.

Над якой бы тэмай ні працаваў скульптар, ён заўсёды знаходзіць адпаведную пластычную форму для ўвасаблення сваёй задумы.

Ён добра валодае тэхнікай апрацоўкі самых розных скульптурных матэрыялаў. Працуючы ў камені, граніце, метале, дрэве і іншых матэрыялах, ён спалучае і розныя прыёмы тэхнікі, заўсёды даводзіць твор у матэрыяле да вобразнай і кампазіцыйнай завершанасці.

Усё гэта дазваляе чакаць новых цікавых работ.

Ф. ВАЛАДЗЬКО.

Фота аўтара.

ра на камені. Памятаеш, там адны валуны. Сядзелі на камені, гаварылі... Назаўтра я паехаў паступаць...

— Якая я дурная была... Так і не навучылася задачка рашаць.

Анатоль Пятровіч глянуў на Валю: нейкая незвычайная рашучасць прамільгнула ў яе вачах.

Ён паспрабаваў перавесці гаворку на іншае:

— Як жа зараз жывеш?

— Жыву. Усё ёсць: кватэра, машына, муж не п'е...

Усміхнулася і галавой пахітала.

— А ты як?

— Нічога. Плаваю. Служу.

— Сям'я ёсць? Чамусьці адзін прыехаў...

— Сям'і няма.

Яна ўскінула на яго вочы. Цёмная пасма валасоў упала на лоб, дакранаючыся брыва. Анатоль Пятровіч таксама гля-

нуў ёй у вочы і заўважыў, што яе пгляд накіраваны кудысьці ўдалеч. Азірнуўся: паміж радкамі бульбы з пагорка на лугавіну трусіў жыватасты мужчына ў паласатай піжаме.

— Вунь, шукае ўжо! Ох, госпадзі, — уздыхнула сумна і разгублена.

Анатоль Пятровіч прыгледзеўся: у лысенкім распаўнелым мужчыне ён ледзь пазнаў Колю.

— Глядзі ты, колькі малін сабрала! — прытворна здзіўляючыся і не звязваючы на Анатоля, хапіўся ён за слоік. — А я задрамаў. Падхапіўся — цябе няма. Куды, думаю, падзелася. Ажно хлпчук бег. Кажы, маліны збірае.

Ён укінуў некалькі ягад у рот і прыжмурыўся, смакуючы.

Анатоль Пятровіч паздароўкаўся, і Коля расплюшчыў вочы, усклікнуў, быццам толькі што заўважыў яго:

— А-а-а! Марскаму ваўку гарачае прывітанне ад работнікаў харчовай прамысловасці!

Анатоль Пятровіч не паспеў сказаць што-небудзь — яго аярэдзіла Валя:

— Што ты мяне пасеш? Дыхнуць нельга...

Валя рэзка забрала ў Колю слоік з ягадамі і пайшла па сцежцы, а ён стаяў і лыпаў бялесымі вейкамі. На твары адбілася разгубленасць.

— Закурым? — прапанаваў Анатоль Пятровіч.

— А-а, давай, — махнуў Коля рукой, глядзячы Валі ўслед.

Ён няўмела ўзяў цыгарэту, няўмела цмактануў яе і закашляўся.

— Вось так, брат, — загаварыў зусім па-іншаму, выціраючы з вачэй слёзы. — «Если к другому уходит невеста, то...»

Не дагаварыў, зноў махнуў рукой, ссутуліўся і паклыпаў, кінуўшы цыгарэту пад ногі.

Анатоль Пятровіч, узшыўшы паміж радкамі бульбы на пагорак, адкуль добра відаць было высветленае вечаровым небам спакойнае, нібы люстэрка, возера, выкашаны луг з невялікімі копкамі сена паміж лазнякамі, прысеў на траву і зноў закурыў. Куды і падзелася харашба і спакой. Нібы тыя хвалі, якія гайдалі яго амаль увесь дзень, разварушылі, растрывожылі ўсё, што даўно ўляглося, атухла ў яго сэрцы.

А навакол панавала святло ціхага адвячорка, востра і звычайна пахла крапивою і палыном, і над усёй зямлёй у высокім і светлым небе далёка зумкаў маленькі залацісты самалётцік, даганяючы сонца, якое толькі што скацілася за Кукалішча.

ЧЫТАЕШ новую кніжку мастацтвазнаўца Віктара Шматава «Сучасная беларуская графіка» і зайздросціш руінамі свайго калегі, які плёна працуе на двох нівах беларускай культуры — жывапісе і мастацтвазнаўстве.

Бадай, на кожнай рэспубліканскай выставе мы сустракаемся з яго жывапіснымі працамі, што, як і яго тэарэтычныя даследаванні, выяўляюць цэласнасцю аўтарскай канцэпцыі, выразнай пазіцыяй, нацыянальнай самабытнасцю. Пераканааны, што гаворка пра В. Шматава як мастака з яркай нацыянальнай адметнасцю і праблематыкай будзе яшчэ існа ў нашым мастацтвазнаўстве.

На рахунку В. Шматава як даследчыка праблем беларускага выяўленчага мастацтва каля дзесятка манатграфій, ня мала артыкулаў, прысвечаных актуальным праблемам сучаснага мастацтва і гісторыі нашай графікі. Старажытныя беларускія мініяцюры, дрэварыты Францыска Скарыны, творчасць Міхася Філіповіча, Алесі Паслядовіч і Міхася Сеўрука знаходзяцца пад увагай вопытнага даследчыка.

Новая кніга В. Шматава «Сучасная беларуская графіка» з'яўляецца лагічным працягам папярэдніх «Беларускай графікі 1917—1941 гг.» (Мн., 1975), «Беларускай станковай графікі» (Мн., 1978). Яна вынік шматгадовай працы вучонага. Пры ўсім мажлівым ацэнках працы несумнінным з'яўляецца безумоўная актуальнасць даследавання. Як выкладчыку тэатральна-мастацкага інстытута, мне добра вядома патрэба ў работах, якія б адкрывалі і абагульнялі названыя пласты гісторыі нашага мастацтва, а тым больш такога масавага і папулярнага віду выяўленчай творчасці, якім з'яўляецца графіка, што цесна звязана з роднай літаратурай. У нас, на жаль, да гэтага часу няма спецыяльнага падручніка па гісторыі беларускага мастацтва. У справе вывучэння гісторыі беларускай графікі В. Шматаў — пачынальнік.

Актуальнасць даследавання праблем сучаснай графікі не толькі ў дыялектычным мастацтвазнаўчым аналізе багатага творчага вопыту мастакоў рэспублікі за пасляваенны перыяд, але і ў тым, што станковая графіка пачала канкуруваць з жывапісам па магчымасцях усёбаковага адлюстравання рэчаіснасці, разнастайнасці тэматыкі і сюжэтаў, багатых мастацкіх прыёмаў, стылявых асаблівасцей. У 70-я гады неаднаразова выказвалася думка, што сучасная беларуская графіка ідзе наперадзе іншых відаў і жанраў мастацтва рэспублікі.

Кніга ахоплівае параўнальна вялікі адрэзак часу, за які беларуская графіка не толькі выкрысталізавалася, але ў ёй сфарміравалася нацыянальная школа з уласцівай ёй стылістыкай, тэмай і тэхнікай. Менавіта раскрыццю шляхоў і тэндэнцый фарміравання беларускай графікі прысвечана кніга В. Шматава. У развіцці яе даследчык вызначае два этапы: пасляваенны (1945—1960) і сучасны (1960—1977).

Першы этап — час станаўлення, час, калі беларуская савецкая графіка збіралася сілы, спрабавала голас, імкнулася да самастойнасці, як віду выяўленчага мастацтва. «Выразнага надзелу паміж графікай і іншымі жанрамі тады яшчэ фактычна не існавала, — піша аўтар. — Сітуацыя ў нечым нагадвала 20-я гады, калі графіка не выкрысталізавалася як жанр, а «растваралася» ў малюнак і акавэрэжы жывапісаў, мастакоў тэатра і г. д.»

Зусім правамерна, што ў першым раздзеле цэнтральнае месца заняла гаворка пра ўва-

сабленне ў творчасці вядучых мастакоў рэспублікі тэмы Вялікай Айчыннай вайны і пасляваеннага мірнага будаўніцтва, пра ўзмацненне інтэрнацыяналістычнага мірнага будаўніцтва, пра ўзмацненне інтэрнацыяналістычнага гучання ў нацыянальнай мастацкай творчасці, пра факты ўзаемадзеяння і ўплыву на плёнае развіццё беларускага мастацтва станаўчага вопыту рускага савецкага мастацтва.

Вызначаючы стылістычны асаблівасці беларускай графікі 50-х гадоў, В. Шматаў правільна адзначае, што, як і жывапіс, яна была цесна звязана з традыцыямі рускай мастацкай школы. У адных мастакоў (І. Гембіцкі, С. Раманаў, Н. Галоўчанка, П. Дурчын, М. Гуціц) гэтая сувязь была непасрэднай: яны атрымалі адука-

цыю ў рускіх навучальна-мастацкіх школах; у другіх (А. Волкаў, В. Ціхановіч, Л. Ран, У. Сакалоў і інш.) — праз Віцебскі мастацкі тэхнікум, дзе з 1923 года выкладаў выпускнікі пеціярбургскай Акадэміі мастацтваў М. Керзін, В. Волкаў і інш.

Паставіўшы ў цэнтр увагі станковыя формы беларускай графікі, аўтар даволі глыбока і пераканаўча раскрывае працэс, які адбывалася ў выяўленчым мастацтве ўсім саюзным рэспублікам. Так, для графікі 40-х — першай паловы 50-х гадоў характэрныя канкрэтнасць сюжэта, імкненне да дакументальнай дакладнасці ў паказе месца, аксесураў, традыцыйнасць выяўленчых сродкаў. У мастацтве гэтай пары В. Шматаў раскрывае дзве выразныя тэндэнцыі ў развіцці графікі. Першая азначала імкненне мастакоў сабраць, назапасіць вялікі натурны матэрыял, які давала тагачасная рэчаіснасць. Адсюль шырокае развіццё атрымаў так званы рэпартажны жанр: жывая і непасрэдная рэакцыя мастака на ўбачанае.

Другая тэндэнцыя, якая выявілася ў пачатку 50-х гадоў, сведчыла аб імкненні абагульняць убачанае, перажытае. Гэта прывяло мастакоў да стварэння вялікіх графічных серый, цыклаў, якія ў даваенным мастацтве былі даволі рэдкай з'явай. «Тым не менш, — як зазначае аўтар, — гэтыя «абагульненыя» цыклы былі павольна дакументальна-рэпартажныя». Характарызоўчы творчую асаблівасць лепшых прадстаўнікоў графікі першага пасляваеннага дзесяцігоддзя — А. Тычыны, С. Раманава, І. Гембіцкага, Л. Рана, С. Геруса — крытык не абыходзіць істотныя вобразна-мастацкія недахопы асобных твораў: аголенае рэпартажнасць адлюстравання, адсутнасць нацыянальнай адметнасці, панаванне «танальнай манеры», вузкае прымяненне эстампнай тэхнікі, «грыміраванне» лінарытаў пад жывапіс і многае іншае.

Прычыны гэтыя былі і ў адарванасці мастацтва ад народнай традыцыі, і ў панаванні вядомай «тэорыі бесканфліктнасці», якая вітала саладжавыя схемы ў мастацтве, лагіроўку рэчаіснасці.

Другі этап развіцця сучаснай беларускай графікі вызначаецца інтэнсіфікацыяй унутраных працэсаў развіцця выяўленчага мастацтва, складаннем нацыянальнай мастацкай школы. Новае пакаленне беларускіх мастакоў пачынае

першую чаргу выпускнікоў графічнага аддзялення Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута: А. Кашкурэвіча, Л. Асецкага, І. Немагая, Г. Паплаўскага, а крыху пазней — В. Шаранговіча, У. і М. Басалыгаў і іншых. З братніх рэспублік вярнуліся такія выдатныя мастакі-графікі, як А. Паслядовіч, А. Лось. У сваіх работах, разнастайных па характары і творчай манеры, яны імкнуцца паўней і глыбей адлюстравць савецкую рэчаіснасць, пафас герайчных падаў Вялікай Айчыннай вайны, гісторыю Беларусі.

Акрэсліваючы важныя тэндэнцыі развіцця сучаснай беларускай графікі мастацтвазнавец не прамінае і не губляе, бадай, ніводнага моманту ў творчай практыцы беларускіх мастакоў, выяўляе, лепшае і станоўчае, індывідуальнае і агульнае, што ўласціва кожнаму з твораў і мастацтва графікі ў цэлым. Усё гэта ўзаемазвязана з агульным працэсам развіцця савецкага выяўленчага мастацтва, з сацыяльнымі і культурнымі зрухамі ў жыцці нашага грамадства. Напрыклад, даследчык адзначае небывалы зварот графікаў да эстампа, які становіцца вялікім і важным раздзелам савецкага выяўленчага мастацтва, яго географію, прыкметную запозненасць «суроўга стылю» (з ім звязана тэхніка эстампа) на Беларусі. З пашырэннем эстампа паяўляецца вялікая колькасць станковых графічных серый: «Партызаны» А. Кашкурэвіча, «Партызаны» М. Гуціева, «Жанчыны Палесся» А. Паслядовіч, «Мінскае падполле» Л. Асецкага і інш., якім уласцівы публіцыстычны пафас, эмацыянальнасць і выразнасць мастацкай мовы.

Каштоўнае ў працы В. Шматава — выяўленне «зыходных традыцый» у творчасці беларускіх мастакоў 60—70-х гадоў. Аўтар даводзіць, што адны з іх «у пошуках стылю звяртаюцца да вопыту сусветнага, у тым ліку класічнага рускага і савецкага мастацтва, другія — да народнай традыцыі, нацыянальнай мастацкай спадчыны». Кіруючыся дыялектыкай пераёмнасці ў працэсе стварэння новай культуры, ленінскімі прынцыпамі партыйнасці і народнасці, крытычны адносін да мастацкай спадчыны, аўтар даказвае, што традыцыйнае народнае мастацтва адыграла ў 60—70-х гадах прагрэсіўную ролю ў фарміраванні сучаснай мастацкай школы графікі не

толькі Беларусі, але і іншых саюзных рэспублік. Як узор і як напярэджанне гэтых высноў — творчасць А. Паслядовіч. Навукова дакладна, паметэрычна прафесійна раскрывае В. Шматаў яскравыя грані яго таленту, для развіцця якога творчы кантакт з беларускім народным мастацтвам быў асабліва плённы. Які б твор ні аналізаваў даследчык, ці гэта выканана пастэлю партрэт сялянкі («Беларуска»), ці цыкл аўталітаграфій вясковых нацюрмортаў, ці серыя калюровых літаграфій «Беларускія жанчыны» (1971), уражвае дакладнасць і эмітацыя характарыстык. Адчуваеш, што за радкамі крытыкі стаіць не проста вопытны навуковец, але мастак, які сам ведаў таемніцы творчасці, сам дакранаўся да рукаворных вы-

рабаў беларускіх народных майстроў.

Змястоўна аналізуецца таксама творчасць А. Лось, Н. Паплаўскай і іншых графікаў. Паслядоўна раскрывае В. Шматаў творчасць вядучых графікаў рэспублікі, якія ў сваёй творчасці звярталіся да прагрэсіўных здабыткаў сусветнага мастацтва. У плённасці ўзбагачэння сучаснай мастацкай мовы беларускіх графікаў асэнсаваннем найлепшых узораў сусветнай культуры пераконвае творчасць А. Кашкурэвіча, Г. Паплаўскага, Л. Асецкага, В. Шаранговіча.

Асобнае месца ў гэтай катэгорыі справядліва адводзіцца А. Кашкурэвічу, творчасць якога шмат у чым садзейнічала і садзейнічае павышэнню культуры графічнага мастацтва рэспублікі. Станковыя цыклы афортаў, прысвечаныя тэме Вялікай Айчыннай вайны («Партызаны»), станковыя аркушы і ілюстрацыі да твораў класікаў беларускай літаратуры Я. Купалы і Я. Коласа — важкі ўклад не толькі ў мастацтва нашай рэспублікі, але і савецкага мастацтва ў цэлым.

Дакладнасцю мастацтвазнаўчых ацэнак, крытычным падыходам вызначаецца аналіз творчых дасягненняў іншых беларускіх графікаў. Прывядзём прыклад такога аналізу ў дачыненні да творчасці Г. Паплаўскага, у якога традыцыйнае і прагрэсіўнае замежнага мастацтва своеасабліва пераасэнсавана ў многіх графічных цыклах. «Яго раннім лінарытам уласцівы чыста знешні манументалізм і дэкаратыўнасць («Атлантыка», 1965; «Казкі і паданні Палесся», 1967), а часам адкрытая плакатнасць («Брэст», 1941). Калі «Атлантыка» з яе суровай рамантаўскай працы мужных рыбакоў Поўначы зроблена пад уздзеяннем майстроў «суроўга стылю», то ў «Казках і паданнях Палесся» выразна адчуваецца ўплыў літоўскай гравюры 60-х гадоў. У «Атлантыцы» дэкаратыўнасць штрыхоўкі месцамі становіцца самамэтай; за знешняй стылізацыяй і павышанай арнаментальнасцю губляецца сутнасць таго, што хацеў сказаць мастак сваёй працай, выкананай у тэхніцы чорна-белай лінагравюры».

Важную ў станаўленні нацыянальнай школы графікі тэндэнцыя — зварот да класікаў беларускай літаратуры — заўважае даследчык у станковай і кніжнай графіцы 70-х гадоў. Менавіта з праблемай

уваблення вобразна з твораў класікаў справядліва бачыць аўтар шляхі развіцця гістарычнага жанру ў станковай графіцы рэспублікі. У якасці прыкладу разглядаецца творчасць таленавітага мастака Я. Раманаўскага. Сваё дакладнае і вобразнае слова гаворыць В. Шматаў пра творчасць Л. Асецкага, І. Немагая, Р. Віткоўскага, Ю. Тышкевіча, Г. Лойкі і іншых графікаў.

Праўда, не ўсе характарыстыкі могуць быць прыняты цалкам і бясспрэчна. Думаецца, празмерна захапіўся аўтар у пошуках зыходных творчых момантаў вядучага графіка В. Шаранговіча рознымі асацыяцыямі з еўрапейскага мастацтва. Гэта некалькі перашкаджае ўспрыняццю мастака як цэласнай творчай асобы з яе індывідуальнасцю і непаўторнасцю.

Сучаснае беларускае мастацтва графікі не замкнёнае, яно жывіцца дасягненнямі перадавой культуры многіх народаў, але захоўвае нацыянальную самабытнасць. Якасі самабытнасці плёнае вока даследчыка заўважыла ў творчай арнаментальнасці маладзёшага пакалення. У першую чаргу, гэта нядаўня выпускнікі аддзялення графікі Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута, якім кіруе вопытны настаўнік, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР В. Шаранговіч. Менавіта з падстрэшка яго рук выйшлі маладыя, але сёння ўжо такія вядомыя ў рэспубліцы таленавіты мастакі, як У. Савіч, М. Селяшчук, М. Купава, А. Лапцкая, М. Славуц, В. Александровіч і многія іншыя. Многім з іх уласціва ўлюбленасць у вытокі нашага прафесійнага мастацтва — традыцыйную народную творчасць, матэрыяльную і духоўную культуру беларусаў.

Хацелася б таксама яшчэ больш разгорнутай характарыстыкі агульнага культурнага жыцця рэспублікі другой паловы 70-х гадоў. Развіццё ж маладой графікі, бадай, як ніколі, адбывалася ў гэты час у непасрэдным творчым і духоўным кантакце мастакоў розных відаў і жанраў. Своеасаблівае ажыўленне ў мастацтве рэспублікі звязана са шматлікімі прычынамі грамадска-палітычнага і культурнага жыцця рэспублікі і краіны ў цэлым, з цікавасцю мастакоў да гісторыі, літаратуры, матэрыяльнай і духоўнай культуры Беларусі. Хочацца згадаць асобныя падзеі грамадска-культурнага жыцця рэспублікі, якія станоўча ўплывалі на беларускае мастацтва 70-х гадоў. Выдатныя ансамблі «Песняры» і «Харошкі» прыцягнулі ўвагу да роднага слова, багатай песеннай, музычнай і харэаграфічнай культуры нашага народа. Выстаўкі народнага мастацтва, якія арганізавала камісія па рабоце з народнымі майстрамі Саюза мастакоў БССР (кіруе ёй ініцыятыўны графік Я. Кулік), даносіць грамадскасці і мастакам характава сучаснай народнай творчасці, многія пласты якой фактычна ўпершыню адкрыты.

Нельга было не адзначыць выстаўкі твораў Пятра Сергіевіча, Міхася Станюты, Лявона Баразны, Язэпа Драздовіча, Міхася Савіцкага, выстаўку да 100-годдзя Цёткі і шмат чаго іншага.

З поля зроку аўтара выпаў малюнак. У кнізе пераважае эстамп, хоць вядома, што беларуская кніжная графіка мае не менш плённыя здабыткі, чым станковая.

Хацелася, каб у такой праблемнай рабоце больш увагі было нададзена мастакам з перыферыі.

Не дастаткова ўважліва аднёся В. Шматаў да падборкі ілюстрацыйнага матэрыялу, спісу біяграфічнага даведніка.

Міхась РАМАНЮК.

У КАДРЫ — ІМГНЕННЕ

Як калісьці на вчорнах...

З цыкла «Нарачанскія ўдовы».

Перад навальніцай.

Фота А. ДУДКІНА.

ЯК ДА ДОБРАГА СЯБРА і дарадчыка звяртаюцца юныя слухачы да радыётэатра «Купалінка». У іх пісьмах — просьбы, падзякі, школьныя навіны, прапановы. Кожны дзень — дзесяткі лістоў. Радыёспектаклі знаходзяць водгук. Таму і хацелася б нашу гутарку аб рабоце рэдакцыі дзіцячага вяснянства Беларускага радыё пачаць менавіта з гэтых адкрытых, падзіянчых шчырых радкоў:

«...Мы слухалі па радыё перадачу «Расці, Ганька». Вельмі і вельмі хочацца паслухаць яе яшчэ раз. Раскажыце аб

«Скажы мне праўду» А. Савіцкага.

Прачытала напісанае вышэй «...для малодшых і старэйшых школьнікаў...». А ці зусім правільны гэты запіс? Часам і мы, даўно ўжо не школьнікі, з захапленнем слухаем дзіцячыя спектаклі, па-дзіцячы смяемся, чытаючы прыгоды Віні Пуха, уважліва разглядаем дзіцячыя малючкі, ідзем у ТЮГ на «Маўглі» і «Бэмбі». Чаму? Мабыць, таму, што ў кожным з нас жыве чалавек з Дзіцінства. І гэта цудоўна.

Мабыць, таму і мне цікава было слухаць радыёспектакль,

Кашкеры, А. Падабеду.

Як і сцэнічны спектакль, радыёспектакль — мастацтва складанае, калектыўнае. Аднак ён мае свае характэрныя рысы, асаблівасці. Слухаючы толькі галасы акцёраў, мы ўяўляем сабе іх герояў, іх знесшасць, рухі, позіркы. Шумы, музыка дапамагае ўявіць абставіны, у якіх адбываюцца падзеі спектакля: вось мы трапляем на школьны калідор у час перапынку, вось імчыцца ў машыне, на цягніку. Рознымі ўяўляюцца кожнаму з нас падзеі радыёспектакля. І ў гэтым, мабыць, яго галоўная

«ДЗЕНЬ ДОБРЫ, «КУПАЛІНКА»!»

далейшым жыцці Ганькі і прышліце нам яе адрас...», — пішуць вучанцы Пятровіцкай сярэдняй школы Навагрудскага раёна. Дзеці вераць у існаванне герояў радыёспектакляў. Прысылаюць на іх імёны пісьмы, паштоўкі. «Заўсёды цікава ўспамінаць прачытанае, — чытаем у лісце з Вароніцкай школы Наваполацкага раёна, — слухаш і думаш: а што будзе далей? Хацелася б пачуць спектакль пра школьнае жыццё...».

— Прыемна атрымліваць лісты ад нашых юных слухачоў, — гаворыць галоўны рэдактар дзіцячага радыёвяснянства Валыціна Рыгораўна Шапавалава. — Гэтыя пісьмы дапамагаюць складаць планы на будучы час, рыхтаваць новыя спектаклі, перадачы для дзяцей самых розных узростаў — ад самых маленючых да школьнікаў старэйшых класаў.

Нашы планы на будучы час? Па-першае, адзначаю перадачы на леныскую тэму, вельмі даражымы ўсім, хваляючыю. На падрыхтаваны ўжо перадачы «Чатыры ўрокі ў Леніна» М. Шагінян, «Баладу пра бальшавіцкае падполле» Е. Драбкінай прыходзіць яшчэ і цяпер шмат цёплых водгукіў. Нядаўна выйшлі ў эфір «Сінія шматкі» Н. Цыпіса. Зараз рыхтуем старонкі кнігі пра Леніна З. Васкрасенскай «Праз ледзяную мглу», інсцэніруем апавяданне С. Аляксеева «Грамадзянін Расійскай рэспублікі...».

Па творах беларускіх пісьменнікаў будзем рыхтаваць радыёспектаклі: «Чарапахы без панцыра» Г. Шыловіча, «Добры дзень, школа!» М. Гамолкі, інсцэніраваць апавяданні А. Петрашкевіча «Засада», Я. Васіленка «Сёмае акно», С. Клімковіч «Дзіўчынка-спачувалачка», «Дзеці Брэсцкай крэпасці» Ю. Якаўлева. Думаем, што нашым слухачам будзе цікава паслухаць апавяданне К. Паустоўскага «Струна», інсцэніроўку апавесці У. Крапівіна «Трое з плошчы Каранад», «Сем дзён свабоды 7-га «Б» І. Зверава, «Вам і не снілася» Г. Шчарбакова. А самым маленючым слухачам адрасаваны перадачы «Кошка, якая гуляла сама па сабе» Р. Кіплінга, в'етнамская казка «Хлопчык і сонца». Рыхтуюцца таксама дзве радыёкампазіцыі на тэатральных спектаклях Дзяржаўнага тэатра лялек БССР — «Скажы сваё імя, салдат» А. Вярцінскага і «Лінавічкі» У. Галубка...

Гэта ўсё — наперадзе. А пра работу рэдакцыі лепш за ўсё меркаваць па праслуханых спектаклях. Таму і хачу спыніцца на трох радыёспектаклях, падрыхтаваных для малодшых і старэйшых школьнікаў: «Пад сузор'ем Льва» па аднайменнай апавесці В. Тараса, «На парозе жыцця» Р. Смольскага і Ю. Сохара,

адрасаваны школьнікам, «Пад сузор'ем Льва» (аўтар інсцэніроўкі У. Лаўроў, рэжысёр В. Кернажыцкая, музычнае афармленне В. Красоўскага, рэдактар Н. Камарова, аператар Л. Пуляеўская). Здавалася б, усё даволі звычайна. Трапляюць на бераг ракі туркысты — бацькі і іх дзеці. І так складваюцца абставіны, што нашы юныя «рабінзоны» — Кіруха (Г. Кухальская) і Зоя (Л. Барташэвіч) сустрэнуцца з сапраўднымі браканьерамі. І ў барацьбе з імі атрымаюць перамогу. Аўтар і стваральнікі спектакля імкнуліся паказаць, што ў гэтай штодзённасці жыцця і застаюцца нашы сапраўдныя крокі на зямлі, сцвярджаюцца чалавек, яго асоба.

Такі першы самастойны крок зрабіў і хлопчык Кіруха. У артысткі Г. Кухальскай Кіруха спачатку ціхі, сарамлівы хлапчук, асабліва ў прысутнасці гаваркоў, звонкагалосай Зой, «дэманічнай натурой», як яна гаворыць пра сябе. Кіруха сталае, расце ў нас на вачах. З дарослай сур'езнасцю разважае пра зоркі, нічога не боючыся, кідаецца на браканьераў. Учывак хлопчыка — смелы, нездарма ж ён нарадзіўся пад сузор'ем Льва.

Ды спектакль не толькі пра сталенне падлетка, але і пра перамяненне пакаленняў. Памятаецца, бацька Кірухі ідзе ў вёску, каб сустрэцца са сваім дзіцінствам — у вайну ён такім жа хлапчуком, як Кіруха, ваяваў тут у партызанскім атрадзе... І вось гэты ўрок «нравнасці» не прападае, перадаецца ад бацькі сыну...

Радыёспектакль «На парозе жыцця» адрасаваны сённяшнім дзесяцікласнікам, якія ўступаюць у жыццё. Героі спектакля вырашаюць: застацца працаваць у вёсцы ці паехаць у горад? Гэтыя ж пытанні ставяць перад сабой сотні дзесяцікласнікаў.

Рэжысёр Галіна Іванаўна Уладзімірская гаворыць: «Вельмі люблю сучасную вёску. Часам здзіўляюся: чаму едзе з яе моладзь, не застаецца працаваць у калгасе? Менавіта яна, родная зямля, якая пахне хлебам, самае дарагое ў іх жыцці. Нам, стваральнікам спектакля, хацелася дапамагчы сённяшнім дзесяцікласнікам зрабіць правільны выбар...».

Нягледзячы на тое, што тэма «На парозе жыцця» не новая, можна з упэўненасцю сказаць, што спектакль атрымаўся цікавы. І тут трэба аддаць належнае аўтарам Ю. Сохару, Р. Смольскаму, рэжысёру Г. Уладзімірскаяй, гукааператару Р. Донысу, рэдактару А. Ткачовай, аператару Т. Стыдэль, акцёрам З. Зубковай, Н. Качатковай, С. Некіпелавай, М. Громавай, А. Уладзімірскаму, А. Лебедзеву, А.

вартасць.

Спектакль «На парозе жыцця» не багаты на месцы дзеянняў. Яго героі сустракаюцца на беразе возера. Тут выяўляюцца іх адносіны да жыцця і сяброў. Спектакль вельмі дынамічны, напоўнены жывымі дыялогамі.

Сярод акцёрскіх работ вярта адзначаць работу А. Лебедзева, які іграе старшыню калгаса.

І яшчэ адзін спектакль — «Скажы мне праўду».

Школа. Перапынак. Хутка пачнецца ўрок. Гучаць крокі, і ў класе ўсталяваецца цішыня. Вучні здзіўлена пазіраюць: прыйшла новая настаўніца. Яна чытае вершы Купалы, імкнецца зацікавіць дзяцей. А яны ізноў пачынаюць шумець, маўляў: «А навошта нам гэта?». «А я так рыхтавалася да ўрока, хвалявалася, я наважылася адкрыць новую купалаўскую старонку. Каму? — пачуем яе голас, поўны болю... Гучыць стуг дзвярэй. Пайшла?!».

Што рабіць, спыніць настаўніцу, напрасіць прабачэння? Як цяжка зрабіць першы самастойны крок. Якім ён павінен быць?..

На гэтыя пытанні і імкнецца адказаць радыёспектакль «Скажы мне праўду» (інсцэніроўка В. Шапавалавай, рэжысёр Г. Уладзімірская, музычнае афармленне Р. Доныса; рэдактар А. Ткачова, аператар Л. Пуляеўская).

«Першы самастойны крок у жыцці... Рана ці позна падлетак робіць яго, выяўляючы і сцвярджаючы сваё чалавечасце, сваё грамадзянскасць», — гаворыць пісьменнік Аляксей Савіцкі. — Часам падлетак і не заўважае, што робіць гэты крок, лічыць тое, што адбываецца з ім, справай будзённай, звычайнай. Але заўсёды гэты крок вызначае жыццёвы шлях чалавека, дакладней, яго напрамак... І, здарэцца, гэты крок даводзіцца рабіць у абставінах неспрыяльных, калі трэба мабілізаваць усю сваю волю, мужнасць, мець у сабе сілы цвёрда абараніць тое, у што верыш, што лічыш даражэйшым ад усяго...».

Як і на многія іншыя, на радыёспектакль «Скажы мне праўду» адгукнуліся шматлікія слухачы. У адным з пісьмаў чытаем: «Добры дзень, «Купалінка»! Пішу вам упершыню, але слухаю заўсёды. Вось адгукваюся на ваш спектакль «Скажы мне праўду». Ён мне вельмі спадабаўся, асабліва галоўная геранія яго — Рыма Ліс. Вельмі цвёрды ў яе характар. Мне падабаецца, што яна за праўду стаяла гарой, нічога не пабаялася».

У маіх руках — пісьмы, напісаныя разборлівым дзіцячым почыркам, і амаль кожнае з іх пачынаецца словамі: «Добры дзень, «Купалінка»!».

Вераніка КОЗЕЛ.

ЗВОНКІ ПОКЛІЧ ТРУБЫ

Гэты юбілейны канцэрт, які адбыўся ў акружым Доме афіцэраў, стаў падзеяй у музычным жыцці сталіцы. Юбіляр — лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, лаўрэат конкурсу аркестраў Узброеных Сіл СССР, аркестр штаба Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі, якому споўнілася трыццаць.

Ваенны духавы аркестр — гэта перш за ўсё выканаўца ваенна-стравовай музыкі. Ні святочны дэманстрацыі, ні ваенныя парадныя мы не уяўляем без духавога аркестра, які надае святлу асабліва радасны і ўзнесены настрой.

Кожны канцэрт ваенных артыстаў, дзе ён ні адбываўся — у салдацкім клубе ці на буйной канцэртнай пляцоўцы, — гэта вынік вялікай, напружанай, вельмі сур'ёзнай работы. Ваенны аркестр штаба ЧБВА — гэта не толькі ваенная музыка. У яго рэпертуары сімфоніі П. Чайкоўскага і А. Барадзіна, Л. Бетховена і С. Пракоф'ева, таня складаныя творы, як уверцюра і танцы з опер «Руслан і Людміла» і «Іван Сусанін» М. Глінкі, уверцюра і Палавецкія танцы з оперы «Князь Ігар» А. Барадзіна, фрагменты з опер «Кармэн» і «Арлезіянка» Ж. Бізэ, сімфанічная музыка савецкіх кампазітараў.

Як жа выконваюць «духавіні» тое, што звычайна гучыць у рэпертуары лепшых сімфанічных аркестраў? Хоць у складзе аркестра ваенных музыкантаў няма струннай групы — адной з самых важных і адзіных у любой сімфанічнай партытуры, драўляныя духавыя тут з паспехам замяняюць струнныя, а звычайны медныя выступаюць на роўных у агульным ансамблі. Забытае іншы раз на тое, што ў аркестры толькі ударныя і духавыя інструменты, так па-мастацку ярка і выразна перадаюць артысты ўсе адценні і нюансы сіладовага музычнага твора.

Адно з самых адметных месцаў у рэпертуары калектыву займае беларуская музыка. У выкананні аркестра гучалі творы У. Алоўнікава і Я. Глебава, Ю. Семянікі і І. Лучанка, Д. Камінскага і А. Мдзівані. І разам з тым заўважым, што ўвогуле беларускія кампазітары мала пішуць для гэтага калектыву. Таму і даводзіцца займацца пералажэннямі з сімфанічных парты-

тур. Само па сабе гэта мо і някэсна, але ж творы, напісаныя спецыяльна для аркестра ваенных музыкантаў, вельмі патрэбны калектыву.

Усё, што ні гучыць у аркестры, зроблена на добрым мастацкім узроўні, у лепшых традыцыях духавога выканаўства. За трыццаць гадоў на чале калектыву стаялі розныя дырыжоры: палкоўнік І. Мірановіч, падпалкоўнік У. Мартынаў, заслужаны артыст БССР, маёр А. Майзлер і П. Чабаненка, народны артыст БССР, падпалкоўнік Б. Пянчук... Кожны з іх меў свой адметны творчы пошук, кожны зрабіў нягледзячы на творчага станаўлення калектыву, росту яго выканаўчага майстэрства. Цяпер аркестрам кіруе падпалкоўнік Б. Чуданоў — здольны музыкант і арганізатар.

У складзе гэтага вялікага творчага калектыву шмат ветэранаў. Гэта флейтыст В. Сокалаў, габаст У. Малагін, валтарніст Ю. Бікбулатаў, трубач Р. Дыментаў...

У актыве аркестра наля трохсот канцэртных выступленняў і кожнае з іх, бадай, не пакідала аб'явавак: духавая музыка кранала людзей з самымі рознымі мастацкімі густамі. Гэта пацвердзілася і на апошнім юбілейным канцэрце, які прайшоў на вялікім эмацыянальным уздыме. Шмат цудоўнай музыкі падарыў аркестр сваім прыхільнікам — «Прэлюдыі» Ф. Ліста, п'есу «Крашчэнда» сучаснага нямецкага кампазітара К. Брухмана, славуці старадаўні марш «Развітанне славянкі» і многія іншыя творы класікаў і сучасных аўтараў. Гарманічна ўпісаліся ў канцэрт выступленні салістаў-вакалістаў Віктара Чарнабаева і Вольгі Цішынай, інструменталістаў Святланы Сергіенкі і Лідзіі Дворжац...

Кожная сустрэча з гэтым аркестрам — заўсёды свята для тысяч і тысяч аматараў духавой музыкі.

А. РАКАВА.

ТАК ПАЧЫНАЛАСЯ

Кніга выбраных твораў Каруса Каганца, якая выйшла нядаўна, навяла на думку — а ці ўсё мы ведаем пра жыццё гэтага беларускага пісьменніка, сапраўднага папечніка, пра той «сібірскі фактар», які, можа, адыграў самую рашучую ролю ў яго патрыятычнай барацьбе за разняволенне свайго народа? Нягледзячы на тое, што ўсё Табольскі, дзе сабрача шмат матэрыялаў пра паўстанцаў 1863—1864 гг.

У ведамасці асоб за 1868 год, якія былі пад наглядом паліцыі, ёсць звесткі пра бацьку пісьменніка — Карла Самуілавіча Кастравіцкага, выхадца з беларускай шляхты, якому тады было 55 гадоў. У прадпісанні Табольскага губернскага праўлення за № 7688 і па канфірмацыі намандуючага войскамі Віленскай ваеннай акругі значыцца, што за прыняты ўдзел «у злачынных дзеяннях з асобамі, якія належалі рэвалюцыйнай арганізацыі па Мінскай губерні, стаіць пад наглядом паліцыі з 4 жніўня 1866 года».

Прайшло два гады, але бацька пісьменніка не меў ніякай работы і атрымліваў на працяг «кармавых па 7 капеек у суткі», гэтак жа плацілі і жонцы Юліі і ўдаці кватэрных па 1 рублю і 20 капеек, ды на дзяцей — Станіслава і Дароту «кармавых» па 3,5 капейкі ў суткі і яшчэ кватэрных па 60 капеек кожнаму.

Ва ўмовах Сібіры здароўе Карла Кастравіцкага пагоршылася, а медыцынская дапамога была вельмі слабай, бо да палітычных зняволеных адносіліся аб'явава. Кастравіцкі дабіваўся свайго, пісаў дакладныя запіскі, перш за ўсё ў Омскі на імя генерал-губернатара Заходняй Сібіры А. Хрушчоў, а той 29 жніўня 1869 года прасіў табольскага губернатара мець на ўвазе просьбы Кастравіцкага аб медыцынскім абследаванні і прасіў прыслаць звесткі на яго. Аднак і пасля гэтага патрабаванні ссыльнага не былі задаволены. Зноў Кастравіцкі піша пра неаб'яўчаны «доктара Блачыўскага і просіць паўторна назначыць «пераасведчанне агульным медыцынскім саветам урачэбнай управы, але не адным Блачыўскім». Пераасведчанне медыцынскім саветам адбылося, аб чым рапартаваў табольскі паліцмайстар, адначасова паведаміўшы, што яго падначалены добрых паводзін. Медыцынская намісія ўсё ж засведчыла кепскі стан ссыльнага, і ён гэта тут жа выкарыстаў для свайго вызвалення або пераводу ў горад з лепшымі кліматычнымі ўмовамі. Але клопатаў хапіла, пакуль дамогся гэтага.

Адавадна з рашэннем міністраства ўнутраных спраў ад 25 мая 1868 года бацьку пісьменніка была прадастаўлена магчымасць «пераехаць на ўла-

сны кошт у Казанскую губерню на жыхарства, пад нагляд паліцыі, у адным з гарадоў гэтай губерні, на меркаванне там тутэйшага губернатара». Пры гэтым прасілі «выдаць Кастравіцкаму пасведчанне на праезд, з абавязальствам неіроўваць прамой дарогай у Казань, ідзі не спыняцца і па прыбыцці туды неадкладна з'явіцца да губернатара, якому належыць паведаміць усё звесткі пра Кастравіцкага, якія ёсць». Пра гэта былі прайнфармаваны ўсе адпаведныя паліцэйскія і таксама казанскі губернатар.

Як бачым, не ўсё супадае з першай біяграфічнай даведкай Міколы Каспяровіча пра бацьку пісьменніка.

11 чэрвеня 1870 года ў рапарце на імя табольскага губернатара паведамлялася, што Карл Кастравіцкі разам з жонкай і дзецьмі адправіўся ў Казанскую губерню і што пасля іх выезду паліцыя правяла воыскі, але нічога падозронага ў кватэры не выявіла.

Праўда, захварэлі дзеці і давялося вярнуцца назад. Толькі ўжо 24 чэрвеня Кастравіцкі зноў адправіўся ў далёкую дарогу, на гэты раз назаўсёды. Як і было дамоўлена, ехалі на кані, сваім коштам.

Што ж чакала іх у Казані? У Цэнтральным дзяржаўным архіве Татарскай АССР, у фондзе канцылярна-мясцовага губернатара знаходзім, што 17 верасня 1870 года губернскае жандарскае ўпраўленне было папярэджана аб маючым прыбыцці К. Кастравіцкага. Праз месяц губернатар выдаў сямі пасведчанне на права жыцця ў Чувашскім горадзе Цывільску. І толькі 20 лістапада К. Кастравіцкі засведчыў свой прыезд у Цывільск, дзе адразу за ім быў наладжаны паліцэйскі нагляд.

Здароўе Карла Кастравіцкага пагаршалася, і летам 1872 года яму дазволілі вярнуцца на радзіму, а 9 верасня паведамлялася, што выгнаннік пасяліўся ў вёсцы Засулле наля Стоубцаў. Але і тут паліцэйскі нагляд не знімаўся з актыўнейшага ўдзелніка і аднаго з арганізатараў паўстання 1863—1864 гадоў на Міншчыне. Нават у Казані ведалі, што ён раптоўна памёр 8 мая 1873 года, пражыўшы 60 гадоў.

Як бачым, не толькі сам Карусь Каганец, але і яго бацька Карл Самуілавіч Кастравіцкі — цікавая постаць у гісторыі беларускага народа. Ён заслугоўвае больш пільнай увагі з боку даследчыкаў гісторыі паўстання 1863—1864 гадоў. Што тычыцца самога пісьменніка, дык усё гэта, вядома, не магло не адбіцца на фарміраванні ягонага светапогляду.

Генадзь КАХАНОУСКІ,
дырэктар Мінскага абласнога краязнаўчага музея, кандыдат гістарычных навук.

«Я АЙЧЫНЕ ЖЫЦЦЁ ПАДАРУ»

Ля вёскі Казярогі, што непадалёку ад Лоева, ёсць магіла выдатнага узбекскага паэта Султана Джурі. Яго імя носіць адна з вуліц Гомеля. Ва ўзбекскай літаратуры С. Джурі належыць значную ролю ў развіцці жанру паэмы. «Бруна» — пра падзвіг сусветна вядомага італьянскага вучонага XVI стагоддзя, «Карым і Кундуз» — пра будаўніцтва Вялікага Ферганскага канала, які і многія іншыя паэмы, вызначаюцца бязмежнай верай у чалавека, яго добрыя справы, волю, розум.

С. Джурі пакінуў тансама шмат твораў для дзяцей, вершам пра Маскву, Радзіму, дружбу нашых народаў. Некаторыя з іх пакладзены на музыку, сталі папулярнымі песнямі ва Узбекістане.

У даваеннай творчасці С. Джурі пачэснае месца займае антыфашысцкая тэма. Яшчэ ў 1934 годзе ў вершы «Паліўнічы» паэт заявіў:

Калі зробіць чужынцы замах,
Я Айчыне жыццё падару.

(Пераклад С. ЛІХАДЗІЕЎСКАГА).

Па нялёгкіх дарогах вайны С. Джурі ішоў радавым. У кастрычніку 1943 года пры вызваленні Лоеўскага раёна, непадалёку ад Дняпра, фашысцкая куля абарвала яго жыццё, жыццё адважнага кулямётчыка, кавалера ордэна Айчынай Вайны I-й ступені. У салдацкім шынялі былі знойдзены вершы, якія ён пісаў у кароткіх пералыках паміж баімі. Франтавыя сябры С. Джурі тады ўпершыню даведаліся, што побач з імі быў не толькі смелы салдат, але і узбекскі паэт, творчасць якога яшчэ ў 1939 годзе адзначана Савецкім урадам высокай узнагародай — ордэнам «Знак Пашаны».

Пасля вайны паэту-воіну пасмяротна прысуджана Літаратурная прэмія імя Мікалая Астроўскага. У Ташкенце, Бухары, Андыжана ёсць вуліцы, а таксама сярэднія школы, што носяць яго імя. У Андыжана С. Джурі пастаўлен помнік. Творчасці яго прысвечаны манаграфіі Адха-

ма Рахмата, Мумтаза Мухамедава, Навармата, а таксама дакументальная аповесць Амана Мухтарава «Цягнікі, якія ляцяць» і паэма Хайрыдзіна Салаха «Жыццё — як песня».

Пра ўсё гэта гаварылася ў ташкенцкім Доме літаратараў на юбілейным вечары, прысвечаным 70-годдзю з дня нараджэння Султана Джурі.

Верш «Бацьку» прачытаў сын С. Джурі, узбекскі паэт Батыр Джураеў.

БАЦЬКУ

Палескі край. Лясы паўсюль і ціша.
Тут, ля Дняпра, апошні быў твой бой.
Бірозка голлем над табой калыша,
І кветкі у паклоне над табой.

Над абеліскам зорка прамініста
Гарыць, як сімвал славы баювой.
І кружакца буселы у небе чыстым
Над мірнай беларускаю зямлёй.

Ты марыў аб братэрстве песню склаці,
Аб шліху тым, што Ленін азарыў.
Аб вернасці Айчыне і аб шчасці,
Аб небылай бітве на Дняпры.

Хоць песня да канца і недапета,
Ды ў кнізе славы ёсць твае радкі,
І подзвіг твой — салдата і паэта —
Застаўся ў ёй блесмерцем на вякі.

(Пераклад Ю. СВІРКІ).

Старшыня вечара народны паэт Узбекістана Назір Сафарав, дакладчык, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі УзССР Азат Шарафутдынаў, сябры, аднапалчане — былыя франтавікі, родныя і блізкія паэта, аўтар гэтых радкоў, які прымаў удзел у юбілейным вечары ад пісьменніцкай арганізацыі нашай рэспублікі, гаварылі пра С. Джурі, як пра цудоўнага чалавека, мужа і камуніста, выдатнага паэта, адважнага воіна-салдата.

Алесь МАХНАЧ.

АДБЫЎСЯ ПЕРАД ВАЙНОЙ...

Напярэдадні другой сусветнай вайны ўсё больш расла папулярнасць Максіма Танка не толькі ў заходнебеларускай вёсцы, але і ў асяроддзі прагрэсіўнай польскай інтэлігенцыі. Творы яго неаднаразова перакладзілі на польскую мову. Адсюль становіцца зразумелым, чаму кіраўніцтва польскай пісьменніцкай арганізацыі вырашыла наладзіць у Варшаве сустрэчу пісьменніцкай грамадскасці з выдатным прадстаўніком заходнебеларускай літаратуры.

На сустрэчу госці запрашалі спецыяльна выдзеленай друкарскім спосабам паштоўкай з наступным тэкстам:

Варшава, 28 чэрвеня 1939 г.
(Вельмі) Ш(аноўны) П(ане)!

Галоўнае Праўленне Прафесіянальнага Саюза Польскай Літаратараў просіць ласкава прыбыць на сяброўскі сход дня 3-га ліпеня г.г. у панядзелак а гадз. 17.30 у памяшканні Саюза (Перацкага 16а, кв. 8), дзе

Максім Танк
беларускі паэт
прачытае свае творы ў арыгінале і ў перакладзе на польскую мову.

Ф. ГЕТЭЛЬ,

Старшыня Галоўнага Праўлення
Праф. Саюза Польскіх(іх) Літар(атараў).

Гэтую паштоўку захаваў і ласкава дазволіў мне выкарыстаць варшаўскі журналіст і вялікі прыхільнік беларускай літаратуры Юры Туронак.

Сустрэча з Максімам Танкам адбылася 3-га ліпеня 1939 г. Вось што ўспамінае сам паэт у сваіх «Лістках календара»: «Калі сёння ішоў выступаць у Саюз польскіх пісьменнікаў (в. Перацкага, д. 16, кв. 8) — (павінна быць: в. Перацкага, — У. К.), прызначана, хваляваўся больш, як заўсёды, бо не знаў, як там сустрэнуць і хто будзе прысутнічаць... Чытаць я пачаў вершы, пераналедзены на польскую мову (Яворскім, Путраментам), а потым чытаў на сваёй роднай мове... Ноччу доўга не мог заснуць... Мне здаецца, што зараз у Польшчы адчуваюць сантымент да нашай мовы, культуры. Але ад гэтага да сапраўднай зацікаўленасці беларускім пытаннем — яшчэ вельмі і вельмі далёка».

Сёння ў Народнай Польшчы творы шматлікіх беларускіх пісьменнікаў выдаюцца вялікімі тыражамі ў перакладзе на польскую мову. Што ж датычыць Максіма Танка, дык ён з'яўляецца адным з найбольш папулярных у Польшчы сучасных савецкіх паэтаў.

Уладзімір КАЗБЯРУК.

ЛІСТ У РЕДАКЦЫЮ

НА П'ЕДЭСТАЛ — ПАЎЛІНКУ!

У бронзе і мармуры ўшаноўваюць людзей не толькі вялікіх герояў, геніяльных умельцаў і выдатных палітычных дзеячаў, але і любімыя персанажы сусветнай літаратуры. Даволі прыгадаць андрэнаўскую Русалачку, барона-хвальна Мюнхгаўзена, высакороннага рыцара Дон Кіхота, Рабінзона Круза і сотні іншых герояў літаратуры, якія сталі помнікамі на месцы іх нараджэння. Кожны народ ганарыцца такім помнікам, бо гэта наглядны паказчык яго ўкладу ў сусветную духоўную культуру чалавецтва.

Далёка па свеце вандруюць і персанажы беларускай літаратуры. Гэта жартанік Несцерка, дасціпная Лявоніха, маленькі Сымон — музыка, трагікамічны Цярэшка Калабок, лірычная Александрына, неўміручая купалаўская Паўлінка... Іх шырокі вядоўца і любіць многія народы, ахвотна прынялі ў сваю сям'ю душэўных сяброў.

Юная Паўлінка даўно перастала быць гераніяй толькі купалаўскай творчасці, а ператварылася ў народны сімвал дзявочай чысціні, гонару і грамадзянскай прыныповасці. Яе імем называюць усё паэтычнае, самае прыгожае.

Натхненнем Яні Купалы нарадзілася Паўлінка ў адказную гадзіну нацыянальнага самаўс-

ведання беларусаў, стала носьбітам светлых мар народа на раннім рэвалюцыйным злёку, у дні актыўнага зраджэння нацыянальнага прафесійнага тэатра. Упершыню яе гарэлівы смех пачуў глядач на сцэне віленскага музычна-драматычнага гуртка. На прэм'еру сваёй першай п'есы прыехаў сюды з Пецярбурга і Янка Купала. Яго гораха вітала глядзельная зала, некалькі разоў выклікала на сцэну і паднесла калектыву падарунак — залаты гадзіннік з надпісам: «Аўтару «Паўлінкі» — віленскай беларусы, 27 студзеня 1913 г.» У сваю чаргу ўсхваляваны аўтар выканаўцы галоўнай ролі п'есы — аматарцы Маркевічаны — паднёс букет жытых кветак.

Так амаль 70 гадоў назад прыйшла да людзей неўміручая «Паўлінка».

Як абагульнены светлы вобраз беларускай дзячынны, які сімвал гасціннасці зямлі нашай, яна магла б стаць велічным помнікам.

С. ПЯТРОВІЧ.

Івянец — горад майстроў. Старадаўні касцёл — помнік архітэктуры XVIII стагоддзя.

Новай работай заняты А. Пупко. І, як заўсёды, побач унучка Ірынка — вялікая прыхільніца дзедавага мастацтва.

ГОРАД МАЙСТРОЎ

Гэты горад-гарадок вось ужо шостае стагоддзе стаіць на беларускай зямлі. Увечаны белаканяменнымі стрэламі старажытнага храма, створанага таленавітымі рукамі майстроў мінулага, Івянец і сёння — горад майстроў: ткачоў, разьбяроў, ганчароў.

Ткацтвам у Івянцы займаліся на працягу ўсёй гісторыі. На аснове багатых традыцый мінулага расцвіло мастацтва івянецкіх майстроў у наш час. Шматфарбавыя ручнікі, абрусы і святочнае адзенне ўпрыгожваюць побыт, з поспехам экспануюцца на выстаўках.

...Уздоўж акуратных домікаў, якія патаналі ў зеляніне дрэў і страната-сці палісаднікаў, вуліца вядзе нас да дома, з-за разных брам якога чутны нетаропкія пастушкі малатка. Насустрэч, адклашы ўбок кіянку і атрасаючы з фартура стружкі, выходзіць Апалі-

нар Фларыянавіч Пупко. Стары разьбяр па дрэве, чалавек дзівоснага таленту, стварыў цудоўную галерэю вобразаў людзей працы, літаратурных персанажаў, герояў беларускіх казак. Сейбіт і ганчар, Сымон-музыка і Несцерка, скульптурны партрэт Кастуся Каліноўскага і Янкі Купалы, дзесяткі іншых твораў аздабляюць хату майстра. Яго дом — гэта своеасаблівы музей драўлянай скульптуры, працы народнага майстра сталі экспанатамі многіх музеяў краіны. Нягледзячы на павананы ўзрост (пайшоў яму дзевяты дзесятак), А. Пупко па-ранейшаму працуе ў сваёй майстэрні.

Але, мабыць, найбольшага росвіту дасягнула ў Івянцы кераміка. Традыцыйны народныя вырабы з мясцовай гліны — яркае сведчанне развіцця самабытнай народнай творчасці. Многія пака-

ленні ганчароў выпрацавалі своеасаблівы стыль, па якім беспамылкова можна пазнаць івянецкую кераміку. Старэйшыя майстры Франц Ігнатавіч Целішэўскі і Віктар Феліцыянавіч Кулікоўскі — жывая гісторыя развіцця ганчарнага промыслу, стварэння Івянецкай фабрыкі мастацкай керамікі. Міса для бульбы, збан для настойкі, спідкі для бліноў, цёрліца, кубак для вады — вырабы самага рознага прызначэння, створаныя таленавітымі рукамі сённяшніх ганчароў.

А як спявае івянецкая гліна! Размаляваныя дзіцячыя свістулькі гучаць надзвычай пшчотна. То зайграюць пастушковай жалеяй, то мякка завукуюць зялёнай — як бы адлічваючы доўгія гады жыцця народнаму мастацству старажытнага гарадка.

На Івянецкай фабрыцы мастацкай керамікі працуе многа моладзі. Сярод іх — адлішчык вырабаў Аляксандр Гуд.

Старэйшы майстар ганчар Ф. Целішэўскі з акарынай — гліняным музычным інструментам.

Сёстры Марыя Сасонка і Яніна Юхневіч — патомныя ткачыкі.

Івянецкая дзітва са свістулькамі, зробленымі ганчаром М. Звярко.

Івянецкую кераміку адразу можна пазнаць па характэрным дэкары — фляндровы. Ганчар Міхась Звярко — адзін з аўтараў гэтых вырабаў. Тэкст і фота Я. КАЗЮЛІ. (БЕЛТА).

СУЛАДДЗЕ

— Люблю настольны тэніс і тэатр. — гаворыць акцёр Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі БССР Сяргей Шчапаў, майстар спорту па настольным тэнісе.

Добра вядомы ён прыхільнікам аперэты па спектаклях «Несцерка», «Марыца», «Цыганскі барон», «Сільва» і іншых. У натоўпе вы яго адразу ж заўважыце і з першага позірку ахарантарызуюце як спартсмена. Толькі калі пачнецце гутарку, убачыце блыск вачэй, выразны жэст, усмешку. Засумняецеся: а можа, акцёр? Аказваецца, не памыліліся ў абодвух выпадках.

Сяргей Шчапаў займаецца настольным тэнісам з самага дзяцінства. Прыгадвае, як калісьці летам прылядкаў да бабулі ў Іванава і, затаішы дыханне, назіраў, як хлапчкі гуляюць у тэніс. Нават не верыў вачам, што так прыгожа можна трымаць у руках ракетку. Была ў руках хлапчковай нейкай дзівоснай пластычнасць, зграбнасць. Пазней, у Маскве, стаў чэмпіёнам па настольным тэнісе сярод студэнтаў вышэйшых тэатральна-мастацкіх устаноў.

— Настольны тэніс прыгожы від спорту, — гаворыць Сяргей, — выпрацоўвае рухавасць, хуткасць рэакцыі. Мне, як акцёру-вакалісту, ён вельмі патрэбны... Акцёр, які любіць і разумее другія віды мастацтва — жывапіс, музыку, кіно, любіць і спорт. Бо перш за ўсё гэта павага да сваёй прафесіі: ты абавязаны ведаць як мага больш, быць заўсёды ў форме. Па-другое, гэта павага да чалавек, вера ў яго бясконцыя магчымасці. Гэта павага і да прыроды, якая стварыла феномен чалавека...

Можа, я паўтараюся, але правільна кажуць, што ў тэатра і

спорту вельмі многа агульнага, — гаворыць Сяргей. — І, галоўнае, што іх яднае — гэта імпрэзія, якая існуе і на сцэне, і ў спорце. Вывае, у акцёра так ігра пойдзе, што ў колькі разоў ужо сыгранай ролі ён адкрывае для сябе штосьці новае, нечаканае. Адбываецца цуд! Нездарма ж кажуць, што нельга іграць — ні ў тэатры, ні ў спо-

рце — па зададзеных, завучаных схемах...

Тэатр не церпіць фальшу. І спорт дапамагае акцёру не дапусціць яго. Ён многаму вучыць, выхоўвае сапраўдных лачуцці. Пацвярджае, што чалавек, які займаецца акцёрскім рамствам, павінен сам усё перажыць, перапакутаваць, каб потым, на сцэне, ён не стаў гадаць, як трэба плакаць і радавацца.

В. ПЯЧОРЫНА.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Міхасю Вышынскаму з прычыны напатакушага яго гора — смерці МАЦІ.

Барыс РАБЕНЬКІ

КАЛІ ЧАЛАВЕК СТАМІЎСЯ

— Але, гэта ты, Буднік?
— Так, я, Васіль Міхайлавіч!
Добры дзень.
— Як жывеш?
— Нічога, дзякуй.
— А я, брат, кепска. Печань узбунтавалася, а пучэйкі ў Баржомі — няма ж.
— Ай-яй-яй!
— У гэтар тэрэа было б сха-дзіць, дык касцюма добрага няма.
— Зразумеў, Васіль Міхайла-віч.
— Тэлевізар не гляджу — экран не свеціцца.
— Кінескоп, відаць...
— На машыне не езджу, аку-мулятар сеў, а калі ўстане, нягоднік, не ведаю.

— Што? Акумулятар?
— Сто гадоў не парываюся, а ў лазню не прабіцца.
— А ў нас лазенька — шык!
— Але, галоўнае, Буднік, ад сямі стаміўся. Дзеці надаку-чылі, жонку бачыць не магу, адпачыць бы тыдні два-тры, грамадскія мясціны наведць, пагутарыць з цікавымі людзьмі дзе-небудзь у маляўнічым кутку некранутай прыроды з шашлыком у адной руцэ і ву-дай у другой.
— Я гатовы, Васіль Міхайла-віч.
— Тады з панядзелка пачы-наю рэвізію.

ПРАСВЯТЛЕННЕ

Бацькоў у Федзі не было, і наведваўся ён у родную вёску толькі дзеля таго, каб па-ведзіць землякам аб чарго-вым павышэнні. Перш за ўсё, лічыў ён, пра яго імклівы рост павінна ведаць даярка Маша — яго першае каханне. Уласна кажучы, з-за яе Федзя і па-ехаў у горад — Маша катэ-рычна адмовілася выйсці за яго замуж. Няхай цяпер шка-дуе і слёзы горкія лье.
— На тым тыдні старшым майстрам паставілі, — інфар-маваў Федзя землякоў.
У наступны прыезд ён з го-нарам заяўляў:
— Я ўжо, уявіце сабе, таварышы, начальнік участка.
Аднавяскоўцы неўзабаве зразумелі прычыну Федзевых візітаў і, убачыўшы яго, самі пыталіся:
— Ну, Феддар, ты ўжо, ві-даць, у дырэктарах ходзіш?

— Дырэктам пакуль не, а начальнікам вытворчасці — паставілі!
— А, Феддар Сцяпанавіч! З прыездом! Ты, бадай, у мініст-ры патрапіў?
— З першага чысла намеснік галоўнага, — адказаў Феддар. Пры сустрэцы з Машай ён з затоеным здэкам пытаўся:
— Ты па-ранейшаму на фер-ме, Машачка?
— А дзе ж мне быць? — здзіўлялася пытанню Маша. — Адсюль і на пенсію.

Ішлі гады. Маша ўжо мела дарослых дзяцей, а Федзя ўсё яшчэ ездзіў у вёску.

Неяк вясной ён пад'ехаў про-ста да фермы. Паведаміўшы пра чарговае «павышэнне», Фё-дар зрабіў паўзу і сказаў ле-туценна:

— Як шкада, Маша, што мы не пажаніліся тады...

ЗААЛАГІЧНЫЯ АФАРЫЗМЫ

● Маленькая Моль, а футра да-вай!

● Крумначоваму хору тэнар не патрэбны.

● Думкі Амёбы: у межах клет-кі.

● Ці многа Мурашу трэба? А ўсё цягне... цягне...

● І ў Тлі ёсць сваё «я».

● З птушкалюба, праз птушка-лова, у птушкаеда.

М. ПАЛАТАЙ.

Юхім МАСТАВЫ

ЖАРТЫ

Жыў прыпяваючы: пісаў оперу.

● Чужым розумам жыў — энаню-мію на сваім.

● Перакур для гультая — шча-слівы час.

Пераклаў з украінскай М. БАЗАРЭВІЧ.

НЕ ЎСЕ ДОМА

Доўга кпіў з Хамы Ярома:
— У цябе як «не ўсе дома»...
Адназаў яму Хама:
— Абражаеш ты дарма!
Што «не ўсе» — яшчэ нічога,
У цябе ж зусім «нічога»!
В. БАРОДЗІЧ.

ПОЗА

За свой вен шэдэраў не стварыў —
Не вызначыўся ні паэзіяй, ні прозай,
Сабе вядомасць толькі тым набыў,
Што заўсёды вызначаўся прозай.
А. МАХНАЧ.

ДЫЯЛОГІ

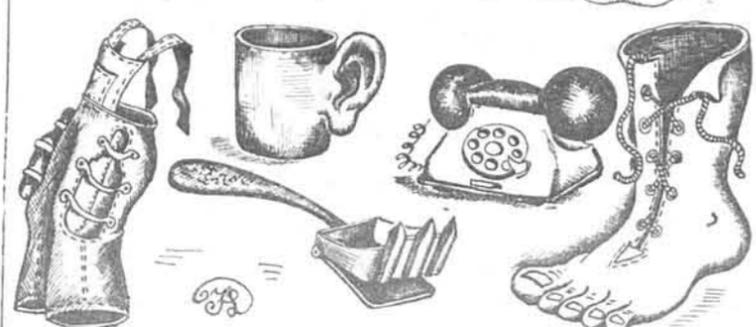
САМАКРЫТЫЧНЫ КЛІЕНТ

— Якія захворванні былі ў вас раней?
— Зараз успомню, донгар... Коклюш, запаленне лёгкіх, гастрыт, плагіят.

ЗНОДЗЕНЫ ПРАТАТЫП
— Не зразумела, чаму герой вашай новай аповесці са станоўчага раптам трапляе ў адмоўныя?

— Разумею, мая новая апо-весць носіць крыху аўтабія-графічны характар...
В. ГІЛЕВІЧ.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Мал. Н. ДОРАШ.

Георгій ЮРЧАНКА

ДУМКІ-РАЗВАГІ

Тацияна ГАРЭЛІКАВА

З самага-перасамага ранку-світанку Аскліпіяда адчувала: павінна штосьці здарыцца-ад-быцца. Учора а дзiesiąтай часі-не-гадзіне яна развіталася з Фармакеем без абдымкаў-паца-лункаў, якіх прагнуў кахань-жаданы, без хісткіх-трапяткіх прызнанняў-абяцанняў.

А сёння пра яго думалася. І неўзабаве маленькая хмар-ка-аблачынка павісла над сэр-цам-душою. Муліла-впрэдзіла думка-гаданне: ці варта было адштурхоўваць-адпрэчваць? Хто ён? — салодкае шчасце-радасць ці горкая бяда-злыбда?

Таму пра яго думалася. Упынак-месцейка хмаркі той раптам-знянацку заняла кво-ленкая надзея - спадзяванак. Нястрымна - пакутлівае жа-данне-спадзяванне перапаўняла грудзі, прымушала аглядна-на-сцярожліва прыслухоўвацца да

крокаў-павеваў ветрыка-гарэзы.

Пра яго думалася безупынна. І раптам нібы аднаснулася ад мар-летуценняў, усцешыла-ся мечым, што не выкажаш сло-вам-выразам. І тое невыказна-таемнае замлела глыбока, запы-нілася-засяродзілася на скіраван-нім у сябе зірку-позірку. Не-пераможна-загадкавая ўсмешка-саступіла набок, і тое, што му-чыла-впрэдзіла Аскліпіяду, за-блункала па губах, валюхаста пырханула на шчочкі-ружачкі і ціха-спакойна павісла над ле-вай скроняй, забытаўшыся ў кудзернах-завітках. Невідучка ўзіралася яна ў разлегласць-сіняву, спрабавала дацягнуць да-леч-бяскончасць шляху-дарогі, поўнячыся трывогай-чэпаюем. Нязгода з сабой пачынала та-чыць-свідраваць магутна-ўлад-на.

Па-ранейшаму думалася пра

яго.

Нязвычайная сіла-ўпэўненасць прымусіла адступіць-адысці не-прымірэнчасць. Нарастала-павя-лічвалася шкадаба. У закахан-най усхваляванасці ніянавелан-ніла ружа-дзяўчына. Не зразу-мець было, ці яна гаварыла з ім у думках-згадках шчыра-злыбда, ці гэта хтось-якісь ін-шы думаў у лад з ёю. Надзеі выніклікалі неабдымную радасць. Яна расла-шырылася, ахопліва-ючы сусвет-першазданак.

У хвілі прырэдыху соладна ду-малася пра яго.
Прага чакання гораццю ас-дала на вуснах, лётал ляцела да адрынутага-адпрэчанага. Ха-целася сказаць яму пра веліч-невиммернасць пачуццяў-трап-таннаў. Заманулася убачыць-супакойць, схіліць галаву на шырокія грудзі, пачуць улад-нае біцце-трапятанне, жадаюга сэрца, злучыцца з ім назаўжды-назаўсёды.

Ногі прывялі на прыпынак-супынак. Ляцелі-мігцелі машы-ны. Клікала-вабіла іх шыра-разгон. І яны не спыняліся ў сваім лёце-імкненні.
Стаяла Аскліпіяда сумотна-гаротна.
І ёй думалася пра яго!..

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Мал. М. ШЫШЛОВА.

«ЗНАЙШОЎСЯ»

Састарэлы, з адутоватым тварам мужчына, разглядаючы здымак у газеце, раптам стунуў сябе далонню па лбе і радасна ўсклікнуў:

— Ба, Міхасік! Сыночак! Васемнаццаць гадоў пра цябе нічога не ведаў. А ён, абармот, як вымахаў! Токар-наватар! А ён, абармот, ні гу-гу. Нарэшце, знайшоўся, шэльма!

І бадзяга-бацьна жвава і за-даволена, як перад чарнай, па-цёр рукі.

А. ПЕРАГУД.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 АТ 17245

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Заха-рава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на-месніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзназнага сакратара — 33-19-85, аддзела грамадска-палітыч-нага жыцця — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і біблія-графіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэк-туры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі, пісем і масавай работы — 33-22-04, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (наме-нік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН, Уладзімір НЯФЁД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхал САВІЦКІ, Барыс ТСАЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Юлія ЧУРКО.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.